

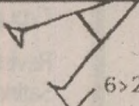
România literară

32

SALA DE
LECTURA

11 august 2006 (Anul XXXIX)

60^e FESTIVAL D'AVIGNON 6>27 juillet 2006

**Correspondență
de la Avignon
de
Marina Constantinescu**

Tabletă de Nicolae Manolescu

Vara la Câmpulung Muscel

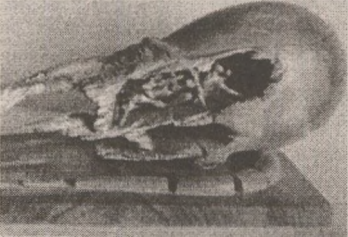
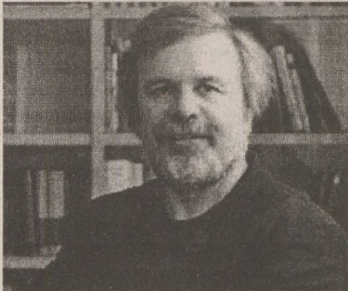
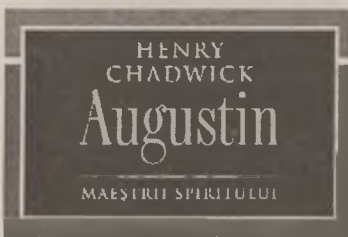
De pe terasa casei mele din Câmpulung Muscel se vede, în vale, Satul Bughea de Jos. Făcând într-o zi o plimbare până la Bughea, printre livezile de pruni, pe un drum cotropit pe alocuri de apa unui pârâu, fetița mea a adunat o mână de melci. Mi-am amintit cu acea ocazie de poemul *După melci* și de ce-mi povestise la începutul anilor '70, când ne-a vizitat la **România literară**, Mihai Moșandrei, poetul, concetățeanul și colegul de școală al lui Ion Barbu. Din amintirile sale rezultă că, în copilărie, se duceau împreună, Barbu și Moșandrei, la Bughea să prindă melci. Am făcut recent o înregistrare la un radio local despre viața literară câmpulungeană cu un medic pasionat de trecutul orașului. Auzise și el de la Moșandrei despre posibila origine a poemului de debut al lui Barbu. O figură pitorească, acest Moșandrei! A intrat pe ușa redacției noastre un bărbat în jur de 70 de ani, distins, elegant, cu batistă albă la buzunar, care semăna uimitor la chip cu Barbu, doar că trăsăturile, până și mustața, erau în miniatură. N-avea nimic din aroganța autorului lui *Joc secund*. Era, din contră, afabil, prietenos, cu noi, mult mai tinerii săi confrăți, pe atunci doar trecuți de treizeci de ani, Ion Horea, G. Dimisianu și cu mine. Voia să știe dacă numele lui ne mai spune ceva. Întâmplarea făcând să public, doar cu câțiva ani înainte, buclucașa (vorba vine!) antologie de poezie modernă, îi citisem volumele de versuri, patru la număr, ultimul, de nu greșesc, în 1941. Trecuse destul timp pentru ca delicatul și stilizatul evocator al naturii câmpulungene să fie dat uitării. N-am verificat în colecția **României literare**, dar cred ca i-am publicat atunci, prin 1973, o pagină de poezie. Ce făcuse între timp Moșandrei mi-a povestit doctorul cu care am înregistrat emisiunea. Se ducea săptămânal la vânatoare, cu cei patru ogari ai săi, la fel de celebri în oraș ca și bărbatul cu pantaloni bufanți și pălărioară verde, cu pană, despre care toată lumea știa că e avocat și probabil nimeni că scrie poezii. Fiindcă sunt la Câmpulung Muscel, unde redactorii **României literare** evadați din canicula bucureșteană, au conceput unul din numerele acestei veri, voi încheia tableta cu două strofe ale lui Mihai Moșandrei din *Găteala ploilor* (fermecătorul și demodatul titlu al volumului său din 1932):

*Împovărate suflet, sub crucea de pământ,
În seara asta rece ca unda din Iordan,
Cufundă lin durerea în umedul castan,
În liliacul proaspăt de întuneric frânt.*

*Urcioarele ascunse vor strecura tăcerea,
Odihna neîntreruptă, a mieilor de munte,
Și ierburi virginale vor crește peste frunte,
În dimineața nouă, ca fagurii și mierea.*

s u m a r

Mentalitate socialistă de Gheorghe Ceaușescu - p. 3

CONTRAFORT de Mircea Mihăieș - p. 4
Jungla lichidă

LECTURI LA ZI de Tudorel Urian - p. 5
Critica anilor '80

Subteranele literaturii de Dana Pîrvan-Jenaru - p. 6

LECTURI LA ZI de Cosmin Ciotloș - p. 7
Miura există. Traducere liberă

Poeme de Leo Butnaru - p. 8

PLECÎND DE LA CĂRȚI de Mihai Zamfir - p. 9
Documentul pierdut și regăsit (final)

CERȘETORUL DE CAFEA de Emil Brumaru - p. 9

PRIN ANTICARIATE de Simona Vasilache - p. 10
Poveste pentru Cella

Scrisoare deschisă către Cornelia Bodea
de Paul Cornea - p. 10

CARTEA ROMÂNEASCĂ de Daniel Cristea-Enache - p. 11
Nihil sine Deo?

SEMN DE CARTE de Gheorghe Grigurcu - p. 12
Blaga în amurg

CRITICĂ LITERARĂ de Ion Simuț - p. 13
O farsă politică

PREPELEAC de Constantin Țoiu - p. 14

PĂCATELE LIMBII de Rodica Zafiu - p. 14

CRONICA IDEILOR de Sorin Lavric - p. 15
Convertirea lui Augustin

Iluzia libertății. Confesiune inedită
de Zoe Dumitrescu-Buşulenga - pp. 16-17

INTERVIURILE României literare
Liviu Leonte: „În manuale trebuie să spunem adevărul...”
de Grigore Ilisei - pp. 18-19

Pradă cotidianului de Ioan Lăcustă - p. 19

Florina Ilis și lumea virtualității
de Lucia Simona Dinescu - p. 20

CRONICA PESIMISTEI de Ioana Pârvulescu - p. 21
În căutarea titlului pierdut

TEATRU de Marina Constantinescu - pp. 22-23
Festivalul de la Avignon - o istorie în mișcare

Elisabeth Schwartzkopf a intrat în lumea celor drepți
de Mariana Nicolesco - p. 24

CRONICA PLASTICĂ de Pavel Șușară - p. 25
Sculptori de astăzi

INTERVIURILE României literare - pp. 26-27
Richard Wagner - Vămălaa unui „geamantan literar”
Prezentare și interviu de Rodica Binder

Cronica traducerilor - p. 28
Frivolitatea bine temperată de Florina Pîrjol

Correspondență din Stockholm - p. 29
Numai Tu ești Tu de Gabriela Melinescu

MERIDIANE - p. 29

POST-RESTANT de Constanța Buzea - p. 30

LA MICROSCOP de Cristian Teodorescu - p. 31

CRONICA TV de Dumitru Hurubă - p. 31

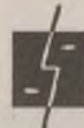
OCHIUL MAGIC - p. 32

România literară®

Revistă editată
cu sprijinul
Fundăției
ANONIMUL

Director :

NICOLAE MANOLESCU

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director-adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef

OANA MATEI - secretar general de redacție

ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,

MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU

Redactori asociați: **IOANA PÂRVULESCU,**

CRISTIAN TEODORESCU

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 8, 15, 18, 19, 26, 27, 29, 30)

SIMONA GALAȚCHI (pag. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 20,
21, 28, 31)

ECATERINA IONESCU (pag. 14, 16, 17, 22, 23, 24, 25, 32)

NINA PRUTEANU.

Grafica: **MIHAELA ȘCHIOPU.**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *Câte ceva despre teatru (Marinei
Constantinescu)*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI, VALENTINA VLĂDAN

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHU**

Correspondenți din străinătate: **RODICA BINDER** (Germania),
GABRIELA MELINESCU (Suedia), **LIBUŠE VALENTOVÁ**
(Cehia)

Redacția: Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133,
sector 1, cod 010071, București.

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN, CORNELIU IONESCU,**
MIRONA LAUDĂ, GHEORGHE VLĂDAN

Cont în lei: BRD-GSG agenția Șincai,
RO91BRDE441SV59488894410. Cont în valută: BRD-GSG
Agenția Șincai RO87BRD441SV59488974410 (USD),
RO37BRDE441SV59489004410 (EUR)

e-mail: romlit@romlit.ro; romania_literara@yahoo.com
http://www.romlit.ro; tel: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Imprimat la **S.C. ANA-MARIA PRESS**

Revista **România literară**

este editată de Fundația

România literară cu sprijin

de la Fundația „Anonimul”, Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul
Culturii și Cultelor. Sponsorizare de la Banca Română de Dezvoltare –
Groupe Société Générale

Revista **România literară** este editată de SC
Satiricon SRL, sub licență. S.C. Satiricon SRL, str. Școala
Floreasca nr. 3 sect. 1 București. Tel. 231.35.00, Fax.
230.51.07, E-mail: office@satiricon.ro

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din
România nu este responsabilă pentru politica editorială a
publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor,
Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu statut
juridic, recunoscută de către
Ministerul Culturii și Cultelor.

ISSN 1220-6318

actualitatea

Mentalitate socialistă

O știre de la sfârșitul lunii iulie arată că ne aflăm aproape de încheierea totală a unei, din nefericire, mult prea lungi epoci istorice: dictatorul Cubei, Fidel Castro, și-a delegat atribuțiile pe termen nelimitat fratelui său Raul. Indiferent cum vor evolua lucrurile, starea de sănătate a omului nostru de la Havana arată că sfârșitul ineluctabil se apropie și, împreună cu el, și regimul socialist cu care și-a fericit compatrioții. Generația mea a înregistrat cu stupeoare eșecul avut de adversarii lui Castro la Plaja Giron, când președintele Kennedy n-a acceptat să arunce în joc aviația Statelor Unite spre a lichida aventura castristă, ceea ce pentru noi, tinerii de atunci, a fost o decizie eronată care ne-a descumpănit, căci sperasem că, prin lichidarea socialismului cubanez, se va destrăma întreg lagărul sovietic. Apoi a urmat criza rachetelor, când am fost convinși că același Kennedy va exploata teama pe care a manifestat-o în ultima clipă Hrușciiov. N-a fost să fie așa: singurul lucru câștigat de americani a fost eșuarea mișcării ofensive a sovieticilor care, dacă ar fi amplasat rachetele în Cuba, ar fi dat o lovitură posibil decisivă în confruntarea lor cu lumea liberă. Americanii n-au luat însă inițiativa în ciuda retragerii hrușcioviene, ci s-au complăcut în raporturile cu lumea comunistă mai departe în politica de *containment* de la care nu s-au abătut până la alegerea lui Ronald Reagan ca președinte al USA, singurul președinte american hotărât să lichideze imperiul sovietic.

Fidel Castro a supraviețuit prăbușirii Uniunii Sovietice și căderii comunismului în Europa. De fapt, comunismul a fost pentru el, ca și pentru toți conducătorii țărilor din lagărul socialist, un instrument de propagandă pentru menținerea unor regimuri despotice, în fapt satrapii ale Kremlinului. Situat în afara marilor curente istorice, Fidel Castro s-a putut salva din naufragiul care a cuprins sistemul pus la punct de Kremlin, profitând de faptul că Washingtonul așteapta ca dictatorul să cadă de la sine. Ineluctabil, momentul se apropie.

Am avut ocazia să vizitez paradisul socialist al fraților Castro în toamna lui 1998, când am participat la un simpozion organizat de fundații occidentale împreună cu Academia din Havana despre evoluțiile de după Războiul Rece. Cuba este un tărâm binecuvântat: peisaje edenice, vegetație luxuriantă, o climă extraordinar de plăcută, femei splendide, plaje aurii presărate cu palmieri. Din când în când câte un uragan le amintește cubanezilor că există forțe față de care până și socialismul este neputincios. Dar nu despre ce este și, mai ales, ce ar putea fi Cuba dacă n-ar fi beneficiat de ideologia clasei muncitoare vreau să scriu în rândurile de față, ci despre cum se manifesta socialismul într-un moment când el dispăruse aproape în întregime în Europa. Mă aflam la Havana în calitate de reprezentant al unei țări democratice care însă, datorită unei prea lungi existențe sub comuniști, puteam observa și înregistra altfel decât un occidental realitățile. Un european venit în vacanță sau la un simpozion stă într-un hotel de lux unde beneficiază de tot confortul occidental, hotel aflat la oarecare distanță de oraș și, în consecință, nu poate cunoaște viața reală a cubanezilor decât dacă face eforturi deosebite. Poți avea o vacanță de vis la prețuri modice.

Primul lucru care m-a frapat a fost starea deplorabilă în care se găseau clădirile din centrul Havanei. Pe marginea mării, pe o lungă distanță, se găseau case care în vremuri mai bune au arătat splendid, dar care, sub domnia lui Castro, ajunseseră într-o mizerie greu de descris; nu puteai crede că cineva poate locui într-un asemenea loc; și, cu toate acestea, acolo stăteau, claie peste grămadă, foarte mulți oameni. Dacă te dăpărtai de mal, vedeai clădiri restaurate mai ales de spanioli și puteai admira câteva capodopere ale stilului colonial (utilizez timpuri trecute dintr-un scrupol posibil exagerat: poate în prezent sunt mai multe clădiri restaurate și estetice străzilor ameliorată). În ultima zi a simpozionului, Academia din Havana a oferit o recepție în clădirea Institutului de Literatură denumit „Jose Martí”, poetul preferat al lui Fidel Castro. Casa foarte frumoasă, cu o grădină uluitoare; dar gazdele ofereau faimoasa băutură „Cuba libre” – rom cubanez amestecat cu pepsi, o băutură fără niciun haz – și cafea în pahare de plastic! Iar, dacă vreo nevoie omenească te îndrepta spre toaletă, îți pieria cheful existenței. Și era

vorba de Academie, nu de o instituție oarecare.

A doua zi după sosire, am discutat cu reprezentanții Academiei chestiuni organizatorice. Gazdele ne-au cerut să ne limităm comunicările la maximum cincisprezece minute și ne-au anunțat că traducerea va fi consecutivă; cu alte cuvinte, timpul alocat fiecărui referat susținut de un străin se reducea la șapte minute și jumătate. Evident am protestat și, după îndelungi tratative, am înregistrat marea „victorie”: gazdele au acceptat ca traducerea să fie simultană, așa că aveam un sfert de oră fiecare la dispoziție. Evident că nu ne-am jenat să depășim substanțial timpul alocat. Dar traducătorii nu se aflau într-o cabină, așa cum se procedează în orice țară civilizată, ci stăteau în sală la un loc cu participanții, o sală de altminteri de mici dimensiuni, astfel încât spaniola se suprapunea englezei și invers; așa se făcea că ieșea un talmeș-balmeș, o harababură de nedescris. „Ciudad”, dar nu s-au pus întrebări de către cubanezi și nici nu s-au făcut comentarii. Tot noi, străinii am preluat și această sarcină. Tovarășii lui Fidel aveau mare grijă ca vorbele noastre să ajungă cât mai puțin la urechile participanților autohtoni, deși aceștia erau bine selecționați în baza vigilanței socialiste. De altminteri, singura ședință care a avut loc într-o sală demnă de o asemenea reuniune și s-a bucurat de prezența unui public numeros a fost la deschidere, când președintele parlamentului cubanez, un apropiat al fraților Castro – nu i-am reținut numele –, a rostit o importantă cuvântare pigmentată cu permanente insulte la adresa americanilor, insulte formulate într-un stil de o vulgaritate care să-l umple de invidie și pe președintele Partidului România Mare; a fost prima oară și, sper, și ultima când n-am văzut niciun tânăr, cu excepția deschiderii, la lucrările simpozionului.

Cu câteva zile înainte de simpozion bătuse pe-acolo un uragan. Uraganul este o realitate fără legătură cu ideologiile și sistemele politice. Efectele sale se vedeau cu ochiul liber. Din pură curiozitate l-am rugat pe un cercetător cubanez să-mi spună impresiile despre acest fenomen meteorologic. Răspunsul a fost aiuritor: cu toată seriozitatea, interlocutorul meu mi-a spus: „La Sento Domingo au murit din cauza uraganului patru sute de oameni. La noi, patru: unul era beat, altul s-a înecat în piscină, ceilalți doi sufereau de boli grave”. Și am mai pus o întrebare: am vrut să știu cât de mulți bolnavi de SIDA există pe insulă. Am fost privit cu mirare; SIDA într-o țară socialistă nu există; după care mi s-au servit unele precizări de ordin „științific”: „există două tipuri de SIDA, una europeană cu care te mai poți descurca; alta americană care nu-ți lasă nicio șansă”!

La hotel, ori de câte ori ieșeam din lift, indiferent de etaj, te ciocneai de o persoană bine clădită care se-nvrtea pe acolo aparent fără nicio treabă. Dacă voiai să utilizezi telefonul, trebuia mai întâi să anunți recepția că doreai să-l pună în funcțiune. Și apoi urma marea jecmăneală: calculau într-un mod îninteligibil costul convorbirilor, încât întotdeauna aveai de plătit mult mai mult decât era tariful pe care-l găseai scris în prospectul hotelului. Cât privește confortul, chiar dacă era vorba de un hotel de lux, se întâmpla ca, pe neașteptate, să nu mai curgă apa. Dacă întrebai recepția, ți se spunea că este o defecțiune minoră care se va repara urgent. Și dura toată ziua.

Telefonul mai avea încă o funcție importantă pentru cubanezi, în afara celei de comunicare la distanță. Faptul este strict autentic și a fost pomenit și de Fidel Castro într-o cuvântare. La televiziunea din Cuba se puteau vedea discursurile tovarășului Fidel Castro, filme cu viața și activitatea revoluționară a tovarășului și telenovele.

Oamenii se dau în vânt după acestea. Dar, ca-n socialism, te poți trezi brusc, în plină telenovelă, când acțiunea e mai palpantă, cu o întrerupere a curentului electric! Ce face în această situație un om al muncii din Cuba? Telefonează unui prieten care locuiește în alt cartier sau chiar în alt oraș unde curentul circulă în continuare; și ce face prietenul? Credeți cumva că povestește telenovela? Nici vorba: așează receptorul telefonului la difuzorul televizorului, astfel încât telespectatorul lipsit de imagine să poată auzi banda sonoră a telenovelei.

Cam așa se înfățișa paradisul lui Castro. Mă îndoiesc că s-a schimbat ceva esențial. Socialismul a distrus o insulă care ar putea fi o minune a Pământului, un loc unde ar merita să-i duci pe extratereștri, de ne vom vizita vreodată cu ei. N-o să mai dureze mult până când regimul se va prăbuși. Dar câți ani îi vor trebui Cubei să-și revină din marasmul în care a zvârlit-o modelul sovietic? Cât va dura să ajungă la o mentalitate modernă, demnă de oameni liberi, când vedem câte dificultăți întâmpinăm noi, românii, în lichidarea sistemului care ne-a subjugat aproape o jumătate de secol? Și, parcă, avem alte tradiții și alt spirit decât locuitorii insulei în care se complăcea atât de mult Hemingway.

Din nefericire, socialismul pervertește grav mentalitatea. Vedem la noi cum niciun domeniu și nicio categorie n-a scăpat de acțiunea sa distructivă. La șaisprezece ani de la răsturnarea lui Ceaușescu, simțim încă din plin amprenta spiritului moscovit. De câte ori nu sunt alese în chip democratic în diferite funcții nuliități caracteristice vechiului regim? Nimeni nu mai impune în fruntea catedrelor universitare, a unor instituții academice, persoane de slabă factură intelectuală și morală; și totuși, prin vot liber exprimat, așa se întâmplă prea adesea. Și culmea, cei care și-au dat votul în chip aberant recunosc că au votat strămb. Și apoi rutina care a cuprins în mare parte corpul profesional: sunt prea multe locurile unde orice încercare de a readuce lucrurile pe un făgaș european sunt blocate de cei care sunt incapabili de a-și îndeplini datoria de dascal și rămân tributari unei rutine care-i face să păstreze stereotipurile ideologice socialiste. Cum a reacționat societatea civilă când s-a formulat acuzația, din nefericire îndreptățită, că tratatul de istorie publicat de Academia Română conține capitole plagiate? Așa ceva este fără precedent! Socialismul a pervertit și cea mai importantă instituție culturală a țării. Speranța este în tânără generație, cu condiția ca ea însăși să nu fi fost atinsă de acțiunea malefică pe care vechiul spirit o exercită prin reprezentanții săi actuali asupra ei.

Când vedem cât de greu se mișcă la noi lucrurile, oare cât le va trebui cubanezilor pentru a șterge definitiv și irevocabil spiritul care, în chip pervers, le-a fost inoculat de frații Castro?

Gheorghe CEAUȘESCU

cărți primite

- Vasile Igna, *Audente*, „O poveste”, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2006, 292 p.
- Echim Vancea, *Defăimarea liniștii*, poezii, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2006, 96 p.
- Andrei Marga, *La sortie du relativisme*, studii, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2006, 288 p.
- Ruxandra Cesereanu & Co., *România inghesuită*, „ipostaze ale ghețozării în comunism și postcomunism”, Editura Limes, 2006, 190 p.
- Gheorghe Pârja, *Dialoguri cu ferestre spre nord*, interviuri, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2005, 330 p.
- Marin Cioranu, *Memoria, cuib de iubire*, versuri, Editura Danubiu, Brăila, 2005, 106 p.

actualitatea

Mircea Mihaies

CONTRAFORT

Jungla lichidă

Dezastrul de azi al turismului românesc a fost programat, cu bună știință, de multă vreme. Primul pas a fost făcut prin transformarea autostrăzii București - Constanța în prioritatea absolută a drumarilor. Povestea nu e complicată și ține de mica sușă politică dâmbovițeană: care ministru, care parlamentar, care individ cu influență n-avea interes să se vadă, în doar câteva ore, cu nevasta (sau amanta) în bătaia brizei marine?! Lucrul cel mai grav reproșat astăzi de operatorii turistici - transformarea Mării Negre mai degrabă într-o destinație de week-end, în dauna sejurului normal - își are originea exact în această facilitate pentru care au lucrat, ani de zile, cei aflați la putere.

În ultimii ani, Marea Neagră a devenit, în mare parte, ținta populației din București sau din zonele unde accesul la autostradă se produce relativ ușor. În rest, cetățeanul din județele de la nord de Brașov nu pot vedea decât ca pe o aventură orice deplasare de câteva sute de kilometri. Dacă punem la socoteală dezvoltarea sistemului de comutare cu avionul către destinații vilegiaturistice, avem și partea a doua a răspunsului la depopularea galopantă a litoralului românesc. Cu prețuri aproape de nimic, micile companii specializate în curse charter au reușit să dea românului senzația că Europa a deveni azi a doua lui patrie.

Într-adevăr, trebuie să fii masochist în ultimul grad să preferi unui avion comod bătaia cu șanse precare de supraviețuire de pe drumurile desfundate ale României. Dacă ai decis - cum mi s-a întâmplat de curând - să călătorești cu mașina de la Timișoara la București, prin Turnu-Severin și Craiova, ai să-ți blestemi, cam jumătate din drum, tâmpita inspirație. Dacă în partea sudică a țării drumurile sunt, cât de cât, reparate, în Ardeal și Banat situația e dezastruoasă. Sute și sute de kilometri care te fac să te crezi undeva în sudul Libanului, și e un miracol că nu începe să tragă nimeni în tine cu kalashnicovul ori să-ți teleghideze în capota mașinii o katiușă de toată frumusețea.

În fine, elementul decisiv: sentimentul multora dintre cei ajunși pe malul mării că sunt obiectul unei vânători fără scrupule. Prețurile exorbitante ale camerelor de hotel, sumele de speculă practicate de absolut toate restaurantele și, nu în ultimul rând, mizeria vecină cu promiscuitatea de pe plajele și din stațiuni. Nimic din toate astea nu te îmbie, oricât ai fi de patriot, să-ți dai banii unor pungăși, enervându-te la fiecare secundă că ești tratat ca o scamă deranjantă pe reverele unui costum Armani? De ce-ai prefera un hotelier autohton, care te privește disprețuitor de la înălțimea tejghelei, colegului său din Grecia, Turcia, Croația sau Bulgaria, care a învățat demult că un surplus de solitudine face din orice turist un posibil client de lungă durată. Cu minime excepții, în România domină obsesia „tunului”, a loviturii pe care „investitorul” vrea, musai, să o dea în cele trei-patru luni de exploatare intensă. Turistul trebuie nu doar umilit, ci și jupuit. După zece zile sau două săptămâni petrecute cu nervii întinși la maximum, a-i mai vorbi turistului frustrat de ce-a pățit la frumoasa Mare Neagră despre „turismul național” înseamnă o sfidare vecină cu nesimțirea.

Dar hai să zicem că noi, românii, om fi mai sensibili. Poate c-am devenit mofturoși, poate c-am cedat cu prea multă ușurință supraofertei de plaje exotice puse la dispoziție de ciuperăriile de firme de turism. Cum se explică, însă, că ne simțim mai bine, mai „oameni”, oriunde altundeva decât la noi acasă? Cum se explică faptul că firme care au făcut, prin tradiție, negoț turistic cu noi (unele din țările co-prizoniere ale „Jagărului socialist”, altele din nordul Europei) au renunțat, în ultima vreme, la contracte, fără nici un fel de explicație?

Explicația o poate avea oricine - elementele de mai sus sunt doar adjuvantele ciorbei rău mirositoare pe care o descoperi la fața locului. Ce să cauți, ca om doritor de liniște, într-un loc unde notiunea de respect față de aproape e luată în derâdere cu un aplomb nemaîntâlnit pe planetă? În orice țară, inclusiv în Bulgaria, regimul discotecilor e drastic reglementat. La noi, nopțile la mare sunt un coșmar din care nici un om normal nu iese fără traume. Câtă putere de îndurare îți trebuie pentru a face, noapte de noapte, față sutelor și miilor de decibeli eliberați de boxele montate direct sub geamul tău? Ce particularitate psihologică și fizică trebuie să posezi pentru a găsi o delectare în imaginea plajelor pline de chiștoace, de pungii de plastic, de resturi alimentare, necurățate cu săptămânile? Ce porniri penitente trebuie te anime pentru a accepta să parcurgi primejdiosul drum de la plajă la apa de-o curățenie îndoielnică prin țesătura deasă și scârboasă de alge acumulate ca într-o junglă lichidă?

Am împrumutat toate aceste exemple din relatările unor apropiați care s-au întors de curând de la mare, dar și din declarațiilor unora care sunt, direct sau indirect, implicați în treburile litoralului românesc. Ce pot spune e că, precum în majoritatea celorlalte domenii ajunse de izbeliște, și în privința turismului românesc a lipsit voința politică.

Au fost încurajați samsarii, bișnițarii, escrocii și ticaloșii, singurii, de altfel, capabili să adune sumele necesare pentru a pune mâna pe hotelurilor în ruină rămase de pe vremea comunismului.

Singura contribuție de care-și va aduce aminte viitorimea e aceea, grotescă, a lui Agaton, care a încercat să transplanteze mediul mediteranean pe asprele noastre țărmuri. Până la urmă, gestul fostului ministru al Turismului s-a dovedit simbolic: din ce în ce mai mulți români se îndreaptă în clipa de față spre Mediterana, spre Adriatica ori chiar spre Caraibe, locuri unde palmierii cresc și fără inspirația bizara a cutărui *agapom!* În locul soluțiilor grotești, ar fi fost bine, pentru noi toți, să le adoptăm pe cele realiste: o rețea densă de autostrăzi, o legislație limpede și o implicare, în chestiuni strategice, a unor inși pricepuți. Cum lozinca „Nu ne vindem țara!” a funcționat în cazul privatizării litoralului mai eficient decât în visele electoratului „României Mari”, am ajuns în situația să ne vindem propriile concedii.

Mentalitatea românului, în care naționalismul abstract și ura de sine concretă se îngemănează perfect, funcționează pe post de reglator al acestor anomalii. Nu arareori, ai să auzi comentarii de genul: „Decât să le dau escrocilor, care-au luat cu japca cele mai bune hoteluri, un ban, decât să-mi scuipe în supă toți nemernicii și nespălații, mai bine iau avionul și merg la croați! Am fost și anul trecut și mă costă cu vreo patruzeci la sută mai puțin. Dar să vezi ce tratament! Ce politete! Ce servicii! Deja mi-am făcut rezervarea și pentru la anul!”

Faptul că istoria noastră a fost mereu brazdată de evenimente dure, ca n-am avut niciodată timp de acumulari lente, dar sigure, ne-a transformat într-un fel de micro-căpăuni obișnuiți să înhațe prada pe loc, cu gesturi brutale și rapide. Grecul, care e stăpân pe mare de mii de ani, a învățat s-o exploateze rațional: câștiguri mici, dar constante. El știe să te facă părtaș la existența lui, fără să-ți intre cu picioarele în viață. Din acest motiv, lucrurile se desfășoară acolo calm, departe de isteria lăcomiei și a îmbogățirii urgente pe care o simți la oricare „agent turistic” ieșit sa te tâlhărească la drumul mare pe tot mai prăfuitul litoral dintre Mamaia și Vama Veche.

ROMTELECOM prezintă

hp invent SEC DE MURĂȚIAN

ANONIMVL Festivalul Internațional de Film Independent

Delta Dunării - Sfântu Gheorghe editia a III-a 14 - 19 August 2006

USUS VOLVO

24-FUN VIVA! RNS DILEMAVECHE RE-PUBLIK Evenimentul

FVNDATIA ANONIMVL toan grafica si tipar

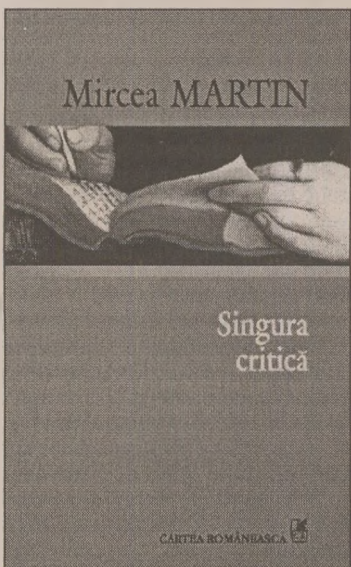
critică literară

Tudorel Urian

LECTURI LA ZI

Critica anilor '80

Mircea Martin,
Singura critică,
Editura Cartea
Românească,
București, 2006,
318 pag.

sale critice nu plătesc tribut „corectitudinii politice” a epocii, dialogul intelectual se poartă la cote foarte înalte, în termeni academici și este perfect sincron cu ideile criticii europene (în special franceze) a momentului. Este imposibil să nu remarci starea de normalitate care respiră din fiecare pagină a acestei cărți, modul firesc în care autorul intră în dialog cu numele de referință ale criticii europene și discută despre ideile estetice și modelele critice foarte la modă în epocă (structuralismul, semiotica etc.)

Firește, citite astăzi, unele dintre judecăți și-au pierdut valabilitatea. Pentru a fi înțelese, ele trebuie contextualizate, readuse în climatul momentului literar în care au fost enunțate. Într-un articol publicat în anul 1978 în revista „Viața Românească”, Mircea Martin notează: „Orice literatură a depășit astăzi, dacă nu în totalitatea cazurilor individuale, cel puțin în ansamblul ei, creația spontană. Chiar și în literaturile foarte tinere, numărul scriitorilor «inocenți», netrecuți prin cultură, este în scădere. Scriitorul modern este prin excelență conștient, lucid, el își premeditează de departe efectele, își programează opera” (p. 36). În continuare, referindu-se la poezia celei mai tinere generații – repet, ne aflăm în anul 1978 –, criticul scrie: „...poezia vârstei postmoderne este o poezie care vine din cultură, o poezie a poeziei, a atitudinii lucide, ironice nu o dată, și mai puțin a reveriei și a dezlanțurilor metaforice. Aluziile cotidiene și implicațiile politice abundă în cuprinsul ei”. Se poate citi în aceste rânduri un manifest, *avant la lettre* al literaturii optzeciste. În tentativa de a se delimita de modelul literar optzecist, generația 2000 a aruncat însă peste bord tocmai acest intelectualism, privirea ironică, mediata cultural, asupra realității, reîntorcându-se la percepția directă, frustă, adesea traumatiza(n)tă, asupra lumii înconjurătoare.

Dincolo de aceste semne certe de localizare în timp, din *Singura critică* nu lipsesc referințe pe care le credeam tabu pentru vremea respectivă. Într-un articol cu tentă vag polemică la adresa lui Nicolae Manolescu, născut de câteva fine malițiozități, *Singularitatea unui alergător de cursă lungă*, Mircea Martin scrie la un moment dat: „Sigur pare să fie oricum faptul (repetat, deci ușor de verificat) că prețuiește (Nicolae Manolescu – n.n.) mai mult pe Vasile Nicolescu decât pe Ștefan Augustin Doinaș în poezie și, în proză, pe Dumitru Popescu mai mult decât pe Sorin Titel” (pp. 206-207). Se știe, în anii '80, Dumitru Popescu era un temut activist al partidului comunist, iar Vasile Nicolescu unul dintre favoriții indiscutabili ai regimului. Citind această

frază, am fost conștient că ea a fost adăugată de autor la ediția din anul 2006 și chiar mă pregăteam să-l sancționez pentru mica meschinărie. Am luat însă ediția din 1986 pentru o verificare pe care o credeam formală. Stupoare: fraza este la locul ei. Să fi fost ea în epocă interpretată de cenzorii partidului comunist ca un elogiu sincer la adresa lui Vasile Nicolescu și Dumitru Popescu? Dar ironia și malițiozitatea se văd cu ochiul liber. Să nu fi citit nimeni aceste rânduri înainte ca ele să fie publicate? Atunci însă de temuta cenzură comunistă se cam alege praful. Dacă o astfel de comparație plină de sugestii politice a putut fi publicată în anul 1986, de ce se simțeau striviți de cenzură atâția scriitori ai vremii?

Singura critică este o radiografie a criticii literare românești din deceniul nouă al secolului XX. Volumul conține o pledoarie pentru rostul criticii literare în epocă, (implicit, o deontologie a profesiei de critic literar), câteva analize aplicate celor mai reprezentativi critici ai vremii și, nu în ultimul rând, un soi de autoportret al criticului Mircea Martin, prin intermediul confesiunilor din interviurile ocazionale. Pline de învățăminte sunt și astăzi reflecțiile profesorului în legătură cu tipurile de exprimare a judecății de valoare, conștiința operei literare, poziția pe care trebuie să se situeze criticul în raport cu opera și cu dezideratele ideologice ale timpului.

Citite acum pentru prima oară, multe dintre afirmații pot surprinde prin curajul lor. Ele trebuie să fi stârnit multe discuții printre cei care aveau ochi de văzut și urechi de auzit. Trimiterile politice camuflete într-un raționament pur literar, în aparență, sar, încă o dată, în ochi: „Criticul adevărat nu poate fi sensibil la opere mediocre, chiar dacă ele vin în întâmpinarea programului său (unde prin programul său se poate înțelege și programul altora – n.n.). Ideile, oricât de generoase, proferate în asemenea opere nu pot suplini absența vocației” (p. 20).

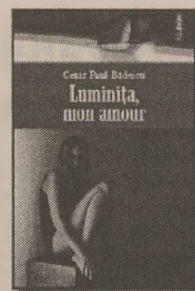
Plină de sugestii este incursiunea lui Mircea Martin în lumea criticilor reprezentativi ai anilor '90. Edgar Papu, Adrian Marino, Lucian Raicu, Nicolae Manolescu, Gheorghe Grigurcu, Liviu Petrescu, Al. Călinescu au fost, în deceniile opt și nouă ale secolului trecut, critici cu metode complet diferite de abordare a fenomenului literar, dar care, toți, au dat consistență schimbului de idei și au contribuit la impunerea unui sistem de valori funcțional. Mircea Martin reușește să pună în evidență esențialul gândirii critice a fiecăruia dintre acești autori, să exprime particularitățile și avantajele și vulnerabilitățile metodelor acestora. Fiecare dintre aceste micro-monografii critice se transformă în posibile căi de abordare a fenomenului literar, în tot atâtea drumuri pline de sugestii spre inima operei literare.

Astăzi, când se vorbește tot mai insistent de criza literaturii, nimeni nu mai pare preocupat de destinul criticii literare. Critica literară a ajuns un dialog aproape personalizat între critic și autorul supus analizei și nimeni, cu excepția acestora, nu dă semne că ar mai intra în rezonanță. De aceea, o carte precum *Singura critică*, menită să descifreze tipurile de gândire și sistemele critice ale comentatorilor literari, aplicată la peisajul literar actual, ar părea o încercare utopică, inutilă, lipsită de vreo finalitate practică.

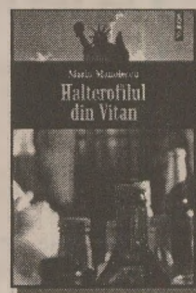
Cum arată criticul literar ideal? În urmă cu douăzeci de ani, Mircea Martin îi schița portretul din câteva linii: „...aș admira mult pe criticul care ar avea tăria să nu-și principalizeze particularitățile, să-și recunoască defectele constitutive, să-și depășească pre-judecățile atunci când o operă literară autentică i-o cere. La noi, Lovinescu a fost mai aproape decât alții de un asemenea ideal”. Iată o definiție la care se poate subscrie și astăzi fără nici un fel de problemă. Fie numai și pentru aceste mici lecții de deontologie profesională, risipite cu generozitate în mai toate eseurile, o carte precum *Singura critică* ar trebui să devină lectură obligatorie pentru mulți dintre tinerii cronicari literari de azi. ■

www.polirom.ro

■ Cezar Paul-Bădescu
Luminița, mon amour

■ Maria Manolescu
Halterofilul din Vitan

■ Iris Murdoch
Oameni buni și oameni de bine

■ Graham Greene
Ministerul groazei

Suplimentul Un săptămânal realizat
CULTURA în colaborare cu Ziarul de Iași și Gazeta de Sud

critică literară

Subteranele literaturii

Deși a împlinit o *vârstă de lectură* de optsprezece ani, studiul lui Mihai Zamfir *Cealaltă față a prozei* (ediția a II-a, Cartea Românească, 2006) se dovedește a fi și azi o scriere pe cât de antrenantă și rafinată, pe atât de actuală, într-un peisaj cultural în care disputele pe tema canonului literar nu încetează să inflameze discursurile intelectualilor. Conceput, după cum mărturisește autorul în prefața la ediția a doua, ca o monografie a prozei literare românești din secolul al XX-lea, volumul își propune să ignore proza canonizată în mod artificial și să modifice astfel percepția contemporană asupra unor autori sau scrieri, prin reinterpretări ale unor scrieri neglijate, menite să ofere cititorilor o altă grilă de lectură, și, poate lucrul cel mai important, să stimuleze re-lectura prin detașare față de clasicele scenarii critice. Fără a încerca în mod direct să răstoarne ierarhiile și să dea verdicte, Mihai Zamfir se sustrage astfel unor supraevaluări riscante (des întâlnite în critica actuală), printr-o raportare detașată la operele sau scriitorii abordați, demersul hermeneutic primând în fața reevaluării, lăsate mai mult pe seama cititorului.

Tentativele de restituire vizează părți neglijate din opera unor scriitori cunoscuți – Rebreanu, Marin Preda, Matei Călinescu, E. Lovinescu – dar și opere ale unor autori marginalizați, lipsiți de șansă, precum C. Stere, G. Topârceanu sau interbelicii M. Blecher, V. Bonciu, C. Fintineru, coerența întregului demers fiind asigurată de urmărirea unui *cifru ascuns*, detectabil prin reducerea operei la un nucleu central, operație menită să demonstreze existența unui *pattern*, a unei continuități în transformare, fără ca textele respective să devină suspecte de epigonism. Memoria culturii este resuscitată prin stabilirea unor afilieri, nu numai la nivelul textual ce ar viza multiplicarea unui prototip, ci și la nivelul conștiințelor scriitorilor, eticul fiind un element definitoriu în configurarea opțiunilor estetice.

Astfel, analizând nuvelele de tinerete ale lui Rebreanu, Mihai Zamfir pune accent pe evoluția modelului structural al acestora, prin raportare la modelele adoptate, conștient sau nu, de scriitorul ardelean, ale cărui prime nuvele se dovedesc a fi țărănești și tradiționale, revendicându-se de la mitul asupra satului impus de George Coșbuc, tipologia construcției modificându-se o dată cu stabilirea scriitorului la București, când nuvela arhaică, amintind de *novella* renascentistă, este abandonată în favoarea celei citadine, de tip cehovian, în cazul căreia Rebreanu se dovedește a fi mult mai șters și din cauza complexului de culpă provenit din sentimentul de trădare a vocației inițiale, de părăsire a satului ca loc originar abandonat și obsedant.

În cazul romanului *Craii de Curtea-Veche* al lui Mateiu Caragiale, afilierile culturale merg pe linia parabolei

Mihai Zamfir, Cealaltă față a prozei, ediția a II-a, Cartea Românească, 2006

din secolul al XVIII-lea sau pe cea a romanului medieval, forme românești arhaice, ce nu pot fi sesizate decât supunând textul unei *lecturi poetice*, lectură ce face abstracție de firul epic, evidențiind simbolurile, acesta fiind cifrul menit să dezambiguizeze controversatul roman. Aceeași preocupare pentru identificarea arhitextului o întâlnim și cu prilejul abordării prozei autobiografice *Pirin-Planina* a lui G. Topârceanu, care, fără a avea pretenția de superioritate asupra poeziei, poate oferi cifrul întregii opere a acestui scriitor, de data aceasta *lectură în palimpsest*. Topârceanu se dovedește un „specialist în parodie”, criticul subliniind disponibilitatea acestuia de a-și însuși modelele dintre cele mai variate, receptarea sub aspect strict tehnic a inovațiilor aduse de romantism și simbolism, făcând din acesta „cel mai autentic urmaș al manierei de a scrie instaurată de Șt. O. Iosif sau D. Anghel”, operație continuată și în proză: „Textul concret și relativ modest al acestor memorii de captivitate provine din textele cele mai strălucite ale unui întreg secol, de la romanticii îndrăgostiți de Grecia până la apologeții «artei pentru artă» din epoca simbolistă”.

Dacă nuvele arhaizante și arhetipale ale lui V. Voicu-

lescu sunt reinterpretate cu scopul de a demonstra preluarea instinctivă a spiritului „voiculescian” de către scriitorii precum D. R. Popescu, Fănuș Neagu sau Ștefan Bănuțescu, etica lui Marin Preda este tratată în special pentru a demonstra afinitățile pe această linie cu Camus, în ciuda diferențelor dintre cei doi pe plan estetic sau cultural, prozatorul francez, și nu Dostoievski, fiind cifrul operei scriitorului român, a cărui *conștiință de tip camusian* va influența în mod decisiv perceperea realității și, implicit, viziunea estetică.

Circularitatea literaturii nu este demonstrată doar prin afilieri de tip regresiv, prin practicarea unei hermeneutici descendente, ca în cazurile mai sus menționate, comparațiile pe verticală fiind dublate și de comparații liniare, prin surprinderea similarităților la nivelul aceleiași epoci. Este cazul studiului *Meșterul din umbră*, în care proza experimentalistă a anilor '30 beneficiază de o lectură lipsită de prejudecăți, fiind raportată la romanul *Întâmplări în irealitatea imediată* al lui M. Blecher, și nu, cum este obiceiul, la romanele lui M. Eliade *Întoarcerea din rai* și *Huliganii*. Mihai Zamfir consideră că, de fapt, romanul lui M. Blecher „concentrează specificul unei întregi mișcări literare, reprezentându-l superlativ”, aducând la „prototip sau la modelul pur, simplificat, o nouă manieră de a scrie roman; în asemenea măsură, încât prozele lui Anton Holban, Mircea Eliade etc. vor putea fi teoretic considerate drept modulații majore sau minore pe un *pattern* oferit involuntar de cel mai discret dintre prozatorii grupului”. Afirmatia este susținută prin identificarea nucleelor semnificative din *Întâmplări...* la nivelul textelor altor romancieri ai deceniului patru, fără ca ordinea strict cronologică să prezinte semnificație. Demersul restituie memoriei literaturii proza unor scriitori trecuți cu vederea până în acel moment, cum este cazul lui V. Bonciu și C. Fintineru, menționând nivelul cultural inferior al acestora, nivel supralicitat azi pe piața editorială.

Cealaltă față a prozei satisface pe deplin curiozitatea provocată de titlu, evadarea din conservatorismul estetic realizându-se într-un mod inteligent, echilibrat, original, ineditul interpretării fiind susținut de ideea unei memorii generice a literaturii, al unui sindrom al descendenței, idee ce se va concretiza la doar un an după apariția primei ediții a cărții lui Mihai Zamfir într-o altă scriere de referință – *Melancolia descendenței. O perspectivă fenomenologică asupra memoriei generice a literaturii* a Monicăi Spiridon. La finalul celor trei sute de pagini, se simte totuși un ușor regret: că studiul dedicat jurnalului intim nu a fost adus la zi, oprindu-se la *Jurnalul* lui Radu Petrescu, privând astfel cititorul de o grilă de lectură avizată a acestei specii care a explodat în ultimii ani.

Dana PÎRVAN-JENARU

Ecouri

Partizanii anticomuniști îndeamnă la lectură

În numărul 30 al revistei **România literară** a apărut sub semnătura Domnului Mihai Mandache o prezentare a cărții *Cazul Șușman în judecata răchiteșilor*, de Teofil Răchiteșanu și Teodor Boc. Deși autorul prezentării recunoaște că volumul este o „replică la o altă carte, *Suferința nu se dă la frați...*” scrisă de istoricii clujeni Cosmin Budeancă și Cornel Jurju” se pare că nu a avut curiozitatea de a o răsfoi și pe aceasta din urmă, și s-a limitat să preia doar anumite informații din *Cazul Șușman...* Dacă ar fi făcut un efort suplimentar, ar fi descoperit că „*Suferința nu se dă la frați...*” are la bază, pe lângă mărturia Lucreției Jurj, membră a grupului de partizani anticomuniști „Teodor Șușman”, încă 17 mărturii, precum și surse de arhivă. În ceea ce privește metodologia folosită la elaborarea sa, aceasta este specifică istoriei orale, relativ nouă la noi în țară, dar care nu le era deloc străină celor doi autori, angajați la acea dată la Institutul de Istorie Orală din Cluj-Napoca.

În ceea ce ne privește, în urmă cu un an, am lecturat cu interes volumul *Cazul Șușman...*, însă trebuie să recunoaștem că la final am fost dezamăgiți, în special datorită lipsei de metodă și mai ales modului în care autorii au înțeles să se raporteze la subiect. Cunoșteam poziția acestora față de ceea ce se întâmplase în zonă la începutul perioadei comuniste, dar ne așteptam ca nemulțumirile de ordin personal, de înțeles altfel, să fie argumentate în mod judicios, ceea ce, din păcate, nu s-a întâmplat.

Faptul că aproape 50 de ani am fost obligați la tăcere, explică, poate, de ce acum există tendința de a spune orice, dar în ceea ce privește istoria, aceasta are câteva reguli simple. Dar cum „românul se pricepe la toate”, nu este deloc greu să ne apucăm să scriem chiar și istorie, chiar dacă nu stăpânim metoda, și mai ales dacă aceasta nu este în favoarea noastră.

Cât privește anumite elemente care în volumul *Cazul Șușman...* îl caracterizează pe Teodor Șușman și care sunt preluate de Domnul Mandache în prezentarea sa, atragem atenția că autoritățile comuniste au dus ample campanii de discreditare în zonele unde au acționat grupurile de partizani, creându-le acestora din urmă o imagine deformată, care „să rupă” legăturile dintre ei și comunități. Efectele acestor acțiuni se pot vedea și astăzi, mai ales în zonele izolate unde informația pătrunde mai greu. Această afirmație nu este una gratuită, și se bazează pe

ceretări întreprinse în zonele unde au activat grupurile de rezistență anticomunistă. Nu vrem să se înțeleagă faptul că cei care au luptat în munți ar fi fost niște sfinți, dar acțiunile lor trebuie înțelese în context, iar poziționarea față de acestea trebuie să fie, pe cât posibil, echidistantă.

Și pentru că despre Grupul „Teodor Șușman” a mai apărut o lucrare, considerăm de datoria noastră să o semnalăm celor care sunt interesați de subiect. Este vorba de *Rezistența armată anticomunistă din România. Grupul „Teodor Șușman”. Mărturii*, Cluj-Napoca, Argonaut, 2004. Volumul editat de Cosmin Budeancă și Denisa Bodeanu are un studiu introductiv în care este prezentată activitatea grupului și 24 de mărturii ale participanților la evenimente, ale martorilor și victimelor represiunii declanșate de autorități, precum și a unor martori indirecti.

Este adevărat că, poate, niciodată nu se va face lumină asupra anumitor întâmplări petrecute în anii comunismului, dar avem convingerea că un minim apel la metodă este absolut necesar pentru ca demersurile, atâtea câte sunt, să nu fie din start sortite eșecului. Iar dacă se vor scrie în continuare cărți „de istorie” doar pentru a încerca să refacem imaginea unui membru al familiei, le vom da de lucru în plus și inutil celor care se vor ocupa de studierea științifică a acelor ani tulburi.

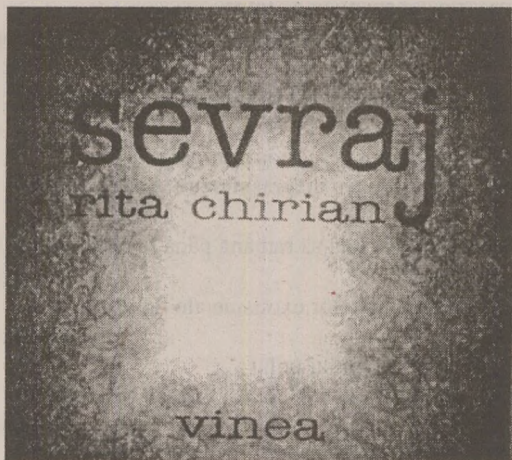
Cosmin BUDEANCA

critică literară

Miura există

Volumul de debut al Ritei Chirian (*Sevraj*, Editura Vinea, 2006), frapează prin ceva ce s-ar putea numi sociabilitatea discursului. Sau / și, mai tehnic spus, compatibilitatea limbajului. Întâi, deoarece fără a apela la un arsenal vetust și fără a-și pierde tranzitivitatea, poemele de aici nu-și violentează nicicum cititorul, ci doar îl fac atent. Chiar atunci când nu conțin povești, există în ele o plăcere sinceră și neîntreruptă a ritualului narativ, care construiește, politice, parteneriate. Puncte de comunicare solide, independente de subiect și imune la eventualele variații de intensitate. O predispoziție *light*, de povesteaș, care nu are nimic în comun cu umorile avangardiste. Și – după cum bine arată Andrei Terian în postfață – nici cu acelea generaționiste. Ca și peștișorul

Rita Chirian, *Sevraj*, Editura Vinea, 2006, 84 p.
Postfață de Andrei Terian

Frankie dintr-unul din poemele sale, Rita Chirian se înconjoară de un chenar discret: „nu avea sex pentru că nimeni nu i-l cunoștea/ nu avea trecut pentru că nimeni nu-l întrebese nimic.”

Lucrurile nu se opresc însă aici, la acest „utilitarism” confortabil și totodată periculos. Pactul cu publicul e numai un punct de pornire, o reușită conjuncturală și – până la urmă – pragmatică. Mult mai importantă mi se pare restabilirea unei compatibilități cu textul și cu tradiția. Compatibilitate ale cărei resorturi și consecințe sunt majoritar culturale. Poezia din *Sevraj* admite toate cărțile de literatură care au precedat-o. Și aproape toate tipurile de discurs, fiecare cu sonoritățile sale. Nu le glorifică postmodern, însă nici nu le ignoră biografist. Rita Chirian nu citează, dar e conștientă de legitățile citatului. Își amintește de ele. Uneori, filiațiile se presimt sub forma unor familiarități imprecise. Niciodată mai mult: „pentru că miura nu e frumoasă când e tristă/ pentru că miura nu e frumoasă când râde/ pentru că miura nu e frumoasă când e beată/ pentru că miura nu e frumoasă când înjură/ când poartă ochelari și când își unge boicul cu roșu când mestecă gumă/ când merge pe stradă/ când arată limba la vecinii care-o salută și-i zâmbesc de altfel inofensiv/ când o spaimă neagră îi sare în spate/ când o face pe-a deșteapta când se umflă în penele pernei de la maică-sa/ când nu știe să poarte o conversație și abia acasă în fața oglinzii dă cele mai bune replici/.../ pentru că miura nu e frumoasă când se știe frumoasă/când le smulge brațele bărbaților care-i rostesc numele și apoi plânge/ când se întrebă de ce de ce// pentru toate astea miura nu există”

Totuși, Miura există. Ea susține cel de-al treilea ciclu al cărții (*poeme despre miura*), în care e când destinatar, când autor, când personaj. Căuza a sevrajului și sevrajul însuși. Indiferent dacă o resimțim ca prezentă reală sau virtuală, apariția ei e certă. Un asemenea pol

de tensiune – creditabil – permite defulări, ironii, confesiuni. Făcute în doi pași, mișcările acestea lasă întotdeauna loc de relativizare. Miura adună, aparent, relele și spaimile de care Rita (cea din poezii) se ferește. Miura scrie înșelător și cinic, Rita îi limpezește matern vorbele. Știm oare însă cum semnează cele două? Cum își schimbă neașteptat pseudonimele? De aici vine principalul câștig al secțiunii și implicit al volumului: din tolerarea celuilalt, dintr-o scriitură cultivată care atinge toate sinusoidalele autenticității, din curajul de a dispersa egolatria. O carte cum e *Sevraj* nu-și lasă cititorul din mână. Și reciproc.

Traducere liberă

Vădit și intenționat artificială, meșteșugită, poezia lui Radu Vancu își conține, filigranate, surprizele. Cel puțin în acest al doilea volum – *Biographia litteraria*, Editura Vinea, 2006. De la un vers la altul, titlul pare să se confirme, cuvânt cu cuvânt. Bucăți biografice, inițial, poemele se impregnează treptat de literatură, suprapunând fie neologisme stranii sau citate răstălmăcite, fie rime și ritmuri săltărețe, infantile. Ele reconstituie, muzical și formal, o parte a poeziei canonice pe care aproape că o știm din primele clase. Iată exemple de toată mână: „din creierii de tine plini/ ies convoluții de lumini/ noi cosmoși de iubire plini-/ cântă geneza serafini”; „blocurile încă zboară/ prăvălindu-și trupu-n lună./ gura mea pe-a ta coboară./ noaptea are gust de prună/ blocurile încă zboară” sau „mi-era inima/ un glob de seară/ce-n carnea amară/ strălumina”. În mod clar, nu toate poeziile sunt așa. Citarea acestora e însă relevantă. Ea ne dă măsura în care Radu Vancu alege să se folosească de un limbaj poetic devenit bun comun pentru a-și fixa legăturile cu cititorii și – nu mai puțin – cu sine.

Este primul nivel al ludicului și al tehnicilor, ușor pasabil, dar esențial pentru înțelegerea cărții. Constrângerile autoimpuse și jaloanele periodice nu vor mai fi resimțite ca piedici, ci ca mărci, oricât de subtile, ale stabilității. Așa de exemplu seria de patru poeme altemând limba română cu engleza și traducerea cu asumarea pomenitei poeticității ostentative. Iată-le titlurile: *poem de berryman/ poem de berryman pe muzică de m. ivănescu/basm de m. ivănescu/ basm de m. ivănescu cules de radu vancu*. Și iată câteva echivalări: „vuinda-ne tăcere”, „mai degab-ai dușmâni timpul decât ochii-mi” etc. Nu știu dacă e simplă ironie; mai probabilă văd o exersare a nuanțelor de suprafață ale gravității.

Radu Vancu, *Biographia litteraria*, Editura Vinea, 2006, 74 p.

Pentru că poemele cele mai reușite sunt acelea din primul ciclu (*amintiri pentru tatăl meu*), naturale și sincere, răscolitoare și neprefăcute. Să încercăm, în joacă, un salt către finalul cărții, avându-le în minte. Fiindcă, atunci când textele de dragoste ale părții secunde se revendică, distilate, de aici, ies fragmente ireproșabile: „nu e puțin lucru să știi/ că între umbra cât mormântul tatălui meu de adâncă/ lăsată pe asfalt de tine/ și umbra adâncă precum a marilor ferigi carbonifere/ lăsată noaptea între noi/ nu e nici o asemănare./ firește, ăștia-s pantofii cărămizii/ care ți-au plăcut la al treispelea salariu/ tot ei însă îți sunt capătul cărămiziu al ființei./ vârfurile sângerii ale picioarelor/ coborând până-n mormântul tatălui meu,/ și e înțelept deci să țin minte: nu există coincidențe./ iubirea noastră nu are pereche pe lumea asta.”

Evident, Radu Vancu e un autor cerebral. În secțiune, poemele lui sunt stratificate minuțios, geologic, intersectându-se și depărtându-se după normele unei memorii afective nemaipomenite. La fel de evident, cititorul Radu Vancu e unul pasional, care-și legitimează lecturile ca întâmplări gata-trăite. Altminteri, *Biographia litteraria* ar fi fost o admirabilă carte de poezie.

Cosmin CIOTLOȘ

Fototeca României literare

Mihai Sin și Valeriu Cristea – 1994

L i t e r a t u r ă

Oul orfic

Colindând coloniile romane
tânărul Hristos fredona pasaje din *Iliada* și *Odisseia*
(cu memoria sa divină atotținătoare-de-minte
era imposibil să nu le cunoască pe dinafară)
la câte vreun popas
cu vreun vârf de ram cu vreun vreasc
pe colbul mesopotamian încondeind X-uri Y-greci
și alte necunoscute din teoriile lui Pitagora
(...,spaima" tuturora...) – semizeu ce viețuise
cu câteva secole (peste cinci) mai înainte...
Odată
junele Isus luă aminte în mod oșebit
la mitul cu oul orfic pe care
într-un dens asfințit de soare agitat
chiar avusese a-l vedea cum se împurpurează a
dramatică dintâie prevestire pascală de neevitat...

Cândva

...când eram foarte tânăr
și eram
un cimitir de poeme nenăscute...

Mai mult

Miezi de noapte când ne întoarcem sub duble umbrare.
Ni se dizolvă și ultimul semn al făpturii de o zi ce trece
un alt prag nictemer.
Obişnuința asasinează sentimentul tragic
fără-de-ieşirea închide și alte porți
liberă-i doar poteca spre Poarta Supremă.

Când ne e foame
ne gândim și la mana de faguri de spirit ai mitului din
care
mâncăm de-a valma cu viespile tristeții.

Păciuiți
ne facem semnul crucii în fața capod-
operelor isihiei generoase.

Ochiuri de senin fac rocadă impresionistă peste urbea
adormită pe câteva ore
deplin înmănăstiră.

Și eu mă gândesc sau visez la blajinătatea și cuvântul
care

parcă abordează însuși infinitul
absolutul – ceva care totdeauna e mai mult decât Sine.

Plus

+
(plus) *

un
minuscul
Isus
răstignit
pe
semnul
p l u s
parcă
Siesi
adunându-se

(plus)
+

Leo Butnaru

Poeme și poeți ținându-se de mână

*La nouă dimineața,
e Arctica.*
Sylvia Plath

La unul din poli
pe catedrale de ghețari
unde se află Vaticanul pinguinilor imperiali
papalitatea păpătorilor de heringi argintii-albaștri
acolo mi s-a întâmplat un poem laconic încât
poate fi reprodus și aici –
(pe creasta unui nor – semiluna
ca o focă de foc
pe vârful aisbergului din tărâmurile unde
exoticile noastre dorinți
se întretaie cu recea
realitate) – de fapt trecuta și prezenta zămislire
întâmplându-mi-se la Neptun în dreptul Vilei Stancu
unde

marea poartă botniță și zăbală de stabilopozi caraghioși
întinzându-și pe țarm balele melanjului de spumă
alge și meduze lentiliforme
lunecoase simpatico-grețoase
uneori îngogoșate în placente de petrol
suprapuse și supraexpuse ca năzdrăvăniile din textele
zise suprarealiste
comentate de veleitari cu ochii încercânați
împupilați ca un ombilic dedublat al oboselii și posibil
inceputului bolii de rinichi
și atunci și acum mirându-mă cum iată
toatele se leagă în lumea aceasta dacă
liantul este rețeaua liberală a poeziei în care
sensurile circulă în toate sensurile
până firește se întâmplă accidentul finalului de poem
sau poate de poet precum în cazul Sylviei Plath care
în rochie albă cu trenă lungă de tul transparent
e mireasa ce zboară peste catedralele ghețarilor
eu unul având impresia că bărbatul ce o ține de braț
(exact: ca într-o pictură de Chagall)
e unul din viitorii poeți români sinucigași

ambii
cu picioarele gracile plutind deasupra stranelor
altarelor reci precum scria
condrumeața sau poate chiar iubita colegului nostru
care

în loc să traverseze Styxul traversează
Oceanul Înghețat de Nord.

Eremitul nordului

Ghețarii mocneau reflexii glaciale (bine-
înțeles) în timp ce stafiile foșgăiau după cortina
aurorei boreale într-un
cvasidiscret carnaval al tainei ca – uneori –
deșertăciune sau
deosebitoare întâmplare.

Se simțea o râvnă a evadării de sub gheață
salt de morse grăsulene ca în „Zoo”-hlebnikoviana
elegie

năvalnică. Și
dezvelindu-se din amintirea acelor înrăuritoare
metafore unicat
memoria conștientiza că totuși
nu cunoștea prea multe despre spațiile ne-umanizate
(încă)
unde probabil plevușca polului mărunții peștișori sar
sub

pleoapele focilor – să se încălzească (și
pleoapele-s puhave de grăsime protectoare)...

...însă el nu garanta să rămână până la capăt curiosul
cuviosul
fidel imprevizibilelor exotisme ale fanteziei
învalmășite de

fluxul magnetismului polar
când printre degetele-i osqase treceau boabele de
gheață

ale mătâniilor celui care
renunțase la odoarele iubirii pământene.

Conclamatum est

chiar dacă nu ești înger
privește către casă

lira masivă te urmează
ca fermecată levitând la firul ierbii

când vei întoarce capul
printre coardele ei
vei vedea-o pe Euridice
ca după gratii.

Ea și coperta a IV-a

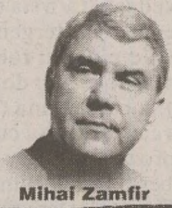
Din cărțile mele
poezia i se adresează lumii:
„Sunt aici împreună
cu cobaiul meu”, zice
scoțând degetul printre file
și arătând spre poza mea
de pe coperta a IV-a.

Către literatura țării

Maică Literatură Română
iartă-i poetului
involutara neascultare
de-a se fi născut în Basarabia
și nu
la București ■

literatură

Mihai Zamfir
PLECÂND DE LA CĂRȚI

Documentul pierdut și regăsit (final)

Într-un mod atât de specific vremii noastre, *Jurnalul portughez* (cunoscut până acum într-o traducere spaniolă, dar deja comentat și forfecat în diferite cărți și articole închinat lui Eliade) a devenit „celebru” înainte ca varianta autentică să fi văzut lumina tiparului. E foarte posibil ca și prezenta publicare a *Jurnalului* în limba română să stîrnească dispute, polemici și violențe verbale pro- sau contra, dar toate acestea n-ar face decât să prelungească un *malentendu* ivit cu ani în urmă, cînd primele fragmente din această scriere începuseră să circule.

Jurnalul portughez, care se dovedește treptat a fi nu doar capodopera eliadescă a anilor 1940-1945, ci și cea mai importantă consemnare autobiografică a unui autor extrem de dispus spre confesiuni, a fost receptat – și va mai fi – mai ales sub semn politic. Eroare monumentală! Comentatorii care extrag notațiile de natură politică din carte se opresc, în realitate, asupra celei mai puțin semnificative zone a textului. Nu în nivelul social rezidă interesul scrierii (politica înseamnă mai ales relația cu Ceilalți), ci în individualismul extrem, în conversațiile interminabile ale autorului cu sine însuși. Jurnalul de față este o „operă în oglindă”. Izolat, întorcînd lumii spatele, scriitorul își recapitulează aici viața pentru a și-o schimba apoi radical, punînd capăt „perioadei românești”, cu tot ceea ce implicase ea în sens politic. Urmează un nou Eliade, care va avea prea puțin a face cu cel vechi.

Explicit sau involuntar, autorul unui jurnal intim își trasează autoportretul, cel mai complet care există. Eliade nu reprezintă o excepție de la regulă, dar el atinge cote inedite. Dincolo de scîpărătoarele reflecții asupra cărților, dincolo de schițarea – deocamdată șovăitoare și în filigran – a viitoare sale teorii antropologice, Eliade se auto-examinează cu ochi de prozator. În *Jurnal*, el este concomitent personaj și autor. Dacă personajul recurge permanent la subterfugii pentru a se scuza în propriii săi ochi de lene, de luxurie, de vanitate excesivă etc., „prozatorul” îl taxează pe același Eliade fără cruțare și fără complezență. După criza din prima jumătate a anului 1943, mai ales, lupta dintre cei doi Eliade devine din ce în ce mai dură, mai îndirjită. Oare mai trebuie să precizăm că, în această confruntare subterană, ultimul cuvînt îi va aparține mereu „prozatorului” Eliade și nu bietului om?

În momentele de luciditate autocritică, savantul se vedea pe el însuși sub forma unui involuntar emul al lui Kierkegaard, autor ce îi este deseori antipatic, dar de care nu se poate detașa și care îl obsedează continuu: „Remarc trezirea interesului pentru cultură cînd, ca în fiecare noapte, citesc în pat Kierkegaard. De data aceasta mi se pare insuportabil, abia pot citi cîteva pagini. Mă întorc apoi, fericit, la Biblie. Prolixitatea lui Kierkegaard întrece uneori chiar limita extremă a decenței. Aș vrea să se facă o dată o «ediție completă» a textelor lui lizibile. Ar fi

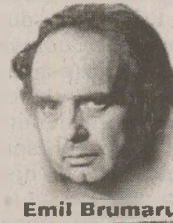
două excelente volume.” (p. 328) Din păcate sau din fericire, cam același lucru îl putem spune noi astăzi despre opera științifică a lui Mircea Eliade. Kierkegaardianul precoce care a fost savantul român se descifrează cel mai exact în paginile filozofului-scriitor danez. Apoi, la pragul insuportabilului, Eliade își însușește devisa lui Léon Bloy, scriitor în care vede un fel de Kierkegaard francez: „Mais chaque instant doit être arraché au désespoir” (p. 233).

Mircea Eliade, aflat într-o permanentă luptă nu cu „îngerul”, ci cu el însuși, ocupă cea mai semnificativă parte a volumului. Cu toate că s-a autoconsiderat un extraordinar romancier (multe mărturii din textul de față merg în acest sens), teoreticianul „autenticității” nu a atins aproape niciodată, în proza de ficțiune, nivelul *Jurnalului portughez*, chiar dacă aici o face involuntar. În pagini autobiografice, Eliade decupează cu mină de prozator elementele realității brute, transformînd aproape în ficțiune faptul trăit cu adevărat. Între 1941 și 1945, prozatorul i-a supravegheat savantului fiecare gest, un prozator intrus, abuziv și omniprezent. Decriptarea corectă a *Jurnalului portughez* se întreprinde mai ales în cheie literară.

Trebuie să ajungem însă și la o încheiere. Despre acest Jurnal se poate scrie la nesfîrșit, iar un familiar al lui poate ușor ajunge la o altă carte de dimensiunile Jurnalului; nu este o supoziție, ci o realitate. Concomitent cu ediția în două volume de la Humanitas, a apărut și monografia-explicație a lui Sorin Alexandrescu intitulată *Mircea Eliade, dinspre Portugalia* (Humanitas, 2006). Nu a fost o coincidență, ci un rezultat perfect calculat, un fel de pariu al nepotului lui Mircea Eliade cu destinul postum al operei unchiului său.

Mircea Eliade, dinspre Portugalia reprezintă o completă investigație hermeneutică nu doar a fazei portugheze din existența eliadescă, ci a întregii vieți a autorului, mai ales a primei sale jumătăți. Textului din *Jurnalul portughez* i se extrage aici tot sucul. Considerațiile exegetului privind biografia intimă a eroului său, relațiile lui Eliade cu românii și cu propria sa țară în perioada portugheză, tulburătoarea analogie stabilită între legenda Mesterului Manole (obsesie eliadescă a acelor ani, avînd ca rezultat studiul deja evocat, cel mai interesant din această perioadă) și propria nefericire a savantului, care va trebui să o piardă pe „Nina-Ana” pentru a-și putea continua opera, paralelismul ingenios dintre Eliade și Ortega y Gasset sunt doar cîteva dintre strălucitele demonstrații ale cărții lui Sorin Alexandrescu.

Sunt convins că *Mircea Eliade, dinspre Portugalia* va deveni un obligatoriu manual-complement nu doar pentru scrierile din cele două volume, ci și pentru biografia generală a marelui nostru filozof și literat. Prea multe enormități au fost dezbătute în ultimii ani pe seama lui Mircea Eliade pentru ca studiul lui Sorin Alexandrescu să nu-și găsească locul meritat, adică pe acela de referință fundamentală. ■

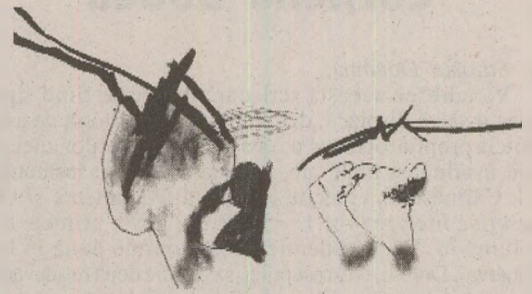
Emil Brumaru
CERȘETORUL DE CAFEA

Elegie

Fără rost intrăm în toamna
Cîntecului plin de frică.
Nici o aripă în aer
Îngerii nu-și mai ridică.

Mîna spre pămînt se lasă,
Pipăie-ntre ierburi rana
Larg deschisă. De sub pietre
Șerpi clociți prelingu-și zeama

Ce-o sorbim în loc de rouă
Pînă mintea ni se strică.
Fără rost intrăm în toamna
Cîntecului plin de frică...

Voci din public

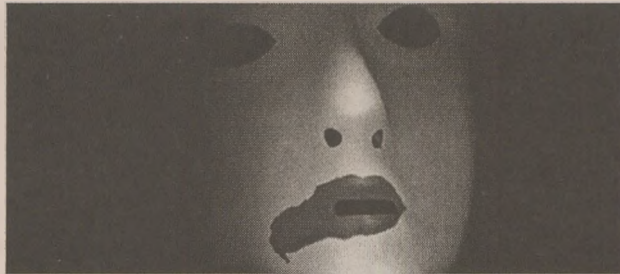
Se va „mării” exigența?!

Spre bucuria reporterilor care, sub teroarea caniculei, intră în criză de subiecte, luna lui cuptor le oferă an de an ocazia, dacă nu de a fi originali, măcar de a-și manifesta frustrările de foști elevi mediocri, arătînd cu degetul spre notele suspect de mici, obținute de profesori, la concursul de titularizare. Termenul de „suspect” îmi aparține și, dacă ar trebui să exprim verbal știrea, aș căuta ca, în inflexiunile vocale să sugerez dubiile privind această problemă, spre deosebire de crainicii diverselor posturi de televiziune, care abordau subiectul pe un ton prevestitor de cataclism. Același post care, pe banda de știri, anunța că „...se vor mării (sic!) pensiile”. Spun „dubii” referindu-mă nu atât la notele în sine, acordate după criterii incontestabile,

ci la cu totul altceva: candidații la titularizare astfel notați sunt, majoritatea, profesori cu vechime, adesea cu gradul I (după cum se știe, echivalent cu doctoratul!), obținut cu note maxime. Adică, la examenele de grad primesc nota 10, iar la concursul de titularizare – sub 5?! În cazul acesta, eu, ca profesor titular – deci neimplicat în chestiune, dar și ca om de bun simț, mă întreb: nu cumva subiectele sunt astfel formulate încît induc în eroare?! Nu cumva subiectele nu țin seama de programă?! Vă veți întreba cum se face, totuși, că există și candidați care obțin și note peste 7?! Această realitate naște altă întrebare: dacă subiectele pentru examenul de capacitate „transpiră”, la fel și cele pentru bacalaureat – examene la care nu există limită de locuri – aici, în cazul unui concurs, totul se desfășoară curat?! Și, mai ales, față de discrepanța dintre nivelul de pregătire – dovedit cu acte – și notele obținute la concurs, de ce nu și-a pus nimeni întrebări?

Sau și pentru a fi capabil să-ți pui întrebări, trebuie a se „mării” exigența?!

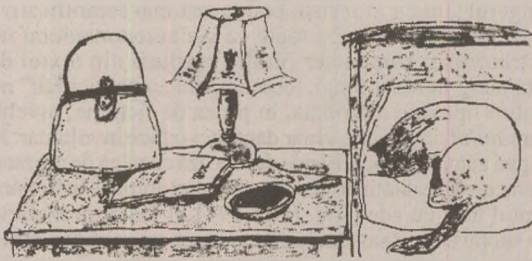
Prof. Carmen Foța

literatură

Prin anticariate

Poveste pentru Cella

REGINA ROMÂNIEI. PATRU ANOTIMPURI DIN VIAȚA UNUI OM. Jos: ILUSTRAȚII DE N. GRANT. Negru pe roșcat. Vizibil și sever.

Traducerea o semnează Margareta Miller-Verghy, în Bucureștiul *belle-époque*: 1915. Poveste pentru Cella (Delavrancea). Patru anotimpuri pentru un secol de viață... Primul capitol e-o foaie cu flori. Stilistice: „văzduhul întreg era plin de frunzișoare cari plutiau, săltau, se învîrtiau, ca mii de fluturași eșiti la joc în bătaia soarelui.” De compoziție: „sub unul din acești arbori, ședeau un flăcău și-o fată mare. Și pentru dinșii era Primăvară, și ochii lor erau plini de minunea

iubirei. Peste capetele lor, se aplecau ramurile înflorite, și șopteau, și priviau și se bucurau; se bucurau de frumusețea celor ce vedeau.” Vîrsta naivă a facerii de personaje. Totuși, de-ar fi să ștergem, cititori trecuți prin curente, stîngăciile micului romantism, rămîne aproape un tablou din Sadoveanu: doi țigani imaculați (nepotrivit? poate...), a căror taină (o, Bizet!) mișcă universul. Un univers care vrea să-i cunoască, și căruia îi ține lornionul un prozator curios: „În ce ținut le e locașul? Ce limbă vorbesc? Cărui Dumnezeu se închină? Care credință e a lor? Cari le sînt temerile, cari speranțele, cari suferințele? Și acum Kaina juca. Da, în adevăr, era chiar sufletul primăverii dezlanțuit.” Cît de bătrîna, și de plină de răspunsuri la întrebări care nu se mai pun e, după aproape o sută de ani, acea primăvară...

Vara: „flăcăul ajunsese bărbat.” Viața cu anotimpurile e a lui, cel părăsit de Kaina. Viața care trece, în plină încordare-acordare a unui om cu o vioară. Se duce înainte pe note și sfîrșește într-un amestec – să recunoaștem, destul de greu de recitat – de dulceag și melancolic, cum e, de obicei, filosofia tocmită pe metafore.

O poveste (aproape incredibilă, firește, cu tempo-ul ei, de la idilă *piano* la *recviem*) de lume senină, în care nici măcar drama n-are ascuțimea cu care să rupă din tablou fie și cîteva petale de floare. Lume brodată ca o ie. Între cărțile züricheze, vechi, statornicite în firidele lor închise cu sticlă, păzite cucernic de doamne cu tabieturi, am găsit-o potrivită. O credulă, și-n care să te-ncrezi cu ochii închiși, ca-ntr-un basm, voindu-se profundă fără să obosească și să sperie și, în fond, fără să fie, lectură de vacanță.

Simona VASILACHE

Scrisoare deschisă către doamna Cornelia Bodea

Stimată Doamnă,

Vă adresez această scrisoare deschisă, fiind sigur că ea o să vă displacă, dar constrins de datoria de a-mi proteja propria operă și pe cea a colaboratorilor mei, cu care, în urmă cu mulți ani, am scos, sub egida Institutului „G. Călinescu”, colecția intitulată *Documente și manuscrise literare* (vol. 1 – 5, 1967 – 1986, primele trei volume în Ed. Academiei, următoarele două în Ed. Minerva). Doresc, cu acest prilej, să rectific două neadevăruri flagrante, de ordinul priorității editoriale, pe care, din păcate, le-ați colportat recent.

Ați publicat în 2004 o carte intitulată *Fața secretă a mișcării prepașoptiste române. Unitatea națională* (Ed. Academiei Române, Ed. Nestor). Datorită preocupărilor mele din ultima vreme, concentrate pe probleme de teorie hermeneutică și filozofie a culturii, am luat cunoștință cu întârziere de lucrarea Dvs. Am deschis-o de-abia de curînd, cu curiozitate și interes, cum am făcut totdeauna cu articolele sau volumele ce vă poartă semnătura. Am constatat însă, cu stupoare, că două dintre textele importante pe care le tipăriți, *Notele istorice ale lui I. Ghica pentru Ahmed Effendi* și pamfletul satiric anonim *Voiaj din Podul Mogoșoaii pînă în Țigania Vlădichii*, nu menționează faptul că ele au fost deja publicate, cel dintîi în *Documente și manuscrise literare*, vol. 2, 1969, iar celălalt în vol. 5, 1986, al aceleiași serii, unde e și identificat pe baza unei discuții minuțioase, ca aparținîndu-i lui I. Heliade Rădulescu.

Textul lui Ghica, redactat în limba franceză și transcris de fostul meu colaborator, Petre Costinescu, prezintă un interes deosebit. El schițează istoria politică a Țării Românești între 1827 – 1848, cu scopul de a-i servi drept material informativ lui Ahmed Vefik Effendi, numit comisar al Porții, după înfrîngerea revoluției de la 1848, pe baza Convenției de la Balta Liman (19 aprilie/ 1 mai

1849). Firul roșu care-l străbate, de la început pînă la sfîrșit, îl constituie denunțarea vehementă a politicii țariste de dominare și control absolut al Principatelor, prin utilizarea de presiuni, măsuri de intimidare, intrigi și calomnii. Tocmai acest caracter demascator a avut darul să stîmească suspiciunea cenzurii, care a intervenit brutal și l-a eliminat pur și simplu din cartea deja tipărită, împreună cu comentariul și notele aferente, întocmite de semnatarul acestor rînduri și măsurînd nu mai puțin decît 12 pagini. L-am rugat atunci (ne aflăm în 1969!) pe profesorul Alexandru Graur, directorul Editurii Academiei, să rețină manuscrisul în șpalt, spre a-mi da răgaz să intervin la Comitetul Central. Era singura cale posibilă de recurs, deși riscantă, pentru că, în mentalitatea totalitară, chiar și protestul împotriva oricărui act arbitrar al autorității, fie și de interes limitat, nu era privit cu ochi buni. Cîteva săptămîni la rînd am încercat să obțin o audiență la secretarul C.C. însărcinat cu dirijarea culturii, pe-atunci Dumitru Popescu. Pînă la urmă, am fost primit de Bujor Sion, unul dintre adjuncții săi. Activist inteligent și binevoitor, pe cît posibil în condițiile date, Sion a înțeles că textul lui Ghica, referitor la evenimente dindărăt cu mai bine de un secol, nu are nimic a face cu actualitatea și, în orice caz, nu vine în contradicție cu politica de „independență” a partidului de după 1964. A susținut deci în fața șefului său revizuirea hotărîrii luate de Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor, titulatura onorabilă sub care se ascundea cenzura, obținînd în cele din urmă un răspuns favorabil. Materialul (conținînd 50 pagini ale memoriului lui Ghica plus cele 12 de note și comentarii) a putut astfel apare fără nicio modificare.

Cel de-al doilea text pe care Dvs. îl publicați, ca și cînd ar fi vorba de o prioritate, atît în privința editării, cît și în cea a identificării autorului, era cunoscut de mult cercetătorilor, dar a fost dat la lumină, în transcrierea impecabilă a lui Andrei Nestorescu, în volumul 5 din *Documente și manuscrise literare* (1986, p. 268-290). În comentariul de 7 pagini, care-l însoțește, am argumentat de ce paternitatea lui Iancu Văcărescu, susținută de mărturii mai vechi (S. Periețeanu-Buzău, bibliotecarul I. Gârleanu) și acceptată de G. Bogdan-Duică, G. Călinescu și Al. Piru, trebuie respinsă. În același timp, m-am străduit să

justific, pe baza unei analize istorico-literare minuțioase, ipoteza că există o probabilitate maximă ca autorul pamfletului dialogat să fie Heliade Rădulescu. În post scriptum adăugam că, într-un articol apărut în „Luceafărul”, din 16 noiembrie 1985, Mircea Angheliescu ajunsese, în mod independent, la aceeași concluzie, ceea ce avea darul să acorde și mai multă credibilitate identificării propuse. Menționez că Mircea Angheliescu avea să-și motiveze opinia și în monografia sa, consacrată lui Heliade Rădulescu, apărută în 1986.

În orice domeniu al cunoașterii, omiterea predecesorilor, îndeosebi atunci cînd poate fi stabilită faptic, cum e cazul cu prima tipărire a unor texte ori identificarea unei paternități, constituie o încălcare gravă a deontologiei profesionale. De obicei, ea are două cauze principale: ori reaua-credință, dorința de a-i elimina pe cei ce au luat-o înainte, în scopul unei autopromovări triumfale; ori ignoranța, carența de informare, frecventă mai ales în activitatea cercetătorilor tineri, lipsiți de experiență, dar prezentă uneori și la cercetătorii formați, cînd, dintr-un motiv sau altul, lucrează grăbit, traînd superficial chestiunea esențială a inventarierii surselor bibliografice.

Mi se pare evident că prima alternativă nu vi se potrivește; în orice caz, nu-mi pot imagina că ați avut naivitatea de a crede că ceea ce treceți sub tăcere nu va ieși într-o bună zi la iveală. Rămîne cea de-a doua eventualitate, care nu e impardonabilă, ca cea dintîi, dar e desigur neplăcută. O agravează faptul că cele două texte, memoriul lui Ghica și pamfletul lui Heliade, n-au fost publicate în reviste obscure și greu de găsit, ci într-o colecție apărută la Editura Academiei. Pe de altă parte, între aparițiile celor două volume s-au scurs 17 ani și au mai fost editate alte două volume ale aceleiași serii, interval mai mult decît suficient chiar și specialistului egolatr spre a lua act de existența ei.

În această situație, fie cu intenție, fie mai degrabă fără, trebuie să constat că în cartea Dvs. recentă, *Fața secretă a mișcării prepașoptiste române. Unitatea națională* (Ed. Academiei Române, Ed. Nestor, 2004), ați încălcat normele uzuale ale meseriei, dar și pe cele ale raporturilor civilizate dintre cercetători.

Cu regret și profundă dezamăgire,

Paul Cornea

critică literară

↑ n pofida „incompatibilității radicale” pe care o puncta și argumenta Maiorescu, poeții de calibrul pot fi și buni critici literari – cu condiția să nu reducă multiplul liric, polifonia poeziei pe care o comentează, la propria formulă simbolică și stilistică. A cunoaște din interior mecanismele și proiecțiile imaginare specifice genului, a te fi confruntat cu obstacolele și limitele lui reprezintă o treaptă superioară în înțelegerea fenomenului. Detașat și deopotrivă implicat, comentatorul acesta provenit din confreria artiștilor trebuie să găsească linia subțire, dar ferm trasată, între subiectivitatea practicantului și obiectivitatea analistului, între „hipnoză” lirică și diagnostic critic. Esențial este ca din paginile lui metaliterare să apară nu o nouă ficțiune (fie ea și de bună calitate), ci o sumă de radiografii exacte, în care să regăsim structura și statura valorică a creatorilor de poezie.

Prin largă ei cuprindere, originala antologie *Ocolul României în 80 de poeme cu un jurnal de bord de Ion Mircea* evită, din start, riscul favorizării uneia sau alteia dintre generații. Nu mai puțin de optzeci de poeți autohtoni, din toate promoțiile și de toate orientările, „șazecești” abstracti, „șaptezecești” calofili, „optzecești” textualiști, „nouăzecești” virili/agonici și un (stingher) „milenarist”, defilează prin paginile cărții, la modul aleatoriu însă, nu într-o ordine prestabilită. Sumarul cărții este dat, cum arată autorul, de succesiunea foiletoanelor sale critice din „Ziarul de Duminică”. Lipsește, frapant, cel mai important poet român postbelic, Nichita Stănescu, după cum lipsesc voci suficient de bine conturate ale generației tinere, cele care i-ar fi confirmat, în fond, antologatorului opinia potrivit căreia nu există o criză valorică a poeziei de azi. Mă refer la Marius Ianuș, Ruxandra Novac, Dan Sociu, Claudiu Komartin, Elena Vlădăreanu, Zvera Ion, Ștefan Manasia, Adrian Urmanov și alți autori de mare perspectivă. Ion Mircea invocă, într-un dens *Cuvânt înainte*, faptul că nu are încă „distanța critică necesară pentru o evaluare globală a fenomenului, fără de care nici o evaluare individuală nu e legitimă” (p. 9). Dar cum am putea aproxima, baremi, o mișcare literară, o tendință artistică, fără o prealabilă critică aplicată a individualităților ce le direcționează? De fapt, Ion Mircea oscilează între condiția criticului și cea a istoricului literar. Comentariile la textele poetice selectate (nu întotdeauna fericit) arată, de fiecare dată, o bună situație a autorilor în paradigmele de care aparțin și o corectă raportare a creației lor la modelele dominante într-o epocă, ca și la contramodellele ce vor avansa în prim-plan, într-o fază ulterioară. În câteva rânduri, critica poemului se transformă vizibil într-o critică a poeziei. Ion Mircea uită să mai analizeze versurile ce-i stau în față, furat fiind de realizarea unui desen mai larg: un medalion de istorie literară, o evocare înlăcrimată, rememorarea unui episod biografic... Mai mulți autori cuprinși în antologie nu sunt cătuși de puțin comentați prin prisma poeziilor selectate. Dorin Tudoran, Mariana Marin, Grigore Vieru, Mircea Cărtărescu, Dan Laurențiu, Gellu Naum, Ioan Alexandru sunt portretizați, mai bine sau mai rău, dar nu „desprinși” din versurile citate. Cel mai bizar este, din acest punct de vedere, „momentul” Petre Stoica. După ce reține din întinsa creație a acestuia un *hai-ku* („O furnică traversând nepăsătoare/tăișul securii”), Ion Mircea scrie peste două pagini fără nici o legătură cu subiectul, relatând experiențe personale trăite la Revoluție. De acord că e dificil să comentezi mai pe larg un *hai-ku*, dar cine l-a obligat pe autorul antologiei să aleagă o asemenea mostră de poezie?

Calitățile principale ale antologiei sunt efortul comprehensiv ce o însuflețește și stilul elevat, rafinat-intelectual al autorului. Ion Mircea se diferențiază net de „comentatorii” cu stil abrupt, găfâit, interjecțional și vag agramat, construindu-și minuțios frazele și dublând desfășurătorul liric printr-un adevărat ceremonial critic. Referințele culturale și paralelele cu diverse experimente științifice abundă, dar ele nu distonează în ansamblul antologiei, făcând corp comun cu felul în care autorul înțelege poezia și literatura. De la o anumită înălțime filozofică, într-o perspectivă religioasă și sub forme de expresie curățate de zgura realității și a limbajului comun. Ca și alți poeți ai generației '70, Ion Mircea se află la

Daniel Cristea-Enache

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Nihil sine Deo?

Ocolul României în 80 de poeme

cu un jurnal de bord de ION MIRCEA

Ocolul României în 80 de poeme cu un jurnal de bord de Ion Mircea, Editura Fundației Pro, București, 2005, 280 p.

antipodul tranzitivității, al tonului direct, al „amestecului” dintre viață și text în beneficiul primului termen. Este, de aceea, un efort notabil pentru el să pătrundă în viscerele creației unor poeți contemporani, vitaliști ori mizerabiliști, avangardiști și sexualizanți, distrugători de mituri și tabuuri, provocatori prin tematică și discurs. Spre finalul antologiei, excedat, autorul își îngăduie primul său accent critic autentic, întâia observație penalizatoare la adresa unui poet. Nefericitul e Paul Vinicius, dar mai nefericit pare chiar Ion Mircea, întristat la culme de mizeria lumii, de macularea Artei, de faptul însuși de a le constata: „Optzeci la sută din poezia lui Paul Vinicius nu-mi place. E infatuată și pansexualistă ca o bună parte din literatura care se scrie astăzi și căreia, după cum vedem, autorul dorește să i se alinieze cu orice preț. Or, prețul e mare încă de pe acum, dar cu adevărat incalculabil pe termen lung. Pe fundalul confuziei, frecvent întâlnită în democrațiile tinere, dintre libertate și libertinism, erotismul exacerbă care infestază poezia noastră de un timp încoace are, cred eu, două cauze. Prima constă în proasta înțelegere a rosturilor poeziei. A doua, în proasta înțelegere a erosului. Punerea erosului și, implicit, a poeziei în priza instinctelor și pulsioniilor primare, cu permanenta complicitate a unui limbaj imund, toată această retorică a jurnalului «nud» ascunde însă și un alt viciu al fanilor dezlănțuiți ai amorului «liber»: dezavuarea directă sau indirectă a ceea ce epoci la rând am numit «miracol feminin». Trivializând în numeroase poeme ale lui relația erotică, autorul pe care-l comentăm cade în aceeași gravă eroare.” (p. 236).

Lăsându-l deoparte pe autorul „nouăzecist”, e imposibil să nu observăm grila reducionista în care judecă și operează criticul. El investeste poezia cu o funcție mistică, atribuindu-i calitatea purificatoare. Cei care calcă alături de acest perimetru al luminii, cei care nu asociază versul cu un altar și scrierea lui cu oficierea unui ritual sunt „rătăciți” de la calea dreaptă,eretici voluntari ori păcătoși

neștiutori ce trebuie readuși la matcă. E motivul pentru care Ion Mircea încalcă, uneori, grosolan marginile diferitelor poetici aflate în joc, făcând translații uimitoare prin inadecvare. Comentând un poem de Angela Marinescu, ajunge să susțină că autoarea „a descoperit existența Sensului divin al lumii noastre și că numai obstinatul ei refuz de până astăzi al acestui Sens a putut determina convulsiile, coșmarul și frigul care i-au dominat biografia și i-au umplut de promoroacă neagră poezia” (p. 65). Iar la Ion Mureșan, după ce vorbește despre „explorarea bestialității omului, a grobianismului și pulsioniilor lui atavice”, se străduiește să descopere „o paranteză plină de lumină” invocând argumentul, complet fals, că poetul „rămâne, în esență, un vorbitor de lumină și cu lumină” (p. 23). Naturalismul, expresionismul, absurdul, atâtea curente și categorii artistice contrazic categoric o asemenea, pioasă, perspectivă. Ceea ce dă substanță și dramatism operelor din sfera modernității e tocmai asumarea convingerii că „Dumnezeu a murit” și că nimeni nu ne mai aude strigătul de disperare. Lumina e puțină și neagră, în „-ismele” secolului 20.

Efortul de deschidere pe arcul de cerc al diverselor școli lirice este subminat, așadar, la Ion Mircea de convingerile lui profunde, de echivalarea fără rest a crezurilor poetice cu cel religios. Antologatorul își „pierde nădejdea” sau și-o recapătă, măsurând neabătut distanța dintre masa de lucru a poetului și turla bisericii la care acesta nu prea e dus. Forțează unele texte să intre în patul lui Procust: „Poetul sincronizează Cartea cu omul și cu umanitatea, așa cum monahul isihast, în scriptoria unei mănăstiri, copiind Scriptura, îl copia pe Însuși Dumnezeu-Cuvântul. Într-o lume secularizată până în vârful unghiilor, în care talentul și erudiția sunt asociate tot mai vehement cu obtuzitatea, a spune despre Mircea Ivănescu cel de astăzi că are perfect conservate instinctele poetului mistic ar putea surprinde pe mulți. Lucru care nu ne deranjează.” (p. 75). Sau deplânge „limitele” unor creatori, opaci la revelație, „stupizi”, ca Argezi în versul „Vreau să te pipăi și să urlu: «Este»”. Limitele sunt însă ale criticului, nu ale autorilor analizați. Arta nu trăiește sub deviza *Nihil sine Deo* și deci nu trebuie să apelăm la aceasta pentru a o caracteriza. Stoarsă de mizeria umanului, de ticăloșia noastră, de viciele îngrozitoare sau doar penibile care ne definesc, literatura ar fi o batistă trecută prin igienizări succesive, până la completa decolorare. Nu ar avea materie, substanță și nici măcar un sens, ascendent ori descendent. Eticul și esteticul sunt valori diferite și, chiar dacă în viața noastră cotidiană credem în Dumnezeu și Îi respectăm poruncile, pe hârtie suntem liberi ca pasărea cerului. Dacă nu neapărat noi, criticii literari, „condamnați” la obiectivitate, în mod sigur creatorii, poeții, care fac din încălcarea tuturor regulilor miza și spectacolul literaturii.

Îi sugerez lui Ion Mircea, pentru aprofundarea subiectului, să înceapă un nou ocol cu *Flori de mucigai* al lui Argezi și *Poemul invecțivă* de Geo Bogza. Îl asigur că va descoperi acolo, altceva decât „mizerabilism” și „pornografie”. ■

cărți primite

- Elisabeta Preda, *Amarnică iubire*, roman, Editura Enmar, 2006, 160 p.
- Gabriel Adrian Mirea, *Tractări*, Editura Capitel, București, 2006, 158 p.
- Alexandru Bogza, *Logica realismului critic*, îngrijirea ediției, studiu introductiv și note de Sergiu Bălan, cuvânt înainte de acad. Alexandru Surdu, București, Editura Academiei, 2005, 200 p.

critică literară

Gheorghe Grigurcu

SEMN DE CARTE

Blaga în amurg

Cercetător laborios al lui Lucian Blaga (este autorul unui masiv volum, *Lucian Blaga. Dinamica antinomiilor imaginare*, Ed. Media Concept, 2005), Zenovie Cârlușea ne oferă acum un „supliment” al trudei d-sale, ce-și propune a aprofunda câteva aspecte ale subiectului ca și inepuizabil căruia i s-a consacrat. Imaginea marelui creator se recompune astfel încă o dată din precizii și detalii convergente, din noi date care-i întăresc liniile generale, le clarifică în perspectiva istoriei literare mereu nesățioasă de informații și nuanțări, mai cu seamă când e vorba de nume cu caracter fundamental. Un capitol sensibil cu deosebire, încă insuficient elucidat, al existenței lui Blaga, e cel final, stigmatizat de marginalizarea sa din partea regimului comunist. L-am frecventat în acei ani ai unui amurg amar și-mi amintesc tristețea resignantă, demnă, cu care poetul își purta povara nedreptății. Era conștient de împrejurarea că totalitarismul e o fază efemeră, că Istoria va face la un moment dat pasul spre normalitate, „chiar dacă trecând peste durata vieților noastre”. „Viața omeniții cunoaște uneori astfel de valuri tulburi, însă din fericire trecătoare”. Preumblindu-ne pe străzile din centrul Clujului, exclama: „Aceste ziduri aparțin acum temniței noastre, însă odată și odată ne vom elibera”. Zenovie Cârlușea amintește că Blaga se văzuse scos de la catedra universitară de la Cluj la 1 aprilie 1949 și eliminat din Academie, că nu mai putea publica nimic, operele lui fiind prohibite, trecute în inchișitorialul catalog *Publicații interzise*. „El nu fusese suspendat din învățământ datorită «unor ambiții și invidii personale» (ce i-ar fi angajat pe unii comilitoni de teapa lui Pavel Apostol, N. I. Ignat sau I. Vîtner), ci conform articolului 40 din *Directivele de bază ale NKVD pentru țările din orbita sovietică*, document «strict secret» elaborat de Moscova la 2 iunie 1947 și trimis partidelor comuniste din Europa Centrală și Răsăriteană, acea «scriptură stalinistă» a comunizării României la care însuși Blaga face referiri în *Luntrea lui Caron*”. Mai probabil și una, și alta. Urmărit cu strășnicie de Securitate, printr-un dosar operativ inițiat la 20 decembrie 1955 și închis abia la 22 mai 1961, deci după decesul său, perceput ca „exponent al regalității și burgheziei”, autorul *Spațiului mioritic* „va trăi în anii stalinismului și dejismului cei mai nenorociți ani ai vieții sale, impactul cu totalitarismul relevind o conștiință exemplară a omului și artistului, care, asistând la «crucificarea României», trăia el însuși propria-i crucificare”. E posibil să fi fost și arestat pentru câteva zile (conform afirmației lui Achim Mihu), fiind eliberat în urma intervenției pe care soția sa, Cornelia, a făcut-o pe lângă Petru Groza, prin Veturia Goga, care-l avea pe înaltul nomenclaturist drept fin (Blaga își vorbea cu admirație despre Veturia, „femeie superioară”, „o mare inteligență și o mare energie”, care-i era verișoară). În acel timp negru al epurărilor și arestărilor politice, în care istoria, potrivit spuselor sale, „înceta să mai lucreze cu idei, lucrind numai cu dube”, poetul era, în orice caz, stăpinit de teama de a fi „ridicat”, ce revenea noapte de noapte. Orice bătaie în ușă i se părea suspectă: „Nu mă scol să deschid. Sint incredințat că ființa care a bătut va intra cu deschizătoarea de uși și porți. (...) Odată trezit nu mai dorm. Mă zvircolesc pînă se crapă de zi, căci la această oră mai e posibilă, din clipă în clipă, vizita nocturnă. Mă văd mereu cuprins în conul de lumină al unei lămpi electrice și aud un glas cu modulații moscovite: Sinteți arestat!” Iar într-o scrisoare către

una din muzele sale, Elena Daniello, se aseamua cu Arhimede, cel ucis de un rudimentar soldat roman: „pe la amiezi mai aveam vreo trei pagini de transpus (din *Faust*, I, secvența *Zi înceșoșată*). Și-atunci, cineva neașteptat sună la ușă. Mi-am zis: dacă sint ei, am să le spun: *Noli tangere circulos meos*. Dar n-au fost ei”, adică ofițerii poliției politice. Trimis la „munca intelectuală de jos”, în birourile Bibliotecii Universitare clujene, era avizat asupra primejdiei iminente a *Canalului*, acel *Drum fără pulbere*, celebrat de un romancier al vremii. Iată ce-i scria fiicei sale, Dorli, în 1951: „Eu încerc să mă adaptez la noua viață cu ore fixe și foarte nepoetice. Citeodată stau cu capul pe fișele ce sint nevoit să le fac despre produsele literaturii ardelen de la 1842. Acest canal e totuși preferabil altuia”. Filat zi și noapte, se simțea ca-ntr-un asediu moral. Din consultarea a patru dosare de urmărire informativă, avindu-l ca obiect pe părintele d-sale, Dorli află că paginile lor sint compuse din felurite „materiale” din care ar rezulta poziția lui Blaga ca „naționalist”, „legionar”, „dușman al poporului”, „filosof idealist” și „poet metafizic”, adversar al „liniei politice” a partidului, după canonul practicilor represive ale cîrmuirii sovietice. Multe „rapoarte” și „note informative” vizau în amănunt ocupațiile cotidiene ale celui urmărit, vizitele primite și efectuate, întîlnirile cu prietenii și cunoștințele și, bineînțeles, lucrările sale nepublicate. Iese în relief o notă a lui Zaharia Stancu care, e drept, afirmă că „literatura lui nu deservea legionarismul”, dar cuprinde și „recomandarea”, foarte utilă, evident, autorităților, potrivit căreia „opera dramatică a lui Blaga n-ar putea fi reprezentată azi pe scenă, din pricina misticismului de care e străbătută”. E mobilizată o amplă paletă de informatori, între care „Lucrețiu” (recrutat de la Institutul de Filosofie), „Sanda Predescu” (Rodica Clopoțel, fiica lui Ion Clopoțel, așa-zisă prietenă de familie), „Cimpoieșu” (de asemenea angajat al Institutului de Filosofie), „Bărbulescu Panait” (eseist din Timișoara care l-a provocat pe Blaga la o discuție). Dosarele cu pricina mai cuprind interogatoriile luate lui Vasile Netea, Ivan Deneș, Grigore Popa, Ion D. Sirbu, V. Fulicea, lipsind, după cum remarcă Dorli, procesele-verbale de interogatoriu ale unor Ștefan Aug. Doinaș, I. Negoieșcu, Nicolae Balotă, Basil Gruia. La un moment dat, i se atribuie autorului *Laudei somnului*, proiectul fantezist al alegerii sale ca... președinte al țării, în urma unei prezumate răsturnări a sistemului comunist, circumstanță menită a intensifica supravegherea draconică exercitată asupra-i... Ca măsură de prevedere, Blaga își depune la diverse cunoștințe manuscrisele, amenințate cu confiscarea, la nepotul său Liciniu Blaga din Beius, la verișoara

Vichi Bena-Medean, asistentă universitară la Cluj, la fosta sa studentă Livia Popa din Dumbrăveni, la Elena Daniello, acțiune ce n-a scăpat preavigilenților securiști. Îndată după moartea lui Stalin, în martie 1953, apare totuși o rază de speranță. Blaga semnează un contract de traducător cu ESPLA, care i se pare că ar reprezenta o garanție a libertății. Dar se vede tratat într-un mod nedemn. Așa cum rezultă dintr-o scrisoare adresată lui Dorli, pensia pe care Fondul literar a transpus-o la Prevederile sociale „se pare că s-a împotmolit”. Iar traducerea operei lui Lessing, *Nathan înțeleptul*, a fost calculată la... „categoria III”! Beniuc, marele vrăjmaș al lui Blaga, rămîne insensibil la tribulațiile sale. Pentru a se modifica „problema” încadrării piesei *Nathan*, Dorli, enervată, e nevoită a cere o audiență la Miron Constantinescu.

În acest penibil context se întîmplă aproape un miracol. Blaga e propus la Premiul Nobel, în 1956, în virtutea unui referat întocmit de Basil Munteanu, aflat în exil la Paris, și expedit comisiei de la Stockholm care avea misiunea decernării distincției. Basil Gruia susținuse că Blaga a avut în mîini acel referat realizat de istoricul literar ajuns să predea la Sorbona, pe care-l propusese ca membru corespondent al Academiei Române, în sesiunea generală a acesteia din 15-31 mai 1939: „citește-l cu atenție – mi-a spus. Nici eu n-aș fi putut face o prezentare atît de clară asupra operei mele. E o sinteză extraordinară. Mi-l restituți în cîteva zile. Nu mai am alt exemplar”. Indiscutabil, acordarea faimosului premiu (pe care l-a primit în acel an Juan Ramón Jiménez) ar fi reprezentat o glorie nu doar a bardului nostru, ci și a întregii literaturi române. „Dacă l-ai fi luat Tu – i se adresează cineva, într-un răvaș, poetului Axente Creangă (personaj din *Luntrea lui Caron*, care-l intruchipează pe Blaga) – o țară întreagă s-ar fi înălțat. Și istoria noastră ar fi trecut peste punctul mort al nadirului ei!” Dorli Blaga adaugă că tatăl său „a fost propus de cîteva țări și de Basil Munteanu, din Franța, și de Rosa del Conte, din Italia. Și poate c-au existat și alte propuneri, nu știu! Asta a fost în 1956. Și s-a ajuns cu voturile pînă în ultimul scrutin, cînd i s-a acordat premiul unui scriitor spaniol în emigrație, mai în vîrstă decît tata, cu o diferență de două voturi (...). S-a anunțat oficial niște posturi de radio străine, de pildă, din Londra”. Între care și posturi din Paris și din Zürich. Îmi aduc aminte că Blaga mi-a dat și mie marea veste. „Seara ascult la radio posturile străine pînă adorm pe ele. Cu cîteva zile în urmă am auzit ceva nehaipomenit”. Ne bucuram enorm la gîndul că se va săvîrși o spîrtură în cortina de negură ce se lăsase asupra României. Dar n-a fost să fie... Ciudată e împrejurarea că forul suedez n-a ratificat nici măcar candidatura lui Blaga, Ion Opreșan, în cuprinsul unui interviu pe care-l ia lui Șerban Cioculescu, îl informează decepționat: „Vreau să vă fac o mărturisire asupra unui lucru, pe care nu l-am mai comunicat nimînu. Eu am scris Academiei Suedeze și am rugat să mi se transmită în copii eventualele documente aflate la dosarul Blaga, pentru Premiul Nobel. Mi s-a răspuns că nu există nici un dosar Blaga în arhiva Premiilor Nobel”. Care să fie explicația situației? E vorba de-o realitate sau e doar o pioasă mistificare? Zenovie Cârlușea comentează: „În legătură cu Premiul Nobel, Blaga apreciască era doar «o inițiativă a țarilor latine», așadar «o inițiativă a străinătății», – într-un moment foarte delicat al existenței sale, cînd dosarul de la Securitate – publicat relativ recent – era pe punctul de a-l deferi unei amenințatoare experiențe carcerale... Însuși poetul eră conștient de pericolul iminent al *Canalului*”. Nu cumva era doar o tentativă de a i se ușura situația? Un zvon lansat din motive așa-zicînd de caritate? ■

(va urma)

Zenovie Cârlușea, Lucian Blaga. Studii. Articole. Comunicări. Evocări & interviuri. Comentarii critice, Ed. „Mălastra”, 2006, 184 pag.

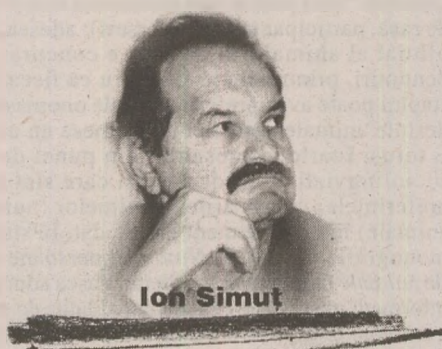
critică literară

Aureliu Busuioc, unul dintre seniorii prozei basarabene (născut în 1928 în județul Orhei, îl mai despart doi ani de rotunjirea vârstei la 80), este privit cu multă simpatie la Chișinău, fiind omagiat și de criticii cei mai exigenți din generațiile mai noi. În numărul 1 din 2006 al revistei „Semn”, care apare trimestrial la Bălți, scriu despre Aureliu Busuioc cu multă căldură și admirație: Nicolae Leahu (redactorul-șef al revistei realizează un dialog cu scriitorul), Eugen Lungu, Mircea V. Ciobanu, Anatol Moraru și Margareta Curtescu. De curând, lui Aureliu Busuioc i-a fost acordat Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova pe 2005 pentru narațiunile cinegetice din volumul *D'ale vânătorii*, așezat alături de volume ale unor scriitori mult mai tineri, cum sunt Horia Hristov (beneficiarul Premiului pentru poezie), Vasile Gârnet, Vitalie Ciobanu (amândoi au primit Premiul pentru eseu) și Nicoleta Esinencu (Premiul pentru debut în dramaturgie). Nu ar fi nimic neobișnuit în această prețuire dacă nu am ști de puternicul curent de discreditare îndreptat sistematic, în perioada de tranziție ca o formă de revizuire a valorilor, împotriva generației '60. La noi se poartă minimalizarea cu insolență a literaturii lui Nichita Stănescu, Nicolae Breban, Augustin Buzura etc., ca o consecință a acuzelor ce se aduc privilegiilor pe care le-ar fi dobândit acești scriitori din partea regimului comunist datorită unor complicități politice, mai mult sau mai puțin discrete. Și Aureliu Busuioc trebuie să fi fost, conform acestei logici conectate la o strategie necruțătoare de culpabilizare, un privilegiat al regimului comunist de la Chișinău, din moment ce a putut publica în 1966 romanul *Singur în fața dragostei*, cu interesante subtexte subversive (un tânăr profesor repartizat la țară așteaptă să scape cât mai curând de această pacoste pentru un post mai bun la oraș). Specialitatea lui Aureliu Busuioc e capcana ideologică, ambiguitatea înșelătoare, narațiunea pe muchie de cuțit între două atitudini opuse. În romanul *Unchiul din Paris* (1973), un fost ilegalist se întoarce acasă, în Moldova sovietică, și este uimit de realizările regimului; devine suspect pentru serviciul secret și e suprimat. Un ilegalist curat, întors după mulți ani din străinătate, e periculos, ca rival, pentru ilegalistii rămași acasă, obligați la grave compromisuri. Romanul e astfel scris încât se poate pune accentul pe prima parte (un moldovean rătăcit, constrâns de împrejurările războiului și de misiunile ilegaliste să rămână în străinătate, admiră la întoarcere realizările comunismului) sau pe a doua parte a narațiunii („străinul” respins de un regim funciarmente intolerant, bazat pe o politică agresivă a suspiciunii mergând până la crimă). Prozatorul e, desigur, perfect conștient de riscurile acestui joc la două capete. Va deconspira ceva din consecințe, în ficțiunea semi-autobiografică din romanul *Pactizând cu diavolul* (1999). Aureliu Busuioc este o prezență activă în proza basarabeană și din 1990 încoace. A mai publicat, pe lângă titlurile menționate, romanul *Lătrând la lună* (1997) și volumele de poezii *Plimbătorul de purici* (1992) și *Concert* (1993). Poet și prozator (combinație rară), Aureliu Busuioc este un scriitor notoriu în Republica Moldova, unul care face parte din canonul literaturii basarabene, inclus în manuale și înainte de 1989, și după aceea. În România este, din păcate, ca și necunoscut.

Am putea considera că pactul cu diavolul este tema celui mai recent roman al lui Aureliu Busuioc, *Spune-mi Gion!* sau *Învățăturile veteranului KGB Verdikurov către nepotul său* (2003). Așa cum ne previne subtitlul, un pensionar KGB, aflat la venerabila vârstă de 77 de ani, se destăinuie nepotului său, făcându-și autobiografia. Nu e o disculpare, unchiul nu cere îngăduință, nu înfățișează circumstanțe atenuante, din simplul motiv că el nu crede că, devenind agent de informații, a făcut pactul cu diavolul, ci cu îngerul său salvator. Nu avem în roman și punctul de vedere al nepotului, dar deducem că el crede contrariul și anume că pactul unchiului său fusese făcut cu diavolul, nu cu îngerul. Prima frază a confesiunii dezvăluie conflictul dintre generații, concepții și atitudini politice radical diferite: „Sunt perfect conștient, nepoate, care nici nu știi că-ți sunt unchi și încerci zadarnic, seară de seară, să-mi spargi geamurile de sticlă incasabilă (ațătat, firește, de taică-tu, bine cunoscut dușman al poporului!), de faptul că nu sunt un ticălos și un mizerabil”. E clar deci, din

start, că nu vom asista la un proces de conștiință, ci la mărturisirile unui kaghebit, rămas la fel de inflexibil la bătrânețe cum fusese și în tinerețe, crezând, fără nici un fel de remușcare, în ciuda persecuțiilor și a crimelor pe care le-a săvârșit, că el a fost un agent al binelui pentru poporul său de moldoveni, căruia i-a adus în dar comunismul sovietic ca soluție a fericirii.

Iată pe scurt povestea autobiografică a unui kaghebit moldovean. Numele său adevărat, din documente, era Ion Tarababu, denaturare a formei Tarabanțu, derivat din denumirea de dorobant, sub care fusese cunoscut străbunicul său, fost soldat într-un regiment de dorobanți ai lui Cuza și ajuns dincolo de Prut la o beție. Fiu de țaran, locuitor în satul Opăriți, comuna Brunza, Ion nu avea dragoste de carte. Suferind de priapism infantil și de

Ion Simut

O farsă politică

Aureliu Busuioc, *Spune-mi Gion!*, Editura Prut Internațional, Chișinău, 2003, 240 p.

incontință urinară, copilul avea nădragii veșnic uzi și verzi, fapt pentru care este poreclit de colegi Curverde, poreclă eufemizată prin inversare în Verdifund și decăzută din nou în sarcasticul Verdicur. E ușor de făcut legătura cu viitorul nume de agent sovietic Verdikurov. Am dat aceste detalii, pentru a observa că prozatorul subminează discursul eroic al kaghebitului cu astfel de inflexiuni ironice, transformând epopeea, pentru cine știe să citească pe dedesubt, în comedie, fără însă a o îngroșa. Viitorul nostru kaghebit merge consecvent pe linia eroicului, a credinței revoluționare, dar alunecă involuntar în ridicol, pentru câteva clipe, prin tertipurile de culise ale prozatorului. Criticul basarabean Ion Ciocanu a observat foarte bine că pe parcursul oricărui roman al lui Aureliu Busuioc „se întretes trei substraturi ale fondului ideologic-tematic: eroic, ironic și satiric”. Strategia narativă se verifică și aici. Dar să continuăm biografia exemplară a unui kaghebit.

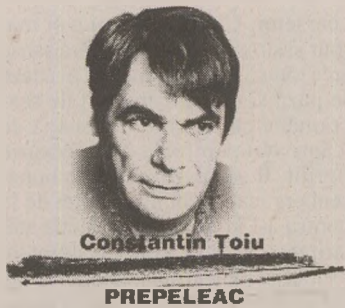
Pentru a-l face om cu meserie, tatăl își dă copilul ucenic la un cizmar evreu. Ion Tarababu nu poate suporta regimul infect și, trezindu-i-se conștiința de clasă, evadează, rupând definitiv legătura cu familia. Fără vreun act de identitate, ajunge în mahalaua tăbăcarilor, renunțând la

variantele de a deveni cerșetor. Chinul muncii e și mai cumplit, copilul fiind pur și simplu sechestrat, fără șanse de a scăpa. Când încearcă totuși, într-o noapte, să evadeze este prins de câinii de pază și mutilat: mușcat de sex, pierde un testicol și rămâne cu un ciot, dar scapă de metehnele vechi. În captivitatea infectă din tăbăcărie nu avea cum să fie îngrijit. Îl salvează zâna cea bună: domnișoara Riva Rosenberg, care achiziționează piei de la tăbăcărie, îl ia la ea, pentru a-l însănătoși. Animată atât de un sentiment de caritate, cât și de unul de simpatie ciudată, Riva îl va alfabetiza pe Ionică, punându-i în mână povestea Genevevei de Brabant, și apoi îl va face zețar în tipografia tatălui ei. Prințesa îi procură un nou act de identitate, îi stârnește conștiința de clasă, îl inițiază în ideologia comunistă și revoluționară, îi dezvăluie raiul celor săraci din Rusia sovietică. Nimfomană, Riva încearcă să-i facă novicelui și inițierea sexuală, dar amândoi descoperă cu resemnare că e este impotent: Scena este un veritabil gag dintr-o foarte bună comedie. După ce năvălește goală în pat peste țaranul voinic, după ce încearcă zadarnic să-i stârnească lui Ionică apetitul sexual și constată blocajul, Riva își pune halatul și-l anunță solemn: „- Bun venit, Ion Tarabanțu, în celula de partid ce poartă numele «Klara Zetkin»” (p. 59). Devenit ilegalist, Ion învață manifestul partidului, statutul, biografia lui Stalin și se obișnuiește cu faptul periculos de a fi urmărit de poliție. În 1940, primește misiunea de a organiza o manifestație anti-legionară la Tighina. Va fi urmărit sub acuzația de propagandă comunistă, va fi considerat „bandit periculos și inamic al statului”, va fi prins și va deveni deținut comunist. Precedent tocmai bun pentru ca momentul cedării Basarabiei, în iunie 1940, să-l găsească în închisoare. Eliberat, nimereste în lumea comunistă pentru care luptase (p. 100). Dar ilegalistii basarabeni nu sunt folosiți de noua putere. Dimpotrivă, considerați indezirabili, unii vor fi chiar suprimați: printre victimele puterii sovietice instalate în Republica Socialistă Moldovenească se află și Riva Rosenberg. Ion Tarabanțu va fi recrutat pentru a-i putea ajuta pe encavediști din postura de colaborator local-național (p. 117). După o școală la Harkov, dobândește „calitatea de ajutor de împuternicit raional sau de sector” (p. 129). Pentru a progresa în sistemul NKVD, bântuit de suspiciune, Ion Tarabanțu va trebui să-și dovedească devotamentul. Va contribui la instaurarea kolhozurilor în raionul său, va participa la deportarea celor suspecti (va fi martorul impasibil al deportării părinților, iar mai târziu, al arestării fratelui său), este avansat la gradul de sergent major NKVD pentru că e „devotat cauzei și patriot sovietic” (p. 165), va deveni partizan în cele mai grele condiții de război și călău de ocazie, se retrage peste Nistru, își pierde documentele, redevine „nimeni” (p. 169), dobândește o nouă identitate, aceea de Verdikurov, prin contrafacerea norocoasă a documentului unui decedat (p. 173). Viața aventuroasă a encavedistului, devenit kaghebit, nu se termină aici. Ivan Verdikurov contribuie substanțial la propagarea patriei sovietice, ca aparator în Moldova al cuceririlor ei revoluționare. Pensionat la moartea lui Brejnev, Verdikurov va rămâne un nostalgic al perioadei staliniste. Comunismul postcomunist al anilor 1990 i se pare o infamie, o jignire adusă trecutului său eroic. E dezgustat și speră ca nepotul său să înțeleagă eroarea de a fi pro-american.

Aureliu Busuioc realizează și în acest roman o scriitură transparentă, cursivă, plăcută, dar nu mai puțin înșelătoare prin ambiguitățile ei. Poți să crezi că romanul este expresia unui nostalgic al comunismului. Dar acesta este, indubitabil, mesajul din autobiografia encavedistului, încărcată de eroism senzațional, evoluție spectaculoasă, militantism revoluționar și intransigență comunistă. Umorul din subtext ne dezvăluie cealaltă lectură posibilă, la nivelul ironic sau chiar violent satiric. Encavedistul nostru e, în fond, un incult, un impotent și un sadic. Cu aceste elemente de șarjă, romanul ne apare ca o farsă comică, o confesiune ce trebuie citită în contrasensul declarat de personaj. Dacă și-ar fi asumat riscul de a mai scrie după 1990 romane cu comuniști și securiști, mă gândesc că așa ar fi scris la noi Francisc Munteanu sau Titus Popovici: cu mult epic senzațional, cu mult umor și, desigur, cu un joc subtil al ambiguităților ideologice. Romanele lui Aureliu Busuioc trebuie citite ca farse politice. ■

actualitatea

Constantin Toiu

PREPELEAC

Chefali (2)

ar tactica lor, a chefalilor, mai spunea maiorul, era, cum ziceam, curajul, era îndrăzneala, adică să înfrunte lumea direct, la suprafață, fără ascunzișuri, să se dea ei cumva la fund, unde apa-i mai turbure? nici pomeneală. Degeaba-și aruncau ai de la mahune năvoadele lor la fund îngreunate cu plumb, dedesubt, unde orișice ființă făcută să fie prinsă și mâncată, se bagă, se ascunde, ca să scape, - nu, chefalilor astora, domnule, le place lumina, le place soarele, umblă numai pe sus... Când orișice pescar vrednic de acest nume știe că un chefal adevărat, demn de numele lui, care în grecește înseamnă cap, **chefalos**, căpățână, nu?... înfruntă isteț orice pericol, fățiș, unde totul se vede limpede, însăși limpezimea asta bărbătească fiind firea lui adevărată. - Ați mâncat vreodată chefali? întrebare din nenin. - Iooo_!... Noooo! făcuse jignit.

Cel mai bun ascunziș, ori cea mai bună direcție de atac, depinde - mai reieșea - că era... **taman claritatea**, spusese cu un accent brusc oltenesc. Că inamicul, nu-i așa? nu se așteaptă niciodată să vii **taman d-acilea**...

Blanbecii de la punctul piscicol nu făcuseră nici o ispravă. Nu te pui, oricum, cu chefalii. Pescarii zbierau, tropăiau în bărci, gata să le răstoarne, dând din mâini ca după orătănii în ogradă, iar chefalii săreau printre bărci, peste năvoadele lor, se avântau liberi prin aer, albi și albaștri, cu sutele, spintecând apa...

Ai fi jurat că, între timp, ei aflaseră cu cine au de a face, și, în loc s-o ștergă, mai întârziiau acolo dinadins, să se joace, să se distreze. Pe urmă jocul se lărgise, partida se încălzea, iar peticul de mare devenise un fel de stadion de fotbal unde se disputa un meci între o echipă de babalâci și alta de juniori driblând ca diavolii, făcând giumbușlucuri anume pentru galeria de pe dig. Învinse, mahunele dădeau să se întoarcă. Mult nu mai era și ar fi căzut seara. Pe dig, printre cuburile de beton prăvălite în apă, amatori îmbătrâniți, pensionari, se strecurau agățându-se de cârligele infipte în beton, să se țină, să mai apuce să prindă câte ceva. Alții, mai departe, pe țarm, la **Trei papuci** începuseră să-și învârtă firele de nailon cu plumb și să le arunce în larg cu speranță că măcar lor le va surâde norocul. Alții și alții soseau grăbiți, auzind vestea, punând întrebări, în dreapta, în stânga, cum întârziu într-o sală de spectacol și întrebă dacă piesa a început de mult, și ce act.

Digul se umpluse de lume. Totul se încălcise. Firele se încurcau între ele, nimeni nu mai știa a cui era prada, și toți injurau urât.

Lângă maiorul de infanterie, în spatele lui, între servieta străvezie de plastic plină de guvizi întepenii și gălețușă roșie fără mâner, goală, un chefal mic, un băiețel, probabil, zăcea într-o spărtură practăcată în betonul digului cu apa, mică de vreo trei degete, ceva mai caldă de razele soarelui ce se pregătea să apună. În zburdălnicia lui, peștele albăstrui ca un proiectil de calibru inferior, proiectat poate de vreun talaz mai puternic, ajunsese drept pe uscatul digului, se zbatuse el acolo, cât se zbatuse, și, în spărtură, **își dăduse duhul**, spusese maiorul, privindu-l cu regret.

Arăta într-adevăr ca un obuz de artilerie ușoară, cu ochiul lui deschis ca o capsă percutată privind spre marea agitată în anurg.

Un puști, alergând cu o undiță în mână și care părea că nu prinsese nimic, se opri în spatele maiorului, întrebându-l așătat:

- Nene, dumneata ai prins chefalul?...

Mayorul se întoarce cu undița în care se zbatea un guvide, ultimul prins în ziua aceea, și fără a mă privi, ca și cum nici n-ași fi fost de față, zise:

- Tu șterge-o, și te du acasă, că te ceartă mă-ta! ■

Antroponimia - ramura onomasticii care studiază numele de persoană - are avantajul de a folosi înregistrările făcute în diverse contexte administrative, de control sau utilitare: de la mai vechile liste de impozitare pînă la modernele cărți de telefon. În măsura în care se ocupă și de numele neoficiale - sisteme tradiționale de apelative, porecle etc. - devin și în cazul său indispensabile cercetarea de teren, ancheta de tip sociolingvistic și dialectal, folosirea chestionarelor. (Cînd vor fi făcute publice mai multe documente din arhivele Securității, respectivul material va fi numai bun de utilizat pentru studii onomastice asupra numelor de cod - atribuite urmăriților sau alese pentru ei înșiși de colaboratori.) Mai greu e să studiezi numele date animalelor, situațiile fiind în acest caz mult mai complicate și instabile: înregistrările „oficiale” sînt puține (și privesc mai ales animalele de rasă, participante la concursuri); adesea, numele oficial al animalului de casă e concurat de alte denumiri, printre altele și pentru că fiecare dintre stăpîni poate avea preferințele sale onomastice; sînt destule animale care nici nu primesc un nume etc. E totuși foarte interesant - din punct de vedere sociolingvistic - să descoperi care sînt modele, preferințele, justificările zoonimelor (numelor de animale) într-un moment istoric dat. În studiul său monografic din 1936, *Nume de persoane și nume de animale în țara Oltului*, Ștefan Pașca aducea multe informații interesante despre modalitățile de denumire a animalelor în mediul rural tradițional: numele erau date mai ales cailor, vacilor, cîinilor și pisicilor, rar oilor sau caprelor; apăreau deopotrivă nume tradiționale și nume moderne, nume specifice animalelor (după culoare, ziua nașterii - *Bălan, Bălțata, Joian, Miercurica* - , alte particularități fizice, temperament, analogii - *Corbu, Leu, Lupu, Ursu*) sau preluate dintre numele de persoană. Autorul amintește de cîinii numiți cu nume celebre din politica vremii: „în vremea frământărilor sociale de după război”, în unele sate din Ardeal se pare că existau cîini numiți *Lenin* și *Troțchi* (op. cit., p. 155). Din inventarul alcătuit de Pașca, putem aminti cîinii *Brătianu, Frit, Mircea*, bivoli *Carol* și *Petru*, taurii *Dumitru* și *Victor* etc.

Dacă examinăm doar materialul întîmplător și sistematic pe care ni-l furnizează azi presa și forumurile de discuții despre animale, trăsătura cea mai izbitoare pare a fi atribuirea prin contrast a numelor populare, neaoșe, sau foarte pretențioase. Animalele exotice primesc de preferință nume de persoană banal-tradiționale, care le apropie și le umanizează: „Puiul de crocodil, botezat «*Marinică*», a fost băgat într-un cazan cu apă” (*Evenimentul zilei* = EZ 2748, 2001, 18); „cormoranul botezat imediat de personalul restaurantului cu numele *Goguță*”; „Cormoranul *Goguță* este clientul cel mai fidel al restaurantului” (EZ 1863, 1998, 2); „pitonul, botezat «*Mișu*»” (EZ 1938, 1998, 1). Atribuirea de porecle tipic umane intră în aceeași ordine de idei: „«*Carmol*», leul cu față de bețiv”; „ăsta n-are nume, da' i-am zis *Carmol*, că are față de bețiv” (EZ 3361, 2003, 4).

În cazul cîinilor și al pisicilor „comunitare”, atribuirea de nume este foarte interesantă, pentru că

presupune o impunere treptată (neexistînd un stăpîn unic care să decidă numele) și o acceptare din partea mai multor vecini. De obicei numele care se fixează sînt semi-generice și se repetă tipologic: în jurul aproape fiecărui bloc se găseau *Vulpița, Ursache, Lupache, Negruța* (nume sugerate de culoare, formă etc.).

Animalele cele mai predispușe să primească nume - *animale de companie*, în formula „oficială”, *pet-uri*, cu un anglicism antipatic, pentru că prin pluralul tipic neutru le obiectualizează, sau *animăluțe*, cu diminutivul cel mai simpatic, caracteristic limbii populare și familiare, sînt adesea prezentate pe forumuri din internet; exemplele de mai jos

Rodica Ciutu

PĂCATELE LIMBII

Nume de animale

provin de pe forumul *motociclism.ro*. Din examinarea eșantionului destul de redus și tipic citadin se observă o preferință pentru hipocoristicele sonore, bisilabice, bazate pe repetiție de sunete - „o cheamă *Bubu*, este basset-hound, 2,5 ani, campioană și super năzdrăvană”; „Pisica mea. O cheamă *Lilu*” - sau ironice (cu nota depreciativă convertită în afecțiune): „Motanul meu. Îl cheamă *Zurli*”. Cîinii (nu toți de rasă) au mai ales nume de rezonanță străină - *Ada, Ajax, Toby, Toya, Lisy, Cindy, Martin, Max, Freddy, Adolf, Nilo*; multe (*Lady, Nero, Nelson*) au și la noi o tradiție bine fixată în ultimul secol. Pisicile pot avea nume exotice - *Missy, Maya, Yoda, Oscar* - , dar și banale - *Miți, Pufuleț*. Oricum, exotismul lor funciar pare a atrage prin contrast nume românești tradiționale (chiar cu aluzii literare): *Moromete, Grigore, Frusinel și Calistrat*. Probabil că persistă și procedeul inspirației din contemporaneitatea politică, întrucît cineva îl prezintă pe motanul *Jiji*. Sînt interesante și explicațiile legate de atribuirea numelor - „*Puricel*, deși e fetiță tatăl meu a zis că i se potrivește f. bine numele, ținînd cont de sutele de purici care îi avea când am adus-o” - și de instabilitatea lor în uzul afectiv: „el e *Toni* (oficial), dar i se mai spune *Miii, Bubu, Buba, Tzutzu, Ubita, Puiu', Tzutzurel* etc...”.

Evident, subiectul merită o tratare mult mai amănunțită și mai serioasă...! ■

DEUTSCHE WELLE

Un radio din inima Europei!

88,5 FM - BUCUREȘTI

Programul DW în limba română:

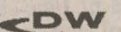
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)

Știri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni - vineri)

Știri în germană și engleză - zilnic din oră-n oră!

Și muzică bună - pop, clasic, jazz!

Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de

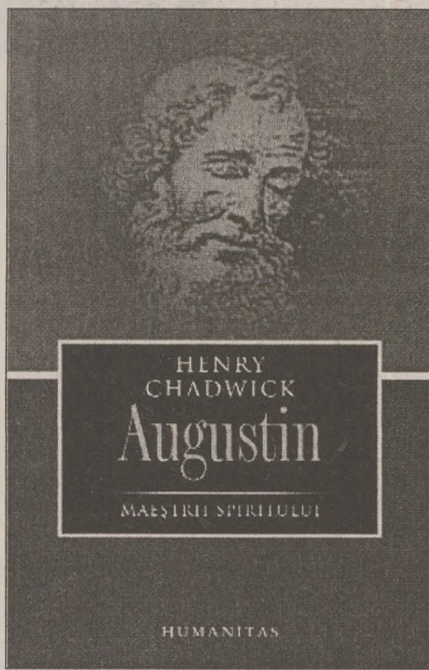

cronica ideilor

Sorin Lavric

Convertirea lui Augustin

Henry Chadwick, *Augustin*, traducere din engleză de Ioan-Lucian Muntean, Humanitas, 2006, 168 de pag.

Valoarea unei doctrine stă în gradul ei de contagiune sufletească, iar forța ei de convingere se măsoară după câmpul de emulație pe care îl poate provoca. Nu stufoșenia subtilităților conceptuale, ci numărul de prozești adunați în numele ei este adevăratul criteriu al valabilității sale sociale. Ceea ce înseamnă că o doctrină pe care nu o poți studia decât expunându-te riscului de a fi molipsit de ea are toate șansele de a deveni o viziune în stare a transforma lumea. Toate învățăturile care au răscolit istoria omenirii, schimbând destine de oameni și mutând granițe de state, au avut acest coeficient de ispitire psihologică. Au subjugat voințele și au focalizat entuziasmele, provocând valuri sociale și declanșând mișcări politice.

A căuta să le găsești explicații raționale, punându-le succesul pe seama superiorității argumentelor invocate sau pe adecvarea mai mare la realitate a unei învățături în raport cu alta înseamnă să aluneci din sofism în sofism. Și asta pentru că adevărul lor nu este unul de ordinul temeiniciei teoretice, ci unul de ordinul fascinării psihice. Nu logica lor te înduplecă, ci emoția pe care ți-o pot isca. Teoriile nu sînt făcute pentru stele, ci pentru oameni, dar pentru niște oameni a căror subjugare sufletească nu cere argumente și silogisme, ci promisiunea unui miracol și făgăduința unui mister. Căci cine are misterul și miracolul de partea lui, acela va avea o putere de convingere pe care nici un argument și nici o adecvare la realitate nu o pot atinge. Și cînd acest lucru se întîmplă, teoriile chiar par a fi făcute pentru stele, pînă într-atît de neomeenească le este puterea de fascinație. Lor nu li se poate împotrivi nimeni, cu atît mai puțin filozofii, tocmai de aceea convertirea lor, departe de a surprinde, confirmă valoarea doctrinelor pe care le-au îmbrățișat cu prețul abdicării de la propria filozofie.

Dintre doctrinele a căror putere de molipsire a atins în trecut firmamentul stelelor, creștinismul ne este cel mai familiar, și asta pentru că pur și simplu am apucat să trăim în el. Dar dacă astăzi sîntem creștini grație unei apartenențe statistice obținute prin actul botezului, dar un act lipsit de o trăire însoțitoare care să îndreptățească statutul lui de taină, în trecut aderarea la creștinism se făcea deseori printr-o veritabilă convertire. Trebuia să te convertești ca să fii botezat și trebuia să fii pregătit ca să primești botezul. În această privință, un caz spectaculos de convertire creștină este cel al lui Augustin. Indiferent că îl numim „Sfîntul Augustin” ori „Fericitul Augustin”, sau pur și simplu „Augustin”, convertirea lui are datele unei răsămări și profilul unei metamorfoze. O răsturnare de viziune și o metamorfoză de atitudine. Dacă e să dăm crezare mărturisirilor sale, dintr-un neoplatonician trecut prin școala maniheismului, Augustin a devenit cu adevărat o ființă „îmbrăcată în Hristos”.

Și merită să te întreb cum, dintr-un tînăr știind pe de rost scrierile lui Cicero, Vergiliu sau Porfir, a cărui memorie avea să-i rămînă fidelă pînă pe patul de moarte, cînd, înainte de sfîrșit, avusese puterea de a mai rosti un citat din Plotin, cum dintr-un tînăr libertin trăind în concubinaj cu o femeie căreia îi făcuse un copil și de care nu i-ar fi trecut prin minte să se despartă sub rigoarea celibatului preoțesc, un tînăr astmatic și suferind, avînd o voce slabă al cărei timbru șters îi crease necazuri în meseria de profesor de retorică la Milano (pe atunci Mediolanum), un tînăr născut în Africa romană (orașul de baștină, Tagaste, se află azi în Algeria) și nutrirind un complex de provincial față de protipendada orașelor romane, cum așadar dintr-un asemenea tînăr s-a putut naște viitorul episcop de Hippona și cel mai subtil platonician creștin pe care l-a avut Occidentul.

Potrivit relatării din cartea a opta din *Confesiuni*, hotărîrea lui Augustin de a se creștina s-a petrecut fulgerător, sub imperiul unei întîmplări providențiale. Într-o zi a auzit o voce ca de copil poruncindu-i *tolle, lege* (ia și citește!), a deschis la întîmplare epistolele Sfîntului Pavel și ochii i-au căzut pe un pasaj din *Epistola către romani*, unde apostolul pune în contrast viața în desfrîu cu viața în Hristos. Aceste cuvinte

i s-a părut lui Augustin anume scrise pentru el, hotărîrea de a se creștina fiind luată pe loc. E greu de spus cîtă ficțiune și cîtă realitate se află în mărturisirea lui, dar e cert că, în urma acestui episod, filozoful a renunțat la ideea căsătoriei cu concubina sa, și-a abandonat meseria de profesor și, lepădîndu-se de ambițiile lumesti, a primit botezul.

Ceea ce este izbitor în cazul acestei convertiri este că schimbarea bruscă de atitudine a lui Augustin nu a fost însoțită de o modificare a viziunii sale despre lume. Cu alte cuvinte, cu toate că în trăire Augustin devenise creștin, în gîndire rămăsese neoplatonician. E ca atunci cînd o metamorfoză sufletească, izbucnind dintr-o dată, nu-și poate găsi, ca formă intuitivă de înțelegere a lumii, o optică pe măsură. Augustin simțea creștinește, dar gîndea grecește. Ochii cu care privea lumea nu erau ochii unui creștin, ci ai unui filozof. Intuițiile îi rămăseseră la stadiul reprezentărilor platonice despre lume.

Augustin e cazul tipic de filozof la care sentimentul o ia înainte gîndirii. Și cum gîndirea în forma ei spontană și firească este intuitivă și nu discursivă, Augustin avea să acuze simptomele unei defazări interioare de tip ideativ: imaginea pe care o avea despre lume nu putea ține pasul cu sentimentul din al cărui imbold se hotărîse să se lepede de ea. Altfel spus, metamorfoza sufletească devansa primejdios de mult răsturnarea de optică. Ceea ce va urma de acum încolo în viața lui Augustin va fi efortul de a-și plia viziunea despre lume pe credința sa religioasă. Augustin va porni aproape orbește la drum, neștiind decît că intuițiile de pînă acum fuseseră greșite și că, în locul lor, trebuia să pună altele. Nu avea drept ghid decît cuvintele Bibliei, credința în Hristos și subtilitățile filozofiei platonice. Rezultatul va fi o operă la care posteritatea creștină se va raporta ca la un monument de sculpire impresionantă și deopotrivă ambiguă, dovadă că Augustin este studiat în aceeași măsură de teologi și de filozofi.

Și mai este un amănunt demn de a fi pomenit în cazul lui Augustin. Dacă hotărîrea de a se creștina a fost luată fulgerător, ea a căzut pe un teren sufletesc pregătit de o prealabilă convertire. Nici o metamorfoză, oricît de rapidă ar fi ea, nu se petrece dintr-o dată. Dintr-o dată are loc numai luarea deciziei, dar ea vine la capătul unei convertiri surde și treptate, care, în cazul lui Augustin, a îmbrăcat forma unei suferințe durînd cîteva luni. O nemulțumire crescîndă față de propria viață și o insatisfacție dureroasă față de neoplatonismul epocii au fost fermentii din a căror dospire a izbucnit pocăința lui Augustin.

Drumul Damascului nu există decît pentru cei al căror „teren premorbid” a fost pregătit cu multă vreme înainte, cu observația că, în acest caz, terenul premorbid nu are semnificația unei patologii psihice, ci a unui patos ivit la capătul unei premergătoare răsuciri sufleteste. Cutremurarea nu cade din cer, ci vine dinlăuntru. Ea se petrece brusc doar cînd e privită din afară, dar în interior ea seamănă cu o mocnire înceată culminînd într-o izbucnire bruscă. Vulcanul erupe repede după o îndelungată acumulare. Sau, în termeni de patologie, orice boală e precedată de o perioadă prodromală a cărei lipsă de simptomatologie îți poate da impresia că, atunci cînd simptomele apar, ele apar din senin. În realitate, din senin nu apar decît minunile.

Nu întîmplător Henry Chadwick, specialist în teologie creștină și profesor la Universitatea din Cambridge, insistă în monografia *Augustin* asupra convertirii filozofului latin. Căci dacă ideile lui Augustin pot fi comentate teoretic pînă la ultima nuanță și disecate analitic pînă la capătul capătului, convertirea lui va păstra în ochii noștri aparența tulburătoare a unui mister. Iar o doctrină care are de partea ei misterul și miracolul își va exercita în continuare fascinația asupra minților noastre. ■

Radio România Cultural

Internauți, navigați pe unde hertziene!
De luni până vineri, de la 11.30 la 12.00

Cătălin Sturza vă prezintă

CULTURA PUNCT NET

LINE
publicații on-line

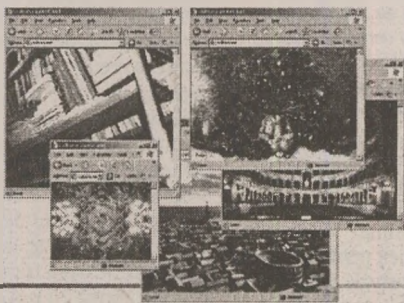
MARTI
arta virtuală

MIERCURI
public.edu

JOI
forumuri și blog-uri

VINERI
jocuri cool-turale

fm

Arad 106,8 | București 101,3 | Buzău 101,0 | Bihor 105,9 | Brașov 105
Buzău 103,7 | Cluj 101 | Iași 103,1 | Mărgărita 106,0 | Oradea 96,1
P. Neamț 100,3 | Petroșani 90,6 | Sibiu 103,7 | Suceava 101,6
Timișoara 100,7 | Tulcea 105,4 | Vatra Dornei 107,7 | Zalău 105

Zoe Dumitrescu-Buşulenga

Iluzia libertăţii

o fricuță, de ce s-ar putea întâmpla dacă nu aş fi fost, și dacă nu aş asculta pe tata și pe mama.

Viața a început, pentru mine, cu spovedania și cu împărțas de mic copil. De ce, după botoz, se duce copilul și se împărțas Pentru că așa e rânduiala.

După aceea, am intrat în custodia, ca să zic a: surorii bunicii, care a trăit ca o sfântă. Văduva la 49 de nu și-a scos doliul de pe ea până la sfârșitul vieții. Nu decât de biserică și de casă. Avea un paraclis frum dormitorul ei și mă ducea de mână la biserică: înțeleg nu-nțelegeam, mie-mi făcea plăcere. Dumnezeu mi-a descoperit de foarte devreme, din fericire.

În adolescență au început dubiile. Toți tinerii între 1 ani au dubii: există Dumnezeu, nu există Dumnezeu, voi așa. Continuam să mă spovedesc și să mă împărțesc, și păstram rânduilele. Profesorul nostru de religie, pări Marian Popescu, de la Școala Centrală, era derutat de într grozave pe care i le puneam noi, toate, aduse de prin V.

Între timp, am fost bolnavă de plămâni. A trebuit să abandonez cariera muzicală pe care o începusem. Am disperată atunci. Nu am avut un moment de indoială, durere, în care n-am mai contactat pe Dumnezeu, fiindcă se părea că mi-a schimbat cursul vieții și mi-a răvășit existența. Eu am învățat la maicile catolice. Acolo rânduială. Clasele primare, între 7 și 11 ani, le-am făcut Pitar Moși, în nemțește și în franțuzește. Ne făceam rugăciunea la Maica Domnului, spuneam *Tatăl nostru* în franceză germană și, firește, în română.

Se păstra, deci, rânduiala, indiferent că mintea mea lua razna. Pe de altă parte, familia mea avea o casă la Mână Jigănești. Acolo, am învățat Psalmul 50, pe vechi, cum ză măicuțele, adică scris cu litere chirilice. Eram spre studiu. Mă împacam cu soarta, pentru că terminasem cu muzica intrasem la Drept și la Filologie.

După ce-am păstrat rânduilele, a început căutarea. Din dubiile tale sau de momentele de revoltă sau de marea eu ce, Duhul nu te lasă niciodată. Mântuitorul e în Duhul nu te lasă niciodată. Tatăl ceresc și Sf. Duh, sunt perpetuu cu noi. Viața noastră este marcată de Preste hotărâta de Pronie. Și, la momentul oportun, dacă care caută este plin de dorința de a afla, începe să găsească. Treptat, începe să găsească.

Am avut duhovnici admirabili, care mi-au arătat și m-au ajutat foarte mult. De la ei am învățat ce înseamnă rugăciunea inimii. De la ei am început să știu ce înseamnă duci imaginea în minte și după aceea să treci imaginea inimii. Părintele Chiriac, doctor la Strasbourg, era de o ven

De ce tinerii refuza să vorbească despre Dumnezeu și biserică? Întrebarea – care mi s-a adresat adeseori – mi se pare prea generală. Eu nu cred sau nu vreau să cred că toți tinerii refuza să vorbească despre Dumnezeu și despre biserică. Să ne gândim că acești tineri au trăit o parte din viața lor sub un regim ateist. În comunism, filosofia care se impunea era materialismul dialectic și istoric, marxismul, care făcea abstracție de Dumnezeu. Materia se naștea prin ea însăși. Nimic nu se lega de nimic. Biserica a fost, într-un fel, îndepărtată prin amenințările față de părinți, dacă aceștia aveau o funcție politică. Se temeau să fie văzuți că se duc la biserică sau să afirme că-L cunosc pe Dumnezeu sau că doresc să-L cunoască pe Dumnezeu. Atunci, desigur, copilul nu comunica, în acest sens, cu părinții. Chiar dacă erau credincioși, părinții se abțineau să vorbească în fața copiilor despre Dumnezeu.

Pentru că, se știe, copilul este cel mai sincer. Și dacă se ducea la școală și spunea: „Tata s-a dus la biserică. Mama mi-a făcut cruce sau și-a făcut rugăciunea”, atunci, imediat, părinții erau sancționați și, de aceea, se fereau să vorbească despre Dumnezeu în fața copiilor. Copilul este cel mai ușor tras de limba. Când germanii au invadat o parte din Franța și din Belgia, în '41 și voiau să afle unde sunt ascunși cei din maquis, rezistenței, întrebau pe copii și copiii, neștiutori, spuneau: „Tata e în cutare loc...”. Copiii n-au avut o educație religioasă din pricina temerii părinților de sancțiunile pe care le putea impune regimul asupra lor.

Pe de altă parte, astăzi, este o modă venită din Occident. Suntem un stat secularizat. Biserica e despărțită de stat. Statul nu este interesat de biserică. Biserica n-are decât să se descurce singură. Franța e demult secularizată. Oricum, totuși, romano-catolicii au fost mai duri decât noi și mai represivi, într-un anumit fel. Știți foarte bine că noi n-am avut ruguri în țara noastră. Ortodoxia n-a cunoscut nici rugurile, nici închiziții. În Occident, represaliile erau mai serioase pentru cei care se abăteau de la credință.

La noi libertatea a fost foarte mare, întotdeauna. Moda libertății absolute a trecut acum și la noi, în niște feluri cam triste, după părerea mea. Tinerii cred că sunt liberi, absolut liberi, liberi să umble în pielea goală. Iertați-mă! Eu sunt, cum să vă spun, bolnavă de treaba asta. Trupul omenesc, care este cortul lui Dumnezeu, cum zicea Apostolul Pavel, a început să nu mai fie socotit al lui Dumnezeu. Afată expunere, Doamne, iartă-mă!

Ați auzit, probabil, că la Salzburg, când a fost întâlnirea ministrilor, s-a dat *Răpirea din Serai* de Mozart. Și se deschide cortina și apar doi cântăreți în pielea goală: o doamnă și un domn. Eu aș fi plecat din sală (n-aș fi plecat, încălcai protocolul, mă rog!), dar, oricum, mi-aș fi pus mâna la ochi, în semn de protest.

Aceasta este un fel de manifestare a libertății, a libertății la droguri. Am văzut în ziare statistici care m-au îngrozit: tineretul nostru se droghează. Tineretul nostru e preocupat de sex. Tineri, între 15 și 17 ani, au declarat că ei sunt mai interesați de problemele sexului decât de învățătură. Și acesta este, probabil, un efect al libertății absolute, așa cum o cred ei.

Mântuitorul și Apostolii au zis: Libertatea o veți avea doar când veți cunoaște adevărul. Adevărul vă va face liberi. Și adevărul, care este? Dumnezeu! De-abia când vom fi în Dumnezeu, când îl vom fi cunoscut pe Dumnezeu, vom fi într-adevăr liberi. Toată sminteala asta a tineretului este o iluzie a libertății. Iertați-mă că vorbesc așa, dar nu fiindcă sunt un om bătrân. Nu! Nu! Așa aș fi vorbit și în tinerețe. (...)

Trăim într-un moment în care presa, televiziunea, tot ceea ce se cheamă mass-media, spune fiecare ce vrea. Manualele sunt așa cum sunt. Sunt și nu sunt. Am auzit de un manual de istorie în care, despre Ștefan cel Mare, erau vreo două pagini, despre Mihai Viteazul, vreo cinci, iar despre d-na Esca nu mai știu câte pagini. Ce istorie e asta? Unde sunt acei factori care trezesc în noi viața anterioară a neamului? Unde sunt? De tezaurele noastre se spunea ceva? Nu se spunea nimic. Ba, se pare că și acum se distrug șantiere întregi de arheologie care fuseseră făcute între cele două războaie. Am văzut că s-au descoperit niște monede străvechi, admirabile. Orice țară ar fi făcut dintr-un tezaur ca acesta o treabă nemaipomenită, fiindcă asta întărește rădăcinile. Noi nu știm ce facem. Ne acoperim rădăcinile. Noi, românii, să ne prostim chiar în halul asta, încât să ne tăiem creanga de sub picioare. M-aș mira!

Neamul nostru nu este nici prost, nici nevolnic, nici lenes. Când nu mai are ce face, ori își pune ștreangul de gât, ori, pe vremuri, pleca în munți. Suntem un popor cu valențe foarte bune și foarte solide. Esențial este să ne redescoperim, fiindcă cei 50 de ani de comunism nu ne-au acoperit chiar de tot. Ar fi fost culmea! Acum toate sunt o brambureală nemaipomenită.

Au murit mii de oameni în pușcărie și aceasta e o chestie îngrozitoare, dar, atunci eram mai solidari, nu ne uram între noi, nu ne învrăjbeam chiar atâta. Nu pierise noțiunea de semenul nostru. Astăzi, am sentimentul că nu mai știm ce e mila și nu mai știm ce e aproapele nostru. Te uiți în ochii

lui, mai vezi pe chipul lui, chipul Mântuitorului? Te interesează doar câți bani are, câți bani îi poți fura. Te interesează, știu eu, ce afaceri poți să faci cu el. Suntem într-un moment foarte periculos. Neamul nostru este amenințat să-și piardă ființa aceea pe care a păstrat-o prin veacuri, din pricina închinării la cei doi idoli: vițelul de aur (banul) și puterea.

Banul și puterea au devenit acum țintele fiecărei vieți. Ce vrea fiecare? Bani! Ce vrea fiecare? Putere! Poporul meu este un popor în care am mare încredere și eu cred că-L va regăsi pe Dumnezeu: pentru că ceea ce nu este cu puțință la oameni este cu puțință la Dumnezeu și eu nădăjduiesc în Dumnezeu.

Ori Domnul a eliberat pe cel necurat, pe vrăjmaș, și i-a dat drumul în lume și atunci înseamnă că se apropie a doua venire. În Scripturi se spune că înainte de a doua venire a Mântuitorului nostru, Iisus Hristos, înainte de luminata zi a Judecății de Apoi, se va da drumul vrăjmașului, adică Prințului Întunericului, cum îi spune *Biblia*, și acesta merge ca un leu prin lume, răcnind și căutând pe cine să înghită.

Ei bine, ori suntem în epoca aceasta și atunci așteptăm a doua venire, ori, dacă nu, poporul nostru își revine și se reface. Eu sper din toată inima să-și reîntre în posesia realelor sale calități, morale și, mai cu seamă, spirituale, pentru că de cele spirituale, adică de credință, depind cele morale. Un om credincios nu umblă după bani. Un om credincios nu dorește puterea cu orice pret.

Am fost foarte tulburată, citind într-un ziar, că la New York s-a deschis primul liceu pentru adolescenții homosexuali, ca să nu mai aibă alte necazuri în mijlocul celor care sunt normali și care-și băteau joc de ei. Am rămas absolut trăsnită. Sodoma și Gomora era o nimica toată pe lângă aceasta.

Cum L-am acceptat pe Dumnezeu? Mai degrabă, cum m-am acceptat Dumnezeu pe mine!

Copiii refuza să vorbească despre Dumnezeu și despre biserică, pentru că aceasta ar însemna să le pună frâu poftelor lor, instinctelor lor de copii neînfrânați. Ei nu știu ce înseamnă să pui frâu, mental sau chiar faptic, unor astfel de porniri. Se poate ca fiecare dintre noi să fi avut pornirile acestea. În adolescență simțurile se aprind foarte repede. Dar, dacă intră conștiința cuvântului în noi, dacă biserică ni se arată așa cum se cuvine, atunci liceul acela și lucrurile acelea nu se mai pot întâmpla. Copilul începe să simtă altfel lucrurile.

Credința în Dumnezeu este sprijinul vieții, este axa vieții. De ce? Ale cui fapte suntem noi? Eu așa-aș începe lecțiile mele de religie: Copii, orice obiect pe lumea aceasta are un făcător, un lucrător care a produs lucrul acela. Ei bine, creația aceasta, nu are un lucrător care s-o fi produs? Oamenii aceștia, cine-i produce pe oamenii aceștia? Cine?

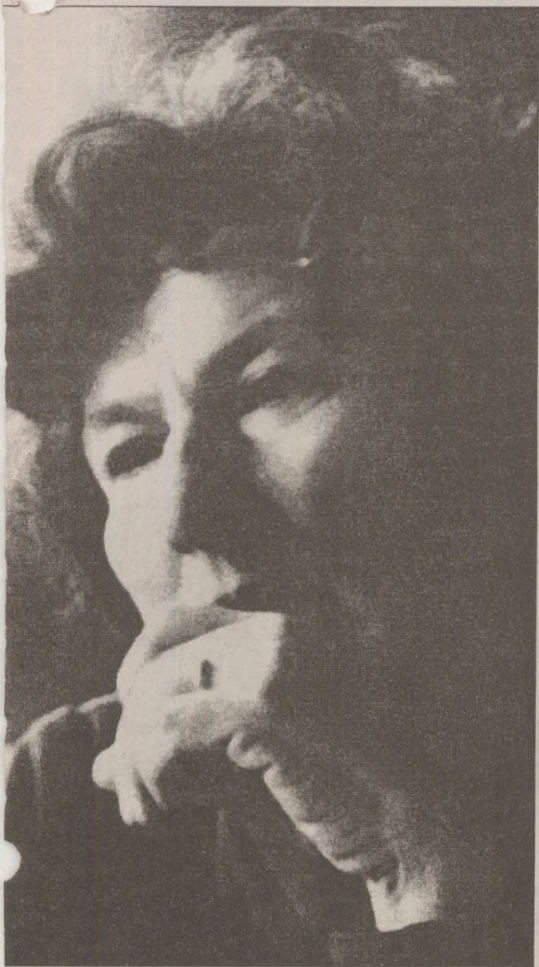
À propos, altă năzdrăvanie: clonarea. Tehnica aceasta merge spre pieire, aceasta nu mai e știință. Știința este o descoperire care-ți permite să dăruiești oamenilor o nouă posibilitate de a merge mai departe. Acum știința a devenit tehnologie, adică merge pe acele mecanisme sau modalități care să imite creația. Treaba aceasta este, după părerea mea, luciferică, demonică. Și ce au început să facă? Concepție *in vitro*, să facă, așa, copii în eprubetă. Clonează? Asta este îngrozitor. Știți ce monstruoziitate-i clonatul? Clonatul este a face o făptură fără suflet, fiindcă sufletul este Cuvântul, este Dumnezeu, este chipul Mântuitorului nostru. Noi îl purtăm în noi, dar nu-l știm, pentru că noi suntem om dinafară și om lăuntric. Și noi nu ne descoperim omul lăuntric decât foarte târziu, dacă-l descoperim! Îl bănuim. Și-l căutăm pe Mântuitorul și-l rugăm să vină spre noi, dar nu-l rugăm suficient de insistent, căci el ar veni. El a zis: „Bateți! Și vi se va deschide! Căutați! Și veți găsi!”

Așadar, clonarea e un lucru monstruos. Mi-a fost dat să văd în „Adevărul” niște figuri virtuale, ființe virtuale. Ce-o fi asta? Nu știam ce-i aia, ființă virtuală. Am citit cu atenție articolele. Erau patru portrete de femei, făcute la computer. Și noi vrem cu timpul să găsim niște modalități de a le aranja, de a le pune prin niște mecanisme în mișcare. Vrem să facem din ele niște ființe vii, din aceste ființe virtuale. Erau niște figuri feminine, numai că a patra mi-a atras atenția. Era cam ciudată, avea coarne. Am rămas absolut siderată. Adică, una dintre cele patru figuri era demonică.

Vasăzică, clonăm. Facem ființe fără suflet, fiindcă nu avem de unde da suflet. Sufletul îl dă numai Cel de Sus. Am ajuns departe. Pe cine provocăm? Cui aruncăm mânașă? Domnului? Tatălui? Sf. Duh? Cui, din Sf. Treime?

Sfidăm pe Dumnezeu. Și e mai marea rușinea pentru noi, ca oameni. Eu sunt profund îndurerată de lucrurile care se petrec. Credința în Dumnezeu trebuie să ne fie congeneră: să ne naștem cu ea și ne naștem cu ea.

Când eram mici, viața noastră era supusă rânduilelor. Noi creșteam în rânduile. Bunicul meu după mamă a fost preot, timp de 50 de ani la Mărășești. Era îngrozitor de credincios și a murit ca un sfânt. Când eram de 2 ani, mă așeza la el pe birou și mă spovedea. Mă întreba dacă am fost cuminte: ai ascultat pe mama, ai ascultat pe tata și mă împărțasea. Începusem să mă emoționez, vibra, așa, în mine,

...pară. Părintele Ghiuj era un mare duhovnic. Am văzut-o pe mama. Și, de atunci, setea mea de cunoaștere a lui Dumnezeu nu a făcut decât să crească. În timpul liceului, Dumnezeu m-a ajutat și m-a apărut. Am avut 17 perechi și am botezat 11 copii, fără să mă ducându-mă la biserică, și parcă nu mă vedeau. Dumnezeu e, dacă vrea, poate să facă pe cineva să vadă și să nu-l vadă, să audă și să nu audă.

La facultate a început misiunea mea de om credincios. În literatura universală și le-am pus la Bibliografie, la A venit secretarul organizației de bază, pe Universitate, pe Doamnă Zoe, ce-ați făcut, mă nenorociți?!” Și i-a zis: „Mă băiețe, când vine cineva și te întreabă ce cauți acolo, îi spui așa: Biblia este cartea cea mai mare a lumii și cine n-o cunoaște înseamnă că este un om totalmente ignorant, le orice învățătură autentică”. Au tăcut din gură și au plecat, spre stupoarea mea și spre stupoarea tuturor. Am rămas în tăcere.

Am devenit asistent pe Ioan Alexandru. Amândoi făceam cursuri, eu cursuri, el seminarii. Încercam amândoi să punem elementul de educație religioasă și spirituală. Și credeți că făceam?

Începeam să scrieam la niște strategii speciale. Începeam literatura antică. Cosmogonia la indieni, egipteni, asiro-neni, la evrei și, dintr-o dată, îi duceam la Geneză. Nu mă spunea nimeni nimic. Și zic, mai e una, mai târziu, la Ioan din Patmos. Nu i-am zis Apostolul, căci mă credeam: La început era Cuvântul și Cuvântul era la început și Dumnezeu era Cuvântul. Se uitau la mine, apoi se întorceau și se întrebau și căutau.

Am avut o comunicare perfectă între mine și studenții mei. În cursuri și studenții de la alte facultăți, chiar de la alte facultăți. Se pare că profesorii lor erau mai reci, mai docti, vanși și nu se apropiau de ei. Între timp, am publicat, cu Ioan Alexandru, *Cântarea Cântărilor*, el traducerea, iar eu, pe urmă, am prezentat *Biblia* lui Șerban, în 1988. Vă aminteați, ce târziu! Cu un an înainte de terminarea din anul '89. Am fost prima femeie care a vorbit în public și dădurăm drumul și *Bibliei* lui Șerban.

Și, deci, cum l-am descoperit și cum am încercat să-l descriu pe Dumnezeu. Acum, la bătrânețe, probabil că mă gândesc la Lui cu totul, înțelegând că aceasta este singura cale, singura cale, a vieții. Mântuitorul spune: „Eu sunt calea, adevărul și viața”. Și, pentru că în lume e mult mai greu, în cele din urmă am reținat aici, la Văratec, pentru un timp. Dar va veni vremea când voi rămâne definitiv la Văratec, pentru că, în sfârșit, am găsit calea cea adevărată.

Să vedem cum am să fiu de vrednică. Să vedem ce vrednicie o să am ca să pot să ajung să-L privesc pe Domnul față la față. Se vorbește despre post și rugăciune. Postul este foarte important. Unii spun că este o dietă. Te abții de la niște lucruri care îți fac rău. Postul este modalitatea de a-ți slăbi patimile, instinctele acestea, așa de violente. Ele nu se pot supune decât printr-o pază a minții, adică să nu te mai gândești la tot felul de nazdrăvăni, să-ți ții mintea în frâu, nevorbind lucruri necuviincioase, mâncând puțin, ca să nu hrănim patimile noastre. Esențial în viață nu este plăcerea trupului, esențialul este plăcerea spiritului, pe care o obții prin rugăciune, iar rugăciunea trebuie să fie permanentă. Pentru tineri, măcar dimineața și seara. Pe stradă, când mergem să spunem: „Doamne, Iisuse Hristoase, Fiule al lui Dumnezeu, miluiește-mă!” Sau: „Maica Domnului, fii cu mine, Maicuța Domnului, ajută-mă, Prea Sfântă Născătoare de Dumnezeu, miluiește-mă!” Spuneți, din când în când, aceste lucruri, treptat, au să ajungă să se unească toate aceste lucruri pe care le spuneți. În ele va veți găsi ușurința. Consolarea. Va veți găsi cumva și împlinirea. După ce te rogi, ai o senzație de ușurare extraordinară.

A fost o vreme, când mă rugam pe stradă, la modul foarte subiectiv. Ani de zile, când mă duceam la facultate, pe jos, de acasă de la mine, de pe Grivița până pe Edgar Quinet, spuneam: „Da, Doamne, un gând de dragoste și de pace pentru toți oamenii lumii!” Și spuneam asta continuu. Nu știți cât bine mi-a făcut, și lăuntric, dar și pentru semenii mei, fiindcă, fatalmente, rugându-te lui Dumnezeu, capeti conștiința alterității. Există și celălalt.

Treimea este modelul, exemplul, a trei entități într-una, legate prin dragoste. Dumnezeu iubeste pe Fiul, Fiul îl iubeste pe Dumnezeu. Amândoi iubesc pe Sf. Duh. Sf. Irineu din Lyon spunea că Tatăl lucrează cu cele două brațe ale lui, iubitore: dreapta – Mântuitorul și stânga Sfântul Duh. Dacă stai și meditezi puțin, capeti niște lumini interioare, treci prin suferința mai ușor. Și cel mai important lucru e când descoperi pe aproapele. Și asta este esențial. Aceasta este legea iubirii. Așa descoperim pe Dumnezeu, prin Legea iubirii, prin celălalt. În ce constă superioritatea absolută a creștinismului asupra tuturor celorlalte religii? Adică, a budismului, care, mă rog, nu-i o religie. De ce? Pentru că este o religie întemeiată pe jertfa din iubire.

Legea Mântuitorului este Legea iubirii. El, din iubire, s-a intrupat, din iubire a suferit pentru noi. Noi, adică zidirea lui cea căzută, căzută pradă păcatului și morții. Ei bine, Mântuitorul intrupându-se și luând asupra lui moartea, ne-a izbăvit de păcat și de moarte, dându-ne perspectiva vieții veșnice.

Gândiți-vă că până la apariția creștinismului, moartea era moarte, gata! Și la evrei, care era poporul ales și care avusesse făgăduințe, pe Avraam, Isac, Iacob, David, toți ziceau, vai de mine, am ajuns în mormânt, am ajuns ca unul care stă în groapă. Toți credeau în Seol, că acolo este sfârșitul vieții.

Prin iubire, Mântuitorul ne aduce perspectiva vieții veșnice. Un lucru de o mare frumusețe, un splendid concept și care e în desfășurare. Această superioritate a creștinismului este astăzi întunecată, din nenorocire, de secte. Sectele sunt un pericol foarte mare pentru ortodoxie, și nu numai pentru ortodoxie, ci și pentru romano-catolice. Sectele contestă pe Maica Domnului, contestă sfinții, nu au nimic de-a face cu credința adevărată. Bibliile lor sunt cu traduceri voit imperfecte și sunt făcătoare unui prozelitism, extrem de periculos și care prinde, din nenorocire, într-o epocă așa de încercată de sărăcie, cum este vremea noastră. Profită și se duc la sate cu mașini încărcate cu cadouri, cu fleacuri, de fapt. Am văzut la Mitocul Dragomirnei cum lăsașu la casele țăranilor cadourile, blugi, gumă de mestecat. Și țăranii erau fericiti. Asta se întâmplă când credința nu este puternică, foarte adâncă, pentru că țăranul român avea o credință foarte puternică, însă, condițiile precare de existență îi slăbesc și atunci nu mai au tăria de a crede. Și ce facem? Greu de știut.

Li se cere preoților o activitate misionară, socială, pe care înainte nu era nevoie să o desfășore. Părintele Bria se plimba odată pe culoarul Facultății de Teologie, cu mâinile la spate, supărat și zicea: „Dacă o să continuăm așa, ortodoxia noastră o să ajungă iar o sectă”.

Acum citesc, mai cu seamă, cărțile savanților catolici care au trecut la ortodoxie. Olivier Clément, mare istoric francez, a trecut la ortodoxie. A venit aici și s-a întâlnit cu Părintele Cleopa. Era într-o admirație nemaipomenită. Un pastor american mi-a spus: „Doamnă Bușulenga, dacă nu aș fi avut nevastă și copii, rămâneam la Sihăstria”, iar într-o scrisoare îmi preciza că tradusese, în engleza americană, expresia: „Măna-v-ar raiul!” Îmi face o plăcere nemaipomenită să-i citesc pe acești oameni. Și pe ruși, cei care fuseseră în emigrație: Evdokimov, Florenski, Berdiaev, care sunt niște teologi de mână întâi. Firește, și grecii. Însă aceștia care au trecut la ortodoxie sunt impresionanți. Simți temperatura înaltă din scrierile lor. Probabil, este căldura neofitului. Sunt atât de ahtiați de căutarea noastră. Îi citează pe Maxim Mărturisitorul și pe toți Părinții Bisericii (Evagrie Ponticul, Marc

Ascetul) îi citează pe toți cu o voluptate aproape extraordinară.

Din punctul acesta de vedere e un reviriment spiritual, venit dinspre Apus, de data aceasta.

După '89, am participat la un Congres al Ortodoxiei. Biserica era atacată. Atunci m-am ridicat și am spus: Biserica noastră nu a fost niciodată o biserică triumfătoare sau o biserică militantă, o *ecclesia triumphans*, biserică noastră a fost o biserică rugătoare, o *ecclesia orans*. Mănăstirile noastre au fost până acum focare de rugăciune: *Ora et labora*, era deviza călugărului. Muncește și te roagă!

Se face adeseori o legătură între globalizare și viitoarea noastră intrare în Uniunea Europeană.

Globalizarea e una, iar intrarea noastră în UE e o chestiune de oportunitate, de conjunctură politică.

România, între cele două războaie, a dat cea mai strălucită dovadă a capacității sale creatoare. Gândiți-vă că România a fost întreagă doar 22 de ani, între 1918 și 1940. Nici o țară din jur nu a dat ce am dat noi.

Știți foarte bine că în România a fost „Le petit Paris”. Paul Morand, care a fost și ambasador în România, a scris două cărți: *Bucarest* și *La fleche d'Orient*. Eram țara cea mai francofonă din lume, după Belgia și Canada, iar acum nu mai suntem europeni, suntem balcanici.

Pe drept ar fi fost ca România să fi intrat în UE în primul val. Eram cei mai francofoni, cei mai francofili. Noi i-am salvat pe francezi în 1917. Armatele române, cu eroismul lor, au salvat armatele franceze ale lui Berthelot. Pe de altă parte, noi nu i-am trădat niciodată pe francezi și nici ei pe noi. Ne-au trădat alții.

Așadar, între cele două războaie, România întreagă a fost într-o etapă de creativitate, absolut excepțională, în istoria ei și în istoria Europei. România a fost sincronizată perfect cu Europa. Brâncuși a revoluționat toată sculptura franceză. Enescu a fost unul dintre cei mai mari compozitori. Enescu este, după părerea mea, un compozitor al mileniului al III-lea. *Oedip*-ul lui nu a fost încă înțeles și nici *Simfoniile*. Aveam o școală de medicină extraordinară: Lupu, Hațieganu, Bruckner. Nu mai vorbim de Bagdasar, care a fost primul neurochirurg european. Nimeni nu se ducea să se opereze nici în Bulgaria, nici în Polonia. Toți se operau la noi. Dar Coandă! Fenomenul Coandă! Erau valori pe toate căile. Nu mai vorbește nimeni despre ei.

Ce se întâmplă azi e de o mare tristețe. E vorba de modă, de imitație, de post-modernism. Optzeciști o pomisera bine. Mircea Cartărescu mi-a fost student și i-am condus teza de licență, care era despre Eminescu. Teza era frumoasă, deși la antipodul viziunii mele. Eu am acceptat întotdeauna punctele de vedere ale discipolilor mei, ale studenților mei, dacă erau coerente, inteligente și dacă aveau o viziune apropiată de adevăr.

Spre marea mea durere, Mircea Cartărescu este, în momentul de față, unul dintre detractorii cei mai notorii ai lui Eminescu, pentru că nu există lucru mai lipsit de delicatețe și de sensibilitate, decât să faci portretul unui muribund, aflat pe un pat de spital. Oribil. M-a durut îngrozitor. Ce se întâmplă? Are complexe față de Eminescu? Dacă ar fi un om de mare cultură, nu l-ar disprețui, măcar pentru o parte din operă. Am stat 30 de ani cu opera lui Eminescu. Sunt 17 volume mari și încă nu am intrat în el. Au intrat străinii și au găsit acolo pe Părinții Bisericii, pe gnostici, iar noi trebuie să-l călcăm în picioare, în condițiile și în starea aceasta a culturii române, în care se disprețuiesc valorile și sunt trecute sub tăcere.

Ei bine, când nu se mai știe istorie, când nu se mai știe nimic despre cultura românească, ce-asteptăm de la tineri? Vedeți! Ne tăiem singuri creanga de sub picioare. Dacă nu se revine la lectură, dacă se rămâne pe virtual, dacă se rămâne pe dischete și pe nu știu ce, audio cultură!

Cartea-i cuvântul! Ce frumos spune Maxim Mărturisitorul: cuvântul este rouă, este apă, este izvor și este rău! O splendoare. Mă refer la cuvântul scris, cuvântul cel curat și care-i rouă, și izvor, și lacrimă. Lectura este ceea ce face pe om.

Cititul este cultură, iar ce auzim la aparatele de care vorbesc (radio, t.v.) este zero. Nu zero, sub zero. În raportul dintre cuvânt și imagine, cuvântul fixează, cuvântul precizează, clarifică, revii asupra lui, se-ncheagă, se leagă, în perioade, în fraze, în sentințe. Imaginea îți năucește mintea. Nu rămâne nimic.

Nu mai vorbesc de limbaj, fiindcă post-modernismul este înțeles la noi, ca și pe toată fața pământului, probabil, ca o reprezentare a vieții și a artei în cioburi. Viața și arta în cioburi. Și aceasta nu mai este artă, nu mai este nimic. Iar dacă se renunță la cultură, dragii mei, vom sfârși rău de tot. ■

Această impresionantă confesiune a Zoei Dumitrescu-Bușulenga, înregistrată la Mănăstirea Văratec, în ziua de 3 august 2003, am primit-o de la un om cucernic și iubitor de carte, Gheorghe Simon. Îi rămânem îndatorați. (Alex. Ștefănescu)

c u l t u r ă

– Domnule Liviu Leonte mi-ați fost profesor la Universitatea din Iași. Predați pe atunci (1965) Istoria literaturii române contemporane. Deschiderile dumneavoastră erau și sînt mult mai largi. Ați dobîndit reputația celui dintîi specialist în Costache Negruzzi. Ați reeditat integral, în ediții critice, opera celui care reprezintă una dintre coloanele prozei românești. În palmareșul Domniei voastre figurează 17 ediții, din care 3 critice de referință, încununată cu prestigioase premii, precum "Perpessicius" acordat de Muzeul Literaturii Române, "Julia Hașdeu" al Academiei Române sau cel al Uniunii Scriitorilor. V-ați îngrijit de scoaterea la lumină a creației acestui scriitor emblematic, dar ați și reflectat asupra locului acestuia în scrisul românesc în monografia exemplară pe care i-ați închinat-o. Profesorul de vocație s-a ilustrat nu doar în România, ci și în Franța, la Montpellier, unde lectorul român a cules simpatie și respect și a fost invitat să țină cursuri ca maître de conference. Între 1990 și 1994 la Universitatea din Toulouse v-ați numărat printre profesorii invitați. După această eboșă v-aș propune să ne îndreptăm spre niște orizonturi evocatoare. M-aș opri la anul 1947, cel al terminării Liceului Internat din Iași, o școală ilustră. Sfirșitul studiilor liceale era o perioadă foarte tulbură și dramatică. Scăpaseți ca liceean de apropiata bătaie a ceasului năucitor și devastator al reformei învățămîntului din 1948, dar se simțeau semnele unei rupturi tragice pentru societatea românească.

– Da, într-adevăr, a fost un moment de răscruce în viața culturală și literară a țării, conturat cu și mai multă claritate în anul următor absolvirii liceului, în 1948. Dar întreaga perioadă, în care am făcut eu liceul, n-a fost una calmă. Vă imaginați că de prin '39 s-au întîmplat multe și în viața politică și în celelalte domenii, sociale, economice, chiar culturale. Eram oarecum deprins să văd multe schimbări. Meritul Liceului Internat, unul de elită, a fost acela că a putut trece cu bine prin acele perioade agitate.

– O oază, unde furtunile de afară ajungeau stinse sau nu pătrundeau de loc.

– Aceasta datorită faptului că învățămîntul era conceput în așa fel încã de la Spiru Haret, ca să nu intre în dependență de alți factori, în special cel politic. Aici era și o atmosferă cu totul specială. Una de liberalism, care, oarecum surprinzător, încuraja tocmai detașarea de ceea ce era în imediata apropiere.

– Ați intrat în Universitate într-o perioadă de mari convulsii, marcată de excluderi, de umilințe pentru marii noștri intelectuali. Pot fi date multe nume, de la profesorul Gheorghe Ivănescu la Petre Caraman, sau Teofil Simenschi, pentru a cita doar pe cîțiva. A fost o vreme extrem, extrem de traumatizantă pentru învățămîntul academic. Mai rămăsese ceva din prestigiul Universității?

– Da, rămăsese. Prin cîteva nume, cum sînt cele ale profesorilor Alexandru Dima și N. I. Popa la literatură și marele lingvist Gheorghe Ivănescu. Toți mi-au fost profesori. Ei puteau servi ca modele, dar în alte împrejurări. N-au fost decît parțial modele, pentru că nu aveau voie să fie modele, așa cum le dicta și pregătirea, autoritatea și contribuțiile științifice.

– În timpurile bune, normale, ale școlii, marii profesori adunau în jurul lor ucenicii, pe care îi inițiau. Mai era cu puțință așa ceva în vremea studiilor dumneavoastră universitare?

– Se mai putea, dar oarecum semilegal și cu circumspecție din partea profesorilor, care erau practic urmăriți. Am asistat la niște ședințe îngrozitoare. Niște analize de curs, care s-au făcut cu public, cu studenți. Cel în cauză era profesorul Dima. Un urmaș al lui Ibrăileanu a sărit asupra lui cu invective, cu acuze, care atunci puteau avea și alte urmări decît cele ale criticării unui curs sau a unei metode. Am asistat la judecarea profesorului Ivănescu.

– Care a fost și alungat din Universitate.

– A fost după aceea alungat. Fusese supus judecării pentru că era cel mai îndrîjit în susținerea propiilor convingeri. A încercat atunci să explice că limba nu este suprastructură, așa cum o dicta un lingvist sovietic, Marr. După doi ani de la acea ședință memorabilă, pe care o am și acum în minte, chiar cu actorii de atunci, conducerea Universității și el, acuzatul, s-a petrecut intervenția lui Stalin, prin articolul "Marxismul și problemele lingvisticii", care spunea niște lucruri de bun simț, știute de toată lumea, și critica tocmai pe Marr.

– O critică salvatoare pentru mulți lingviști români, nu?

Interviurile României literare

Liviu Leonte:

„În manuale trebuie să spunem adevărul...”

– Tocmai că n-a fost salvatoare. Asta-i partea paradoxală. Cu profesorul Ivănescu m-am întîlnit în acele zile pe culoarele Universității și mi-a spus: "Domnule, am învins, uite Stalin spune că limba nu e suprastructură". Asta era în 1952, în aprilie, dacă îmi amintesc bine, că în iulie să fie dat afară fiindcă fusese marxist. Acum pare hazliu, dar a fost tragic. L-am regăsit pe profesorul Ivănescu la Academie, unde ajunsesem și eu după mai multe peripeții, la colectivul de lingvistică și am avut într-adevăr un model lîngă mine și am înțeles ce a însemnat el pentru știința limbii în România și ce pierdere a reprezentat pentru învățămîntul din Iași scoaterea lui de la catedră. După aceea s-a dus la București. La secretariatul unei Comisii pentru istoria limbii.

– I-a sărit în ajutor Iorgu Iordan.

– A fost dat afară de Graur. A ajuns la Craiova și apoi la Timișoara și abia în anii '70 s-a reîntors la Iași.

– V-am ascultat la Universitatea din Bacău, unde, împreună cu profesorul Constantin Ciopraga, ne-am întîlnit cu studenții, rostind răspicat ceea ce credeți cu privire la manuale școlare și la prezența în paginile lor a literaturii.

– În primul rînd vreau să spun că manualele acestea alternative erau necesare față de manualele anterioare, în care se povestea conținutul unui text și așa mai departe. Însă aceste manuale nu pot face abstracție de o serie de criterii indispensabile în discutarea literaturii: criteriul istoric, cel valoric. În manualele de clasa a IX-a, căci despre ele era vorba, aceste criterii aproape că absentau și atunci în mintea elevului, după opinia mea, se produce o confuzie, apelîndu-se la criteriul accesibilității, al plăcerii, neapărat. Sigur că există și acesta, dar nu poți să elimini din literatura română scriitorii din perioada veche.

– Poate s-a revărsat prea mult subiectivism și fantezie în locul unei rigori, ce este de neînlocuit într-o asemenea chestiune?

– E vorba și de grabă, cu siguranță.

– Sînteți adeptul respectării cronologiei?

– Bineînțeles că da. Pentru elevii din clasele a X-a pînă la a XII-a s-a introdus, așa cum este firesc, un criteriu al cronologiei și singurul lucru cu care nu sînt de acord, este că se face pe genuri. Într-un an istoria poeziei, în alt an istoria prozei: Eu cred că trebuie predat totul la un loc. Un lucru bun e că, existînd un număr de scriitori care sînt obligatorii, și nu poate fi altfel, se lasă și la latitudinea profesorului să aleagă după preferințele lui, ale elevilor, eventual, și o serie de nume, de opere, care, facultative fiind, interesează poate uneori mai mult decît celelalte.

– Aceste corijări s-ar putea face și manualele vor răspunde mai bine nevoilor educației.

– Sigur că da. Dacă se va reduce numărul, și după cîte am înțeles asta a început să se întîmple, fiindcă se

ajunsesse la niște aberații, ca în cazul manualelor de istorie, cred că vor fi premise pentru a intra în normalitate. Ideea asta de a mitiza, de a demitiza, nu-și are rostul. Un manual, un studiu istoric, nu mitizează, spune adevărul. Asta-i tot. Mîturi fac poezii. În manuale trebuie să spunem adevărul, plăcut sau neplăcut, și acesta e singurul criteriu. Discuția e falsă și n-am înțeles-o niciodată. Au apărut niște năzdrăvăni prin manulele de istorie. Acestea se cer neîndoios eliminate. Nu se poate. Sînt nume a căror prezență e de discutat. Să mai treacă timp, să vedem dacă rămîn în conștiința noastră. Nu poți strecura, așa, la colț de masă, pe prietenul din copilărie în paginile unui manual.

– În școala franceză, pe care o cunoașteți destul de bine, există mai multă rigoare și măsură?

– Chiar exagerat de multă. Ei ajung foarte greu în contemporaneitate. Merg pe scriitorii clasici, care sînt încetățeniți în conștiința criticii, a istoriei literare, a publicului. Aici poate este un exces al lor, după cum cred că nu este bun sistemul acesta de a lăsa, la universitate vorbesc, profesorului libertatea de a face orice la curs. El dacă se ocupă de limbajul obscen, să zicem, prin literatura portugheză din nu știu care secol, face cursul la universitate. Asta s-a întîmplat la Toulouse, dacă vă interesează. Aici, la noi, pericolul este celălalt. S-a comprimat în ultima vreme, tot după un model occidental, în doi ani, studiul literaturii, dar nu ne-a obligat nimeni la aceasta, și atunci, avînd vechea mentalitate, se studiază o literatură străină în acest răstimp, cu jumătate de pagină despre un autor important, jumătate de pagină sau de oră despre altul. Nu, nici așa nu se poate. Selectezi cîțiva autori, din ceilalți dai la bibliografie, te ocupi de un curent.

– Și excesele acestea cum vor putea fi temperate?

– Eu cred că se poate realiza în cadrul fiecărei catedre. La Universitatea din Iași, la Catedra de literatură română s-a refuzat această limitare a timpului în care să se predea disciplina. În patru ani. Atunci ai o perioadă în care selectezi numele de care nu te poți lipsi, dacă ești specialist în domeniul literaturii române. Iar la cursurile optionale poți să te ocupi de ce vrei, în condițiile a ceea ce am discutat mai-nainte.

– Măsură în toate.

– Exact.

– Am discutat oarecum mai tangențial despre literatură. Aș dori să ne oprim puțin și la această îndeletnicire a Domniei Voastre. Ar fi interesant de cunoscut ce rol credeți că ocupă azi valoarea în judecarea literaturii? Adresez întrebarea unui critic cu antene extrem de fine. Asta cu atît mai mult cu cît criticii trăiesc în România mai tot timpul sub imperiul revizuirii.

– Problema revizuirii a pus-o cel dintîi Lovinescu,

c u l t u r ă

Pradă cotidianului

cu talentul și competența lui de critic și mai ales cu moralitatea lui impecabilă. La noi acum selecția valorilor ia conotații cu totul străine de literatură. Nu putem confunda ce a făcut empiric omul cu ceea ce a rămas în operă. Nu-l putem judeca pe Călinescu pentru ceea ce a scris el despre A. Toma. O operă este o operă. Opera lui Sadoveanu este cea pe care o cunoaștem. Marile cărți ale lui și nu *Mitrea Cocor*. Dar eu cred, pe de altă parte, și am convingerea chiar, că selecția valorică s-a făcut și în critica de până la 1990. Acum rămâne numai să mai nuanțăm, să mai explicităm ceea ce nu se putea spune atunci în critică. A schimba, a zice că *Moromeții* nu este o carte de valoare, sau *Bietul Ioanide*, sau *Groapa*, e imposibil, fiindcă o carte vorbește prin ea însăși, nu prin ceea ce a făcut omul care a scris-o. Faptele celui în cauză n-au intrat în operă. De aceea sînt eu pentru edițiile critice, pentru că dacă vom avea astfel de ediții și pentru scriitorii contemporani, atunci se va vedea exact care este impactul conjuncturii asupra operei și ceea ce rămîne valabil. Aici nu încapă nici un fel de discuție. Nu trebuie să închidem ochii la ceea ce-au făcut scriitorii, sînt destui care privesc la ei ca niște procurori, cu o competență pe care nu știu de unde și-au luat-o, dar în același timp nu ne este îngăduit să nu vedem valoarea, s-o relevăm și să încercăm să o argumentăm.

– Edițiile critice, la care faceți referire ca la un instrument esențial în magistratura critică, sînt în suferință. Editura care le tipărea, „Minerva”, a dispărut în condiții scandaloză și pe deasupra am început să nu prea mai avem oameni dispuși să se consacre acestui travaliu important, dar de loc prețuit pe măsura însemnătății sale. E o îndeletnicire ce cere devoțiune benedictină. Norocul culturii române că mai există cîțiva editori de talia dumneavoastră și instituții precum Academia Română, că altfel edițiilor critice li s-ar fi cîntat cu totul prohodul.

– Edițiile critice începute trebuie continuate și completate. Asta-i datoria noastră față de clasici. Iar față de contemporani, se impune să începem odată și să ne asumăm obligațiile pe care le are fiecare parte. Editorul să muncească și să facă o muncă nu totdeauna apreciată la valoarea ei, iar instituțiile respective, de stat sau private, au datoria să înțeleagă ceea ce înaintea, totuși, s-a mai înțeles, că o asemenea carte, o ediție, nu este rentabilă la modul imediat. Se poate face bugetul editurii cu cărți vandabile rapid și acoperi cheltuielile pentru edițiile critice. În toată lumea se subvenționează astfel de proiecte.

– Ce se întâmplă cu ediția critică Negruzzi?

– Deocamdată m-am încurcat, ca să spun așa, cu un scriitor francez, abdicînd de la vechile mele păreri că nu poți să spui tu român despre un străin ceea ce spun ai lui și am două proiecte în această direcție. Unul privește domeniul în care mă pricep mai bine, și anume ecoul, receptarea operei lui Proust în România. Am trufia de a scrie această carte în limba franceză, să vadă colegii mei de la secția de specialitate cît pot în această direcție. Celălalt este o carte pentru publicul român despre Proust într-o perspectivă și mai veche și mai nouă, nu un constructor, așa cum se spune acum, nu catedrală, ci o aglutinare de fragmente, care a făcut să apară o carte ce a schimbat fața prozei, a literaturii, în secolul al XX-lea.

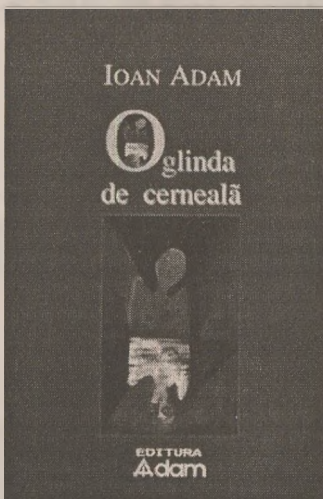
– Și ați constatat că Proust a fost foarte bine receptat în România și că opiniile critice privitoare la acest scriitor novator au avut altitudine în critica românească?

– E recunoscut că un scriitor de talia lui Camil Petrescu, de pildă, a integrat primul fenomenologic opera lui Proust, iar eu am citit cu atenție pe Ibrăileanu, pe cei de la „Viața Românească”, și am văzut că o serie de opinii din *Creație și analiză*, care este o capodoperă în miniatură, au fost, prin referirile la personajul lui Proust, reluate, dacă vreți, fără să știe nimeni despre ceea ce a scris Ibrăileanu, de critica franceză de la mijlocul secolului al XX-lea, Picon, Genet. Aproape merg cu aceleași cuvinte despre personajul la Proust, aceleași cuvinte folosite de Ibrăileanu.

– Iată, ne apropiem de sfișitul divanului nostru. Aș vrea în încheiere să vă întreb, ca pe un om care a străbătut un lung drum prin istoria românească, unul marcat de multe rupturi și prăbușiri, de pierdere a speranței binelui, cum vedeti ziua de mîine a românilor?

– Bună, dacă fiecare dintre noi își va face datoria acolo unde lucrează.

Interviu realizat de
Grigore Ilisei

Nu mai este demult o noutate că istoria literaturii române (ca să mă rezum la un spațiu oarecum mai familiar) poate fi văzută și ca o galerie de proiecte neduse până la capăt. Nu din vina inițiatorilor, entuziaști și roboți himerelor gândului înalt, ci indolenței cu care societatea nu acceptă finalizarea unei construcții intelectuale. Mioritici, dar și de-ai lui Manole, veghem pe ruine de proiecte și ne minunăm că nu putem recupera... tezaurul înstrăinat.

Scriu astfel de rânduri, fără o țintă anume, după ce am scomonit fișierul Bibliotecii, curios să văd ce a adunat, în bibliografia sa, la cei 60 de ani împliniți în acest Gustar, criticul Ioan Adam (n. 16 august 1946). Cărți multe de critică, de publicistică, ediții îngrijite, antologii, reeditări, prefețe ș.a. A daug și nenumărate studii și articole risipite prin felurite publicații sau pe apa nevăzută a radioului timp de aproape trei decenii. Nu se putea însă să nu se fi poticnit și el de vitregia indolențelor de tot felul. Ediția de *Opere* a lui Duiliu Zamfirescu, pe care a preluat-o de la tomul 5 (publicistică, 1881-1908), continuând-o, împreună cu doamna vieții sale, Georgeta Adam, cu cele două părți ale tomului 6 (publicistică și memorialistică, 1909-1921) se finalizează anevoios. Au mai apărut două volume de corespondență, editate de Al. Săndulescu și apoi... Deși are și celelalte volume pregătite, din lipsa banilor (numai din cauza lor?) ediția zace și ea în comoara proiectelor neterminate...

Ioan Adam însă și-a văzut, tenace, de vocația sa culturală. Se poate vorbi, în publicistica sa, mai ales, de o accentuată dimensiune recuperatorie a ceea ce a însemnat valoare culturală și națională. Nu s-a mărginit doar la spațiul strict al istoriei și criticii literare, ci a pășit și pe alte tărâmuri, cu notabile succese.

Într-o vreme când parlamentarismul românesc de după 1989 încă își căuta formele de organizare și definire, a publicat *Panteon regăsit. O galerie ilustrată a oamenilor politici români* (2000). Succinte portrete ale unor iluștri bărbați, de la C.A. Rosetti, M.Kogălniceanu, I.C.Brătianu, la P.P.Carp, Take Ionescu, Al.Marghiloman, C.Titel Petrescu sau mulți alții, care au demonstrat, într-un secol de istorie, că „într-o țară mică s-a făcut și o politică mare.” Poate autorul a regăsit, într-adevăr, Panteonul pierdut, dar după cum se desfășoară viața noastră parlamentară nu putem desluși nici un semn că aleșii națiunii au regăsit vreo tradiție. Poate doar aceea a perpetuării demagogiei și a setei neostoite de a devora imense alocății bugetare.

Căți dintre parlamentarii noștri ar mai putea mărturisi astăzi, în fața Adunării, precum P.P.Carp la 29 noiembrie 1911: „Autoritatea morală a unui om politic nu se judecă decât după două

lucruri și nu se câștigă decât printr-un singur mijloc. În viața ta privată să fii totdeauna corect, în viața ta publică să fii totdeauna dezinteresat.”

Proba exilului (2002), în colaborare cu Georgeta Adam, aduce în atenție prestigioase personalități ale exilului și diasporei românești care, deși trăind „drama deștărării, despărțirea de pământul natal”, nu au conținut a simți și acționa în numele intereselor adânci ale neamului. Cu atenție sunt ascultate, mai ales, ofurile și doleanțele românilor din jurul țării, nutrinđ dorul de unire cu frații. „Noi ne întrebăm – mărturisea în 2001 scriitorul basarabean Leon Butnaru – de ce înaintașii noștri de la 1918, școlii în Rusia, vorbind aproximativ românește, au putut să facă unirea, pe când aștia cu doctorate nu îndrăznesc. Probabil este o micime pe care a implantat-o și chiar a clonat-o fostul sistem în caracterul omului. În genere – continuă Butnaru –, în contextul românesc, eu cred că există o lipsă de caracter, de consecvență și este o micime a sufletului și chiar a proiectului nostru. Proiectul nostru este de foarte mici dimensiuni.”

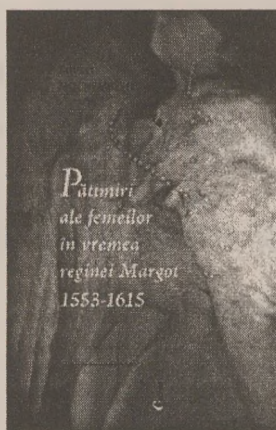
O recentă apariție editorială, *Oglinda de cerneală* (2005), reia multe dintre preocupările criticului și publicistului, atenția sa fiind focalizată îndeosebi asupra celor întâmplăte pe scena românească în ultimii ani, „spectacol pe care – mărturisește autorul – nu mă satur să-l privesc.” Volumul reuneste pagini de publicistică din 1991-2005, articole de presă sau comentarii la radio, I.Adam fiind și un reputat realizator și coordonator de programe și emisiuni la Radio România Tineret sau Cultural. Le unește același spirit recuperator de valori, fie că vorbesc despre soarta țaranului român după 1990, despre „batjocorirea Mioriței” într-o emisiune televizată de prost divertisment, despre cărți și spectacole, despre Geo Dumitrescu, „patriarhul poezilor români ajunși în stradă la 80 de ani (victimă a retrocedărilor!), ori despre Marin Sorescu evocat de un mae poet rus: „Îmbătrânit, dar frumos încă, Voznesenski parea un Nichita Stănescu mai norocos în pariul cu vârsta și nefericirea.” Spunându-i cineva că „în România Andrei Voznesenski încă este cunoscut, apreciat, iubit”, poetul „a răspuns imediat, cu acea spontaneitate slavă ce nu lasă loc prefăcătoriei: «Și eu iubesc mult România și am fost prieten cu Marin Sorescu.»”

Tot mai tentat de publicistică, Ioan Adam mărturisește că „mă las des pradă cotidianului pentru a-i descoperi rădăcinile și a-i întrezări viitorul.”

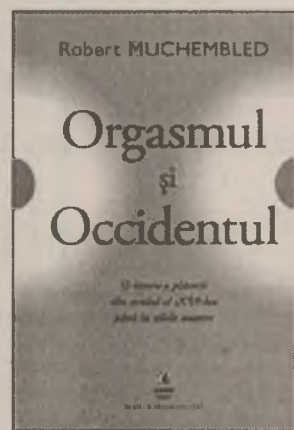
Un viitor care, îmi place să cred, va veni mai generos cu oamenii literelor și cu proiectele lor nedesăvârșite, aducându-i și colegului nostru trecut de pragul celor șase decenii de viață, printre altele, și bucuria de a-și vedea apărute și ultimele volume din amintita ediție Duiliu Zamfirescu.

Ioan LĂCUSTĂ

CARTIER în toate librăriile bune
Robert MUCHEMBLED

Pătimiri ale femeilor
în vremea reginei Margot
1553-1615

ORGASMUL ȘI OCCIDENTUL
O istorie a plăcerii din secolul al
XVI-lea până în zilele noastre

Difuzare: S.C. "CODEX 2000", Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2,
București. Tel/fax.: 210 80 51. E-mail: codexcartier@gmail.com

l e c t u r i

Nu mi-am propus să scriu despre Florina Ilis pentru că autoarea a obținut atâtea premii în ultimul timp (la un moment dat, acestea pot ajunge o povară, faima fiind un lux care se întreține cu... lux și care obligă la o activare socială a autorului, mereu expus pe scenă și supus necesităților mediatice). Ba, dimpotrivă, permiteți-mi să pun între paranteze fenomenul de instituționalizare a scriitoarei, mai ales că ea însăși nu iubește prea mult viața publică și rampa socială. Chiar aş vrea să uit pentru un moment că am avut șansa să o cunosc personal pe autoare pentru a putea să mă las înconjurată de lumea fascinantă a cărților ei. Astfel, experiența lecturii ultimului ei roman poate să se înscrie într-un teritoriu privat, mai ales că bucla dintre realitate și ficțiune pare a se fi închis pentru a lăsa să se scurgă, printre zonele ondulate ale trăirii, dimensiunea fictivă și destinul asumat al scriiturii. Inițial, am citit romanele semnate de Florina Ilis, ulterior mi-am dorit tare mult să o cunosc pe autoarea empirică, revenind acum la dorința de a fi iarăși singură cu cărțile ei. De ce însă din această buclă se scurge ficțiunea în locul realității și al biografiei e greu de spus. În primul rând poate din cauză că Japonia din *Cinci nori colorați pe cerul de răsărit* îmi apare drept o ficțiune seducătoare, un construct sau un simulacru având mirajul vrăjitoresc al documentării și al cunoașterii acestei lumi „străine” chiar din miezul ei. În al doilea rând datorită realității virtuale care, în carte, subzistă oricărei realități obișnuite, personajele construindu-și propriile versiuni de realitate, conform cu modelele lor afective și mintale.

Ceea ce se întâmplă în roman îmi pare a rămâne undeva în umbra a ceea ce se petrece în mintea personajelor, în jocul colorat al identităților răvășite și petice cu bucăți pestrițe de textile. Deși trebuie să recunosc că și intriga cărții este un element al atractivității, inclusiv de tip comercial, de la misterul crimei sau lumea afaceriștilor la reflecția asupra tehnologizării vieții sau la farsele de pe Internet. Ne putem întreba, ironic, dacă toată acțiunea și înscenările din roman nu sunt decât niște simulări ale circuitelor personajului-narator, Qrin, un robot umanizat, când simpatic, când demonic. Mai mult, aș fi tentată să spun că strălucirea și culoarea (noriilor, a kimono-urilor, a obiceiurilor sau a cluburilor) învelesc universul gri al existenței capitaliste, dacă acest gen de afirmație nu ar fi un clișeu născut chiar în sânul lumii europene. Aș putea să merg și mai departe cu acest joc și să spun că Florina Ilis scrie o literatură colorată într-un univers gri al literaturii, deși și acest „postulat” nu este decât o prejudecată a celor care continuă să deplângă starea actuală a prozei românești. Mai potrivit însă ar fi să remarc modul ingenios în care prozatoarea reușește să echilibreze cotidianul cu miticul și cu fantasticul, să creeze puncte de legătură între lumi, identități sau fețe diferite ale aceleiași identități, să

Florina Ilis și lumea virtualității

conjuge filosofarea asupra condiției existențiale cu confesiunea simplă, lipsită de stridente, cu bunele și cu relele ei. Totuși, chiar și atunci când filosofează, naratorii cărții nu exagerează, nu cad în ostentație, ci îl determină chiar și pe cititorul cel mai lenș să-și pună semne de întrebare în același timp în care rămâne imersat în poveste.

Gândindu-mă cum să concep această cronică, prima idee care mi-a venit în minte a fost să încep cu prezentarea succintă a cărților autoarei și cu o contextualizare a ei în rândul prozei actuale. Gândul următor a fost însă să transgerez, de data aceasta, granițele de acest fel și să încep de la povestea din finalul cărții, un truc narativ foarte bine găsit de autoare, o poveste duioasă care leagă ultratehnologizata Japonie de comodificata Americă și de culturalizata Europă. Citind cartea, mi-aș fi dorit să cunosc mai multe despre Japonia, să pot face o interpretare a romanului în această cheie. Mi-ar fi plăcut să interpretez în mod inițiativ sinuciderea bunicului japonez, caligramele din carte, simbolurile jocului tradițional uta karuta. Mai ales că un astfel de parcurs nipon a făcut posibilă întâlnirea dintre universul acestei cărți și caligramele expuse de Rodica Frențiu la Muzeul Literaturii Române. Recunoscându-mi însă modesta pricepere în cultura japoneză, nu aș vrea să mă hazardez pe drumurile străinătății, convinsă fiind că altcineva ar face treaba asta mult mai bine decât mine. Iată încă un motiv în plus care m-a determinat să interpretez romanul plecând de la ultima voce narativă a cărții, „drăgălașul” robot Qrin, antropomorfizatul prin „ochii” căruia (prin componenta de înregistrare video) lumea începe să se vadă cu inocența unui copil care învață

din mers să privească lumea complicată și cu stupidenia unei forme rudimentare de inteligență artificială, capabilă de a face calcule extraordinare, dar incapabilă de a înțelege în mod sentimental și emoțional lumea. Și totuși, parabola Florinei Ilis este verosimilă, anticipând dilemele filosofice, etice și sociale cu care este posibil să se confrunte omenirea în viitorul mai mult sau mai puțin îndepărtat.

Unui roman care ne unge pe suflet nu putem parca decât să-i dăm o interpretare subiectivă, într-un gen critic despre care ni se spune că ar trebui să fie obiectiv, și care, ah, nu poate și nici nu vrea uneori să-și mai păstreze obiectivismul. Precum robotul Qrin, un hibrid între simțirea vie și activitatea electronică a unor circuite, mă văd în situația de a scrie la granița fragilă dintre obiectivitate (specifică cititorului avizat) și subiectivitate (specifică în cazul unei judecăți de gust). Obiectiv vorbind, cartea e bine scrisă, cu ritmuri complementare, cu osaturi simbolice imposibil de a fi epuizate în actul lectural, cu paliere multiple de accesibilitate, cu o curgere plăcută, senzorială, a firelor narative și, implicit, a lecturii înseși. Subiectiv vorbind, romanul a atins în mine niște corzi sensibile, legate de interesul pentru lumea virtualității. Nu întâmplător, amintesc aici că Florina Ilis și-a scris teza de doctorat pe subiectul literaturii virtuale și cyberpunk. Totuși, spațiul virtualității electronice este doar unul dintre aspectele cărții și este foarte bine că e așa. Dacă ar fi monopolizat ficțiunea, ambiția conturării unui astfel de spațiu ar fi fost sortită eșecului pentru că doar în joncțiune cu mitologicul și cu exotismul, virtualitatea se dovedește a nu ține strict de domeniul futurismului. Astfel, citind primele pagini ale cărții, vezi că ele nu promit prea mult, în sensul că povestea începută seamănă cu cea din *Chemarea lui Matei*, al doilea roman al autoarei (tot unul despre iubire, moarte, informatică, deși și despre religie) și astfel impresia este de deja-văzut. Parcurgând însă restul paginilor și remarcând întrepătrunderea de planuri, originalitatea Florinei Ilis iese încă o dată la iveală.

Cum începe însă al cincilea discurs narativ al romanului (nu întâmplător al cincilea, denumit „Ultimul”)? Nu altfel decât cu cuvintele lui Qrin însuși, vorbind despre sine la persoana a treia, spre deosebire de celelalte patru instanțe narative, umane de data aceasta, și capabile să-și asume vulnerabilitățile povestirii la persoana întâi. Nu ne dăm însă seama de la început că robotul este cel care filtrează prin „conștiință” sa evenimentele, dimpotrivă, primele rânduri ne lasă să înțelegem că e vorba de perspectiva lui Darie, cea pe care am cunoscut-o deja la începutul romanului. Avansând în narațiune însă, deslușim admirabila găselniță a autoarei, un robot utilizat inițial ca animal de companie și ca sistem de supraveghere, devenit ulterior o instanță „subiectivă”, care stăpânește bine „desinențele personale”, așa cum se definește în mod autoironic. Problema de identitate a personajului-robot se întâlnește cu dilema identitară a personajului Lili, româncea nevoită, cu ajutorul informaticianului Darie, să se dea dispărută și să-și schimbe identitatea. Pasajele de meditație asupra problematicei identității nu sunt însă sterile în roman, ci dimpotrivă, dau un suflu tematic nou imaginarii literare. Deși tema postmodernă a identității instabile și schimbate pare deja epuizată în literatura occidentală, scriitoarea reușește să o trateze cu verosimilitate și cu o distanță meditativă și simultan ludică. Mai mult, știe să plaseze cuvântul potrivit la locul potrivit, să pună punct (nu virgulă, de data aceasta) unei direcții anume pentru ca să reia aceeași direcție într-un topos neașteptat, sub alte vesminte, să strunească polifonia și să elibereze fraza de redundanțe. Nu divaghează în surplus, reușind astfel să nu obosească sau să plictisească cititorul. Ba chiar uzează de rețeta unui roman detectivist, în vederea menținerii suspansului, construind în jurul intrigii un adevărat ceremonial al gândurilor și al confesiunilor protagoniștilor. Are o imaginație curată și descălțită, un algoritm bine stabilit în minte și o scriitură care respectă impecabil „programul”. Romanul *Cinci nori colorați pe cerul de răsărit*, scris într-o culoare nelocală, fără lamentații penibile despre dezumanizare, fără nostalgii inutile, într-un limbaj global însă puternic particularizat, mi-a colorat din plin orizontul de așteptări.

Lucia Simona DINESCU

www.cartearomaneasca.ro

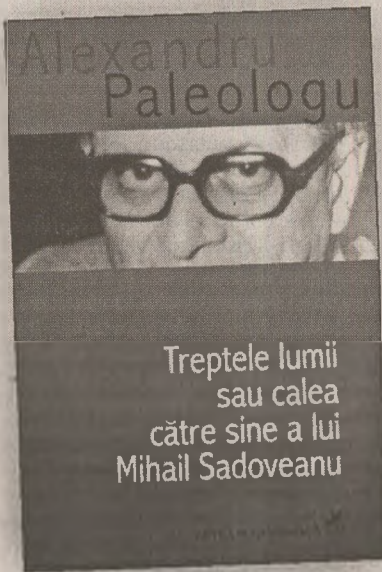
CARTEA ROMÂNEASCĂ

Nou în seria de opere „Alexandru Paleologu”

*Treptele lumii sau calea către sine
a lui Mihail Sadoveanu*

Au mai apărut:

*Bunul-simț ca paradox
Despre lucrurile cu adevărat importante*

literatură

Ioana Pârvolescu

CRONICA PESIMISTEI

În căutarea titlului pierdut

Dacă aş fi întrebată la repezeală care sunt titlurile cele mai celebre (adică știute, pastişate, repetate papagaliceşte), cele care gâdilă urechea oamenilor cât de cât școliți, aş spune, probabil:

O mie și una de nopți
Visul unei nopți de vară
Mult zgomot pentru nimic
Roșu și negru
Crimă și pedeapsă
În căutarea timpului pierdut
La umbra fetelor în floare
Muntele vrăjit
Un tramvai numit dorință
Jocul cu mărgelile de sticlă
Cântăreața cheală
Așteptându-l pe Godot.

Nu contează conținutul acestor cărți, întâmplător toate capodopere, ci numai rezonanța titlului. Din lista de mai sus, poate că pe locul întâi, la noi cel puțin, ar sta *Crimă și pedeapsă*, care circulă și ca expresie argotică, un fel de superlativ admirativ-negativ: „e crimă și pedeapsă ce se întâmplă acolo”.

Paricid, ca toate titlurile mari, și acesta intră în patrimoniul universal, ucigându-și autorul. Și totuși, nici unul dintre titluri nu e legat mai organic decât acesta, atât de perioada care l-a generat, secolul 19, cât și de concepția despre viață a autorului său. Recitind recent romanul lui Dostoievski mi-am dat seama încă o dată de falia uriașă care s-a creat între secolul 19 și al 20-lea sau încă proaspătul și deja înspăimântătorul secol 21.

Pentru Dostoievski și contemporanii lui, cele două cuvinte sunt în succesiune logică și obligatorie. Oamenii secolului 19 credeau că orice crimă antrenează neapărat o pedeapsă, că aceasta e o lege immanentă a societății și a firii. În gazetele timpului, din ale căror relatări se inspira de altfel și Dostoievski, se povestește frecvent despre ucigași ai căror părinți au murit de durere, despre rușinea pe care o simte vinovatul după ce a comis o faptă „urâtă”, despre chinurile familiei, despre dorința de ispășire. Raskolnikov se predă singur, este condamnat la ocnă. Oricât de ciudat ar părea, *Crimă și pedeapsă* este un titlu care acceptă *happy end*-ul căci, după pedeapsă, viața normală e iarăși posibilă. La încheierea celor 8 ani de ocnă în Siberia, criminalul încă tânăr va putea să ia viața de la capăt. Va avea 32 de ani, iar Sonia, căreia abia după primul an de închisoare îi mărturisește dragostea, îi va fi alături. Dar romanul se încheie exact aici, după primul an de închisoare, pentru că, se spune în paragraful final: „...în acest punct începe o altă istorie, istoria regenerării treptate a unui om, a renașterii lui progresive, a trecerii lui, pe nesimțite, dintr-o lume în alta, cu desăvârșire necunoscută pentru el până atunci. Aceasta ar putea constitui însă subiectul unei noi povestiri. Cea așternută de noi aici a luat sfârșit” (trad. Ion Covaci). Optimismul, încrederea

secolului 19 sunt vizibile până și în felul de a înțelege crima. O rătăcire, o nebuie de moment pentru care există ispășire. Secolul următor, al 20-lea, a adus răsturnarea catastrofală: *crima fără pedeapsă* și, poate mai cumplit, *pedeapsa fără crimă*. Acestea devin titlurile emblematice pentru realitățile urmașilor lui Raskolnikov.

Ar fi semnificativă o istorie a evoluției titlurilor, a legăturii lor cu epoca în care au apărut. Este evident că fiecare perioadă își are titlurile ei caracteristice. Teatrul antic și antichitatea în genere, iubitoare de claritate și esențe, preferă titlurile simple, formate dintr-un substantiv, adesea propriu: *Iliada*, *Persi*, *Electra*, *Antigona*, *Epistole* etc. În secolul al 16-lea, Montaigne își numește opera vieții *Essais*, „încercări”. Cartea lui de bună-credință („livre de bonne foy”), al cărei principal subiect mărturisește a fi el însuși, generează, la oamenii care gândeau mult, dar trăiau și publicau sub semnul modestiei, valul de *încercări despre* sau *asupra* a tot ce ține de omenesc. În secolul al 17-lea, strălucesc titlurile baroce, interminabile, acoperind jumătate de pagină și menite a da o mulțime de informații textuale și contextuale. Angelus Silesius, de pildă, care scrie epigrame atât de

concișe – două sau patru versuri pentru idei care altora le-ar cere expuneri pe pagini întregi – compensează parcimonia poemelor printr-un asemenea titlu despletit: *Călătorul heruvimic al lui Johannes Angelus Silezianul ori Vorbe de duh și încheieri în rime întru contemplația divină călăuzitoare, de stihuiitorul lor revăzute și sporite cu cea de-a șasea carte, iubitorilor teologiei secrete și ai vieții contemplative întru duhovnicească desfătare, scoase a doua oară de sub tipar*. În secolul al 19-lea, *Misterele Parisului*, *Misterele Londrei* și *Misterele Bucureștilor* stau bine alături, iar romancierii beneficiază unii de pe urma faimei titlului altora. Mai toți poeții noștri din aceeași perioadă, oricât de originali, își publică volumele sub titlul standard *Poesii* (cum a apărut și singurul volum eminescian), parte pentru că cititorul trebuie să înțeleagă de la început ce are în mână, parte pentru că așa e moda. După ce prima jumătate a secolului 20 a impus și poeților titluri variate și pline de imaginație, cenzura comunistă, speriată de individual și de ieșit din comun mai mult decât de orice, a schimbat în primul rând titlurile și a revenit adesea la *Versuri* sau *Versuri alese*, dar fără justificarea secolelor anterioare. O istorie a titlurilor pierdute de scriitori în timpul cenzurii ar merita fără îndoială făcută.

La fel și o istorie a metamorfozelor titlurilor azi celebre, cu discuțiile de dinaintea publicării. S-ar fi putut ca Ion de Liviu Rebreanu să se numească *Zestrea*, *Adela* de Ibrăileanu să se numească *Olga* (sau, dacă bătrânul romancier debutant ar fi ascultat sfatul tânărului critic Calinescu, *Fanny*), s-ar fi putut ca *Enigma Otiliei* să se numească *Părinții Otiliei* sau ca volumul de debut al lui Arghezi să se numească *Agathe negre*, metaforă a ochilor. Gazetele, interviurile și jurnalele scriitorilor sunt pline de asemenea informații. Între războaie, multe cărți citite de toată lumea în franceză sau engleză nu aveau încă traducerea românească. Romanul lui Thomas Mann *Der Zauberberg* era numit de toată lumea, după versiunea franceză (*La Montagne magique*), *Muntele magic*, și abia după traducerea lui Petru Manoliu s-a impus în română *Muntele vrăjit*. Iar ceea ce numim astăzi *Scorpiu îmblânzit* a apărut la un moment dat pe afișele teatrale românești cu numele de *Țața îmblânzită*, ceea ce înseamnă deja o interpretare a personajului shakespearian. Cât despre Proust, titlul lui era citat de obicei în franceză.

Un titlu frumos poate face carieră independent de carte și, pe de altă parte, e justificat să se rostască și despre titluri replica Julietei referitoare la nume: „Ce e într-un nume?”. Ce e într-un titlu? O carte, oricum i-ai spune, tot cu ce e între coperti rămâne. Până la urmă, totuși, cartea este cea care impune un titlu, fie el și neinspirat. Rămâne însă pentru mine un mister: cum se face că cele mai bune cărți din literatura universală au și cele mai frumoase titluri? ■

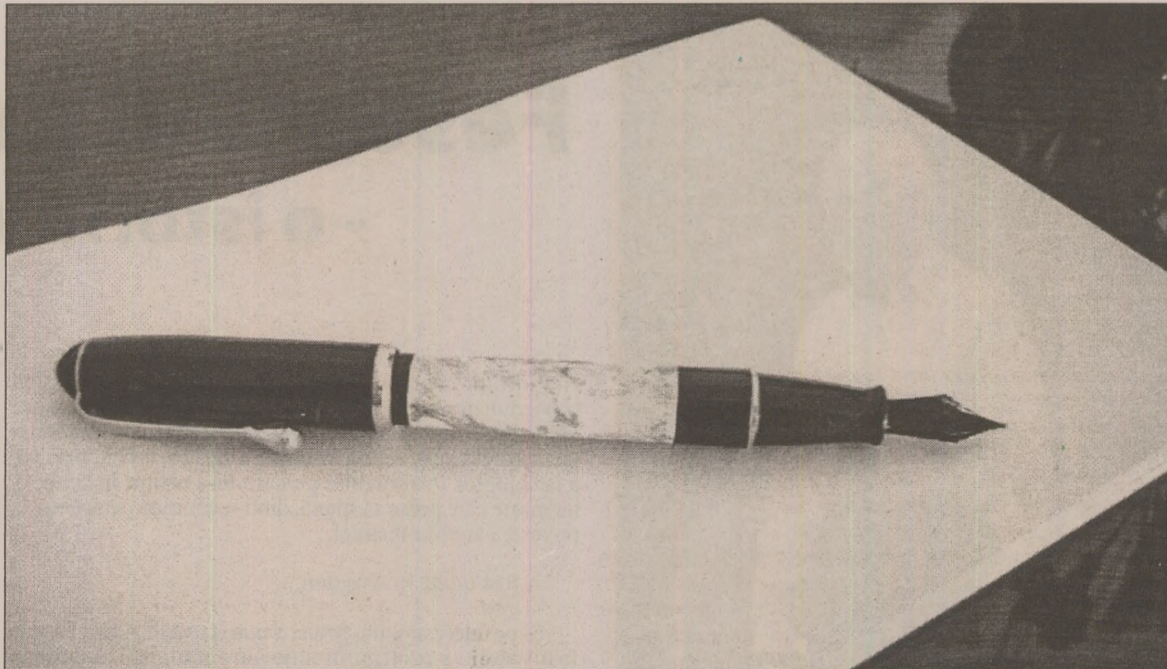
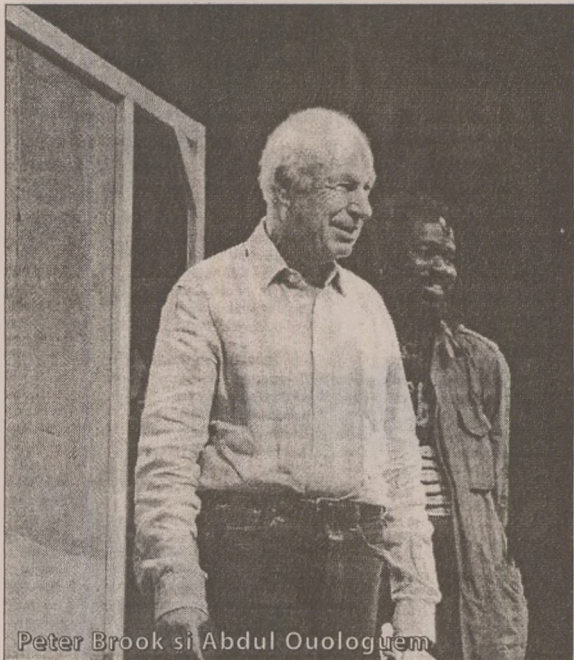

Foto: Ioana Pârvolescu

Peter Brook și Abdul Ouologuem

Festivalul de la Avignon - o istorie în mișcare -

Am întâlnit oameni care s-au obișnuit să-și facă astfel concediul de douăzeci de ani, venind să vadă teatrul, dans, expoziții. Ei înșiși au devenit repere, un tip de memorie afectivă a evoluției acestui fenomen, a tradiției, transformărilor, a accentelor formidabile pe care le-a primit în timp, o memorie care poate să spună, dintr-o anumită perspectivă, povestea acestui festival.

A fost odată la Avignon...

Și povestea ar dura, poate, o mie și una de nopți. Istoria festivalului s-a înfipt în zidurile cetății, în conștiința avignonezilor, a celor care și-au pus un oraș la dispoziția artei, a celor care populează, aproape o lună, an de an, de șazece de ediții, acest loc din sudul Franței și împrejurimile lui. Acest loc este visul oricărui om de teatru, un vis-reper, un vis-obsesie, este visul celor pentru care arta este, încă, un mod fundamental de a sonda timpul, ființa, conștiința. Aici dialogul, comunicarea, prin esență definiția teatrului, se întâmplă. Limbajul artei dezleagă limbile din turnul Babel.

A fost odată la Avignon un pod, Saint-Benezet, cântat peste tot în serbări ceremonioase de familii bune, cu copii eleganți, talentați sau nu, care nici nu știau bine despre ce cântau, unde este Rhonul, unde este cetatea Papilor în care mistralul aduce mirosul îmbătător al lavandei, unde coșaii și greierii își înnebunesc urechile și visele zi și noapte. Neîncetat.

A fost odată la Avignon Jean Vilar, Gerard Philipe, Peter Brook, Ariane Mnouchkine, Tadeusz Kantor, Bob Wilson, Roger Planchon, Maurice Bejart, Patrice Chereau, Jeanne Moreau, Daniel Sorano, Maria Casares, Georges Lavaudant, Jan Fabre, Antoine Vitez, Plissetskaia, Vassiliev, Valerie Dreville, Pina Bausch, Merce Cunningham, Otomar Kreyca, Jean-Pierre Vincent, Matthias Langhoff, Stanislas Nordey, Jacques Lassalle, Thomas Ostermeier, Declan Donnellan, Bartabas, Isabelle Huppert, Joseph Nadj, Rodrigo Garcia, Nekrossius, Warlikowski, Eric Lacascade...

A fost odată la Avignon o nebunie fără de sfârșit întreținută de publicuri de o varietate incredibilă, fără de care povestea n-ar fi făcut niciodată înconjurul lumii.

A fost odată la Avignon *intra* și *extra muros*, *in* și, mai apoi, *off*... Un festival râvnit, adorat, criticat, invidiat, mediatizat, promovat, una dintre cele mai fascinante întâlniri culturale de șazece de veri încoace.

DIRECTORII FESTIVALULUI 1947-2006

Jean Vilar: 1947-1971
Paul Puaux: 1971-1979
Bernard Favre d'Arcier: 1980-1984
Alain Crombecque: 1985-1992
Bernard Favre d'Arcier: 1993-2003
Hortense Archambault și Vincent Baudriller: din 2004

Fiecare a continuat tradiția și a înnoit-o. Fiecare a avut o contribuție esențială la întreținerea mirajului. Fiecare și-a asociat numele cu invitarea unor mari artiști. Fiecare s-a însoțit cu un mare regizor care a adus suflu nou, experiențe, modalități de a vedea lumea, viața și teatrul, polemici, dialog, tensiune. Fiecare a inventat forme de seducție a publicului. Fiecare își leagă numele și existența de spații, de locuri noi care au intrat în circuitul și conștiința festivalului. Fiecare dintre ei a dus povestea mai departe. Fiecare a știut să-și atragă fonduri, sponsori, politicieni,

fani fără de care, probabil, această instituție nu ar fi avut cum să existe și să reziste. Fiecare a fost un constructor. De lumi și de vise.

„Luminile aspre și blinde ale cerului, creșterea și scăderea lor, umbrele line sau răzvrătite, ritmul luminii, spațiul imens și liber, vânturile, viața cerului”.

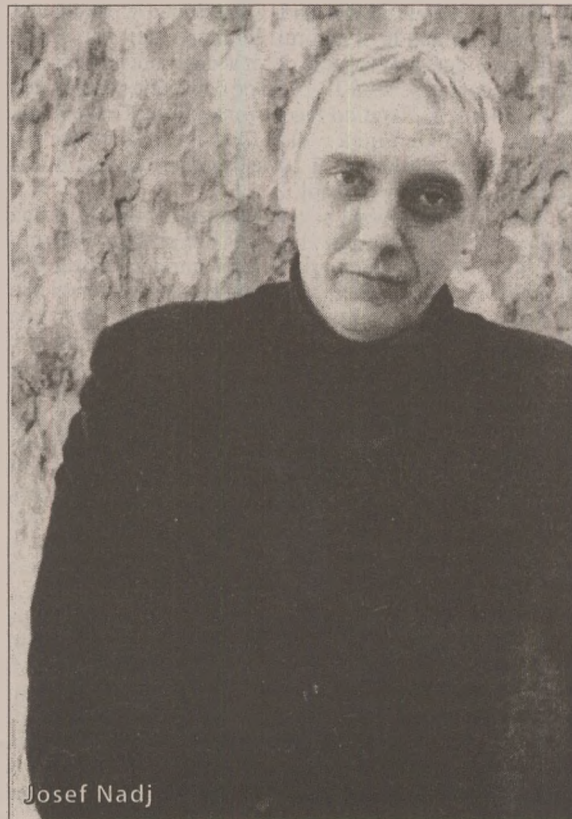
Petru Creția

Orașul are un festival sau festivalul are un oraș?

L-AM CUNOSCUȚ PE BROOK

La începutul anilor '90, Peter Brook a sosit în România. Imaginea mea cu el? O siluetă delicată, văzută din spate, care privește spectacolul *Audiția*, la Sala Atelier a Teatrului Național din București. Mister și emoție. A intrat discret pe rîndul lui, a ieșit la fel, nevrînd, parcă, să tulbure apele și existențele nimănui. Shakespeare, Cehov, Beckett – fenomene, cum spune el – vechii greci... investigații, cercetări, laborator, inițiere, energii... Africa, o civilizație pe care o consideră realmente bogată și profundă. „L'Afrique, c'est l'humain...”, spune Brook. Poate și de asta există *Furtună* sa cu Sotigui Kouyate în Prospero.

Mi-am început șederea la ediția din acest an a festivalului sub semnul lui Brook și al prietenului meu, George Banu, la Liceul Saint-Joseph. Acolo, timp de trei ore, am ascultat, am privit și m-am emoționat la una dintre cele mai interesante și consistente dezbateri legată de cele șazece de ediții și de istoria lor, a festivalului, a evoluției formelor teatrale, a esteticii, o discuție elaborată și academică despre utopia unei libertăți, despre întâlniri, spații, locuri și timp.

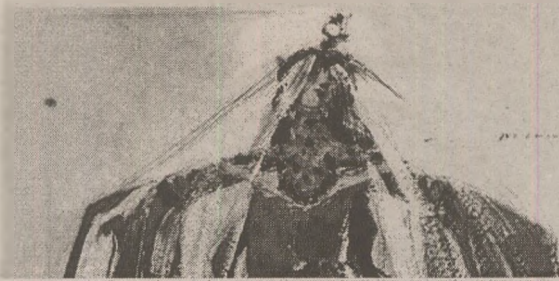
Josef Nadj

A m ajuns anul acesta la Avignon seara. Apusul înroșise cerul, iar semnele furtunii aduceau o oarecare tensiune odată cu norii care populau, amenințător, înaltul.

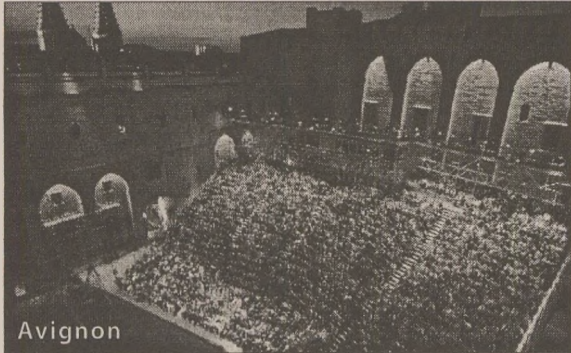
„Prea încărcăți de sorți, pustii de soartă, treceau azi norii între întâmplări și stele”.

Petru Creția și *Norii* lui. Și ai mei.

Noaptea coboară ușor-ușor, lumea se pregătește de teatru, ușor-ușor, actori, spectatori, amatori sau profesioniști cuceresc și sînt cucerțiți, își amestecă viețile, umorile, obsesiile, șoaptele sau strigătele. Sînt multe nopți de vară și multe vise care cutreieră somnul și nesomnul celor pentru care teatrul înseamnă ceva pe lumea asta. Încă. Emoția regăsirii acestui loc este aceeași, indiferent de momentul zilei sau al nopții în care mă strecor în poveste. Întotdeauna stau puțin, aproape rusește, în liniște, înainte să intru în cetate. Trag aer în piept înainte să intru pe un tărîm ciudat, seducător, amețitor, într-un spațiu dominat de mii și mii de ochi, de mii și mii de pași care se îndreaptă spre teatru, care au venit pentru teatru, care văd orice formă de spectacol. Zile și nopți în șir. Stau pe valize și privesc în jur. Cerul, piatra Palatului papilor, piatra podului Saint-Benezet, ruine și splendori, aceleași culori, Rhonul, iarba și o întreagă vegetație ce pare uscată, aproape ucisă de soare, aerul inconfundabil din Provence, mirosuri și sunete care mă țin trează. Este un ritual de care am nevoie. Indiferent dacă este vară și, implicit, este festival sau dacă este toamnă și ritmurile devin solemne, mai degrabă diurne. Aici, poate mai acut ca niciunde, din punctul meu de vedere, poveștile se suprapun, se intersectează, se concurează, tot așa cum ficțiunea și istoria concurează realitatea. Aici, în iulie, timp de aproape o lună, fascinația teatrului este absolută. Nu există nici o concurență. Și asta de șazece de ediții... Dincolo de bani, mulți, aiuritor de mulți din perspectiva mea, dincolo de politică și politici culturale, de strategii, dincolo de miză, jocuri, accente și interese, dincolo de nume, personalități, evenimente, simpatii și antipatii, dincolo de mirajul sudului Franței, de boarea lavandei, de căldură, dincolo de tensiuni și interese locale sau naționale, un singur cuvînt este întruna pe buzele, în mințile și sufletele tuturor: TEATRU. Festivalul acesta început de Jean Vilar – care n-a intuit, nici el, ce fel de fenomen a provocat să se nască – este o prezență în amintirea a milioane și milioane de spectatori din toată lumea. „Un om, Jean Vilar, un oraș, Avignon, o pasiune, teatrul”. Un om mai degrabă taciturn, puțin expansiv a creat unul dintre cele mai dinamice fenomene, susținut continuu de municipalitate, de avignonezi. Și nu numai. O viermuială permanentă, neobosită, animă fiecare străduță, umple pînă la refuz orice spațiu de joc, la orice oră, orice hotel, pensiune, casă de închiriat, terasă, trotuar, grădină. Rumoarea nu încetează niciodată.

t e a t r u

Avignon

O zi gândită, coordonată și dirijată inspirat de George Banu, el însuși susținătorul unei intervenții remarcabile, „Discours amoureux avec les lieux”, despre care voi vorbi, poate, altădată.

Cînd am ajuns în curtea Liceului Saint-Joseph, după ce am străbătut centrul deja populat al orașului, după ce am primit multe cartoline și invitații la spectacolele din *off*, după ce am privit afișele celor din *off* agățate peste tot, pînă la cer, și am stat de vorbă cu cei care tractează și te cheamă să-i vezi, după ce am citit numele lui Ionesco, Sorescu, Vișniec, ca dramaturgi montați și jucați în *off*, am intrat pe poarta oficială a celor care aveau să evoce istoria *in-ului*. Undeva la umbră, șușotind discret cu George Banu, zîmbitor și distant, în același timp, prezent și absent, privit de toți ochii, direct sau pe furiș, era Peter Brook. El însuși instituție, reper, model, vis. Acum, îl vedeam. Întors cu fața la mine, umbrele și siluetele au căpătat consistența luminii și a chipului său.

Un festival este, la urma urmelor, un fel de spectacol, un act teatral, spune Brook. Pentru ce și pentru cine faci un festival, așadar? El este expresia în oglindă a societății într-un anumit moment, a dorințelor, a pulsionilor care preocupă, atunci, suflete și conștiințe, artiști, oameni ai planetei. Un festival este legat special și indisolubil de un loc, de spații, de tradițiile care trebuie mereu investigate, păstrate, cultivate și însoțite de suflul modernității, de expresiile acute și actuale ale prezentului, care își reflectă imaginea pe chipul fiecărei ediții în parte. Tradiția și modernitatea merg mînă în mînă, nu pot fi separate. Fiecare este semnul unei altfel de cercetări, tot așa cum fiecare dintre noi este semnul unei căutări.

Ce căutăm? Întrebarea decisivă din punctul de vedere al lui Peter Brook. Pentru viață și pentru teatru. Care sînt căutările noastre, ale fiecăruia dintre noi, ale societății? Toate acestea se vor găsi și regăsi firesc în căutările festivalului, o căutare proprie, curajoasă, asumată, neobosită. Ca și cea pe care se fundamentează orice formă de spectacol, orice act teatral valabil. Un adevărat moment de teatru nu se produce decît atunci. Nu ieri, nu mâine. Asta îl diferențiază față de celelalte arte. Sublimul și greutatea lui.

Peter Brook, una din uriașele personalități ale teatrului. Și nu numai. Blîndețe, fermitate, seducție, rigoare, inventivitate, ritual. „Sînt un aparat foto”, spune Brook. O sumă de imagini selectate de propriul eu.

Peter Brook, o conștiință.

Seara, am luat naveta din fața marii poște din Avignon. Locul tradițional din care se pleacă spre spațiile de joc situate în afara cetății. De-a lungul timpului, cite un regizor a descoperit, *intra muros*, un loc nou, tentant, cu altfel de energie. Rînd pe rînd, dîncolo de Curtea de Onoare a Papilor, *axis mundi* a festivalului, centru și inima lui, s-au adăugat, biserici, curți interioare, mînăstiri, licee, spații special amenajate, domenii. Numărul acestora s-a înmulțit considerabil și *extra muros*. O formă, și ea esențială, de căutare, de exprimare a personalității unui creator. Un moment rămîne, de pildă, descoperirea pe care Brook a făcut-o pentru „Mahabharata”, în 1985: Carriere Callet, Boulbon, la cincisprezece kilometri de Avignon. Acum, Școala de la Trillade, la doi kilometri și jumătate de mers, ieșind dintre zidurile cetății. „Sizwe Banzi e mort”, un text despre identitate, rasism, regăsire, o temă predilectă a anilor șaptezeci. Nu este suficient să exiști, să trăiești, trebuie să dovedești asta cu un document. Chiar și absurdul este plin de nuanțe. Curtea interioară a unui liceu. Un amfiteatru amenajat din gradene. Plin, plin. Toți stăm cu ochii pe cerul plumburiu, pe care norii s-au strîns din văi ascunse. Scena, aproape goală.

Cîteva elemente, simple, de recuzită, cutii de carton, scaun, masă, un cuier cu o haină. Doi actori negri vorbesc, simplu, din nou acest cuvînt, despre absurd și viață, despre ce ne apropie și ce anume ne desparte. Doi actori, dintre care unul este un dj descoperit de Brook, ne reamintesc, ca intermediari ai discursului lui Brook, ca teatru înseamnă plăcere, pură, dăruire, suspendarea ființei actorului în momentul jocului. Nimic ostentativ, nimic spectaculos, totul este conținut în text, în mesajul lui, în rigoarea și în forța cu care cei doi își alcătuiesc relația, povestea. „Jocul este pentru un actor ca hîrtia pentru un scriitor, este suportul pe întinsul căruia se întîmplă stupidități, prostii, tot așa de bine cum se petrec lucruri foarte, foarte importante”, remarcă Peter Brook.

E trecut de miezul nopții. Sînt în autobuzul-navetă care ne duce în cetate. Mă uit pe geam și mă trezesc ochi în ochi cu cîțiva localnici, izgoniți din case de caniculă. Mirarea lor este greu de reținut. Se uită la autobuze, la mulțimea de oameni din ele care au dat buzna peste ritmul lor. Și toate astea în numele teatrului? Le răspund ușor din cap că da. S-a făcut verde și am plecat.

„Un flux stingher de nori se lovește de lună și se revarsă, cascadă ușoară, peste ea, strălucind cu ea și murmurînd cu vîntul”.

Petru Creția

JOSEPH NADJ

Cei doi tineri directori ai festivalului, discipolii lui Bernard Fevre d'Arcier, așa cum mai scriam și cu alte prilejuri, au inaugurat odată cu primul lor mandat ideea asocierii la fiecare ediție cu o personalitate artistică. Extrem de interesantă și de provocatoare se pare că a fost cea cu Ostermeier, regizor viguros, provocator și inteligent care a invitat atît personalități cu care are afinități, cît și artiști diferiți, care contează, dar cu care nu comunică estetic neapărat. Mai retras ca prezență, cel puțin în aparență, fără să dea senzația că s-a amestecat prea tare în imaginea și programul festivalului, Joseph Nadj a reușit să meargă mult în profunzimi, spre esențe, spre cercetarea identității, a rădăcinilor locului de naștere, a surselor cunoscute și necunoscute care alimentează continuu o ființă. Coregraf, actor, dansator, pictor, fotograf, născut în 1957 la Kanisza, Voievodina, în fosta Iugoslavie, absolvent al Liceului de Arte Frumoase din Novi Sav și al Universității din Budapesta, unde descoperă teatrul gestual, Joseph Nadj este un tip fascinant. În tot ce face. Am avut șansa să văd, tot la festivalul de la Avignon, spectacolul său fascinant, răvășitor cu *Strigătul cameleonului*, revelația incontestabilă a acelei ediții. Am văzut, mai tîrziu, *Comentariile lui Habacuc* și, în 2002, *Filosofii*, după Bruno Schulz, un spectacol în care interdisciplinaritatea este vocea esențială care adună artele. Un efect compus în trei timpuri, filosofic, gestual și cu un teribil impact al imaginii. Toate valențele și dimensiunile acestui creator au fost puse în lumină, în circulație la această ediție. Expoziții de desene, studii la *Filosofii*, expoziție de fotografie, imagini bare îi alcătuiesc universul spiritual, care îl obsedează și îl urmăresc, semnele de la Kanisza, lumile de acolo, atelierul lui Balthus, Japonia, Dublin-ul, apa, căutarea eului și a creației, sensurile ființei și ale artei. Am văzut ultima reprezentare din cele șase cu *Asobu. Omagiu lui Henri Michaux*, de la Curtea de Onoare a Papilor. Om lîngă om, plin, absolut full. Ploua. Pe covorul de dans, cu picioarele goale, a înaintat, timid, Nadj. A anunțat că vor juca pînă la capăt, în ciuda ploii. A fost un moment de tăcere absolută, de stupoare, urmat de urale și ropote de aplauze. A plouat torențial. Dansatori și spectatori față-n față, într-o relație superbă de iubire. O relație perfect reciprocă, ca în dragoste. Nimeni nu s-a desprins din această legătură. Am stat două ore în ploaie, mută de admirație. Am simțit, și mi-a încălzit orgoliul, că numai cineva din această Europă de Est poate lua o asemenea decizie, numai un suflet cald, sentimental, într-un fel, poate aduce, în felul acesta, omagiu publicului. Iar trupa extraordinară de dansatori l-a urmat exemplar, purtîndu-și pașii prin ploaie și prin lumea aventurii lor estetice.

A urmat experiența *Paso doble*. Despre asta și despre reîntîlnirea mea cu Bartabas și teatrul său ecvestru, cu *Battuta*, adică *Bătuta*, cu viorile țiganilor unguri din

Ardeal, cu sunetele ample ale Fanfarei Șukar din Moldova, cu Gorki și Eric Lacascade, în numărul următor. Pe îndelete.

CE AM MAI VĂZUT?

Iliada cîntul XXIII, spectacolul-studiu făcut de Vassiliev după Homer, la Cariera de la Boulbon, *VSPRS*, un spectacol de teatru-dans al lui Alain Platel care m-a uluit prin goliciumea sofisticată, obraznică chiar a mesajului, *Au monde* a lui Joel Pommerat la Teatrul Municipal, un spectacol riguros, decupat secvențial, cinematografic, în stilul său, *Gens de Seoul*, pus în scenă de Frederic Fisbach – artistul asociat al ediției de anul viitor – o prelungire a întîlnirii sale cu Japonia.

„Eu mereu plec și mereu mă întorc, altceva nefiind decît neîncetatul și amăgitorul cer al nopții”

Petru Creția

În ultima seară am stat pînă la două noaptea să văd *Barbarii* la Curtea de Onoare, spectacolul lui Lacascade, care m-a atins, m-a impresionat și emoționat profund. Am plecat fără să pricep ce anume a declanșat un ton atît de agresiv, neacoperit și nemotivat, al unor cronici. Polițe se plătesc peste tot. Am dormit o oră și la patru dimineața am traversat Avignon-ul amorțit ca să iau naveta și să ajung la Cariera Boulbon, la *Lever de soleil* al lui Bartabas. Acolo unde, acum exact zece ani, *Danaidele* lui Purcărete și-au spus istoria. Povestea este specială în sine, inedită și, evident, de neuitat. Sculatul, plecatul, luna, vîntul, cloșarii, mizeria din oraș, frigul încă al nopții, călătoria pînă acolo, ascensiunea în liniște, vorbitul în șoaptă. În arenă, tot noapte și tot liniște. Odată ochiul obișnuit cu întunericul poate să intuiască siluetele. Un om și un cal. Bartabas și calul lui. Doi protagoniști ai unei căutări dîncolo de orice formă de spectacol. Fără să-ți dai seama, o dată cu primele raze ale soarelui și cu despărțirea de lună descoperi, ca un voayer acceptat, totuși, miracolul unei comunicări și ritualul ei: laboratorul muncii lui Bartabas, artistul-rebel, onest, profund, marginalul care transformă teatrul cu oameni și cai în centrul lumii. În orice caz, și anul acesta, la Avignon. Îi văd mîinile cum mîngîie calul, pe spate, pe coamă, sunetele de recunoștință ale acestuia. În fața mea, între întuneric și lumină, tandrețea în forma ei cea mai pură.

A fost odată la Avignon. Povestea continuă.

Marina CONSTANTINESCU

Bartabas

art e

În Anul Mozart

Elisabeth Schwarzkopf a intrat în lumea celor drepti

Citesc în mai multe ziare de la sfârșitul săptămânii trecute știrea că s-a stins la 90 de ani marea soprană Elisabeth Schwarzkopf, comentariile rezumându-se la faptul că fusese integrată în tineretul nazist și că apoi ar fi fost marea rivală a Mariei Callas.

Nimeni n-a aplaudat acea adeziune de care Elisabeth nu cred că era mândră. Și a marcat acest lucru atunci când s-a măritat cu un evreu și când a luat cetățenia britanică.

Lui Walter Legge, soțul ei, Elisabeth îi nutrea un adevărat cult, vizibil în locuința din Zumikon, lângă Zürich, unde am vizitat-o de atâtea ori. Salonul de muzică era tapetat cu fotografiile cuplului, în familie, în marile teatre de operă ale lumii, în sălile de înregistrare. Căci trebuie spus că Walter Legge a fost unul dintre marii producători de discuri din toate timpurile, patronul renumitei Case EMI, cel care i-a făurit gloria și puterea planetară. Dacă nu-i datora arta cântului, în care era deja maestră când l-a cunoscut, Schwarzkopf îi datorează lui Legge fantasticele prestigii pe care înregistrările din Mozart și Richard Strauss aveau să i le aducă.

Întâlnirea lor a început în mod exploziv, Legge reproșându-i la o primă audiție o eroare muzicală pe care nu o făcuse. Cu partitura în mână, Schwarzkopf l-a obligat pe acel tiran luminat al industriei discului să-i ceară scuze în fața celor prezenți. Ceea ce Legge a și făcut, surprinzându-i pe toți, așa cum avea să-i surprindă apoi marea lor poveste de dragoste.

Elisabeth Schwarzkopf a atins culmile măiestriei în rolurile mozartiene. Cine se gândește la Donna Elvira, de pildă, din *Don Giovanni*, o are imediat în minte pe Elisabeth. Inteligența expresiei, a frazării, acea linie de canto perfectă pe care o avea ne dau pentru totdeauna măsura supremă a artei sale și a ceea ce înseamnă interpretarea mozartiană.

Apărusem deja cu succes în rolurile de soprană dramatică din operele lui Mozart, când m-am gândit să trec odată cu Elisabeth Schwarzkopf acest repertoriu extraordinar, în care eram solicitată tot mai intens, și în care era depozitara tradițiilor moștenite de la Bruno Walter, Wilhelm Furtwängler sau Herbert von Karajan.

Din semnul Săgetătorului, ca și mine, m-a primit ca pe o veche cunoștință, ca pe o prietenă, și am parcurs împreună măsură cu măsură rolul Donnei Elvira timp de două ore. A doua zi ne-am întâlnit din nou și tot ce pusesem la punct funcționa perfect, făcând-o să repete una dintre expresiile ei favorite, cu accentul germanic pe care-l conservase: *fenomenaal!* Toate bune și frumoase, timp de peste o oră și jumătate, mai exact până la fraza Elvirei *La mia credulità*. « - Nu! Nu! Nu! », a intervenit Elisabeth. Și am luat-o de la cap. O dată, de două ori, de nouă ori. Deprind întocmai ceea ce-mi propune. E încântată. Și, cu un zâmbet cuceritor, consideră că am încheiat ziua. Numai că eu țineam morțiș să mai repet, ca să mă asigur că stăpâneam perfect nuanțele pe care mi le-a sugerat, ceea ce a însemnat o bătălie de vreo douăzeci de minute, ea cerându-mi să nu mă mai obolesc, iar eu insistând cu obstinție să mai repet încă o dată și încă o dată.

Cheia magică a liniei muzicale și a stilului, în Mozart, ca și în belcanto, este cântul *legato*. « - Or, spunea Schwarzkopf, discontinuitatea e în firea lucrurilor, nu linia continuă, *legato* ». Tocmai de aceea sublinia că după o perioadă în care nu cânta, cel mai greu îi era să recapete tocmai certitudinea aceluși *legato*. Și își dădea sufletul pentru asta.

Această lecție de obstinare în a atinge perfecțiunea și a se menține pe culmile ei, pe care ne-o oferă în artă Elisabeth Schwarzkopf, am repetat-o de nenumărate ori în fața tinerilor artiști care, la Lausanne în primăvară, ori la Brăila, la finele

lui iulie, au venit în număr atât de mare spre mine pentru a dobândi secretele interpretării mozartiene la cel mai înalt nivel.

În numele acelei exigențe absolute față de voce, de cânt, de legato, de sensul cuvântului și al frazei muzicale, putea fi de o duritate extremă.

Înainte de a face muzică împreună de la 7 la 9 seara, vorbisem la telefon timp de peste o oră, vrute și nevrute, într-o palpitantă conversație, mai ales pe tema formidabilei mărturii despre propria viață și despre realitățile de dincolo de Cortina de Fier descrise de Vișnevskia în cartea pe care tocmai o publicase în America sub titlul *Galina*.

Venind de la Zürich la Zumikon, o găsesc însă teribil de agitată. « - Iartă-mă, zice, am vorbit atâta la telefon și am uitat să-ți cer voie să asiste la studiul nostru o soprană care cântă în teatrele germane, sperând s-o orientez eu pe drumul unei mari cariere. I-am spus să vină să vadă cum cântăm noi două și am uitat să-ți cer acordul! » Și răspund: « - Elisabeth, am venit să învăț și pot învăța odată cu mine o mie de persoane, nu una... ».

Schwarzkopf era fericită, lucrurile au mers așa cum am povestit, cu episodul *La mia credulità* cu tot, și cu bătălia respectivă - să ne oprim ori să mai continuăm - care-l încântase până și pe sobrul maestru acompaniator, care nu schițase nici un surâs până atunci, deși Schwarzkopf și cu mine fusesem tot timpul de o bună dispoziție exuberantă. Pe fondul acesta ea i se adresează, angelic, tinerei care asistase la eforturile noastre: « - Ai văzut ce înseamnă cântul la înalt nivel? » Iar aceasta, fermecată, îi răspunde că da. « - Ai înțeles deci, că nu este pentru dumneata », a încheiat Elisabeth. Am înghețat, pur și simplu. Criticul muzical francez André Tubeuf, un apropiat al ei, căruia-i relatam episodul, mi-a spus mai târziu că Schwarzkopf avea un punct de vedere categoric: dacă venea spre ea cineva care nu avea elementele fundamentale pentru a aborda arta cântului, considera moral să i-o spună cât mai devreme cu putință, și cât mai clar.

Era la fel de riguroasă și de dură cu ea însăși. Veneam într-un rând s-o salut la Zumikon când, la ora convenită, în loc s-o găsesc acasă, văd pe ușă un plic cu numele meu, caligrafiat cu stângăcie. În plic, o mică scrisoare, a cărei redactare trebuie s-o fi costat dureri teribile în brațul drept, pe care tocmai și-l fracturase la piscină. Dar nu a plecat la spital înainte de a-mi fi scris personal acele rânduri tulburătoare.

Avea și ciudățeniile ei. An de an îi trimiteam de 9 decembrie, ziua ei de naștere, un buchet de flori, mai bine zis un imens aranjament floral pe care era măgulit să i-l ducă în persoană un prieten, bancher de vază la Zürich. Elisabeth prelua florile, de fiecare dată altele, de fiecare dată mai splendide, pe care-mi mărturisea că le aștepta cu nerăbdare, mulțumea, iar prietenul meu pleca fericit că s-a mai întâlnit încă o dată cu un adevărat mit.

La una dintre aniversări însă, jovială ca niciodată, Schwarzkopf l-a poftit în casă, i-a oferit dulciuri și vin, a discutat cu el o mulțime, iar el m-a chemat să-mi spună cât de fericit era. În anul următor, lovitură de teatru. Elisabeth a preluat florile, a mulțumit și l-a lăsat să plece ca și când nu l-ar mai fi văzut vreodată până atunci; și pot spune că am înțeles de ce el n-a vrut să mai treacă prin Zumikon.

Putea fi însă de un devotament, de o fidelitate, și de o generozitate incomparabile. Pe renumitul scriitor și muzicolog Luigi Magnani, după cum mi-a relatat el însuși, l-a întrebat într-un rând cum se face că de la o vreme nu o mai vede la Salzburg pe mama acestuia. « - Și este greu să se deplaseze și regretă atât de mult că nu mai poate veni să vă admire

cântând ». Fără să ezite, Elisabeth i-a spus: « - Vin eu să-i cânt », și așa a și făcut, oferind distinsei doamne un recital memorabil în Villa Magnani de la Mamiano, lângă Parma, în atmosfera unică a ultimului Dürer din lume aflat într-o colecție particulară și a vastului tablou de Velasquez, de pildă, reprezentând familia regală a Spaniei, al cărui unic echivalent se află la Muzeul Prado din Madrid.

Cu mine a fost de o supremă colegialitate și părea uimită cât de repede învățam tot ce-mi putea oferi, încântată că studiasem vioara, ca și ea, înainte de a mă dedica artei cântului.

Am parcurs împreună, printre altele, rolul Elettei din *Idomeneo* de Mozart, pe care-l pregăteam pentru turneul în Japonia cu Seiji Ozawa și pentru spectacolul final al Festivalului de la Salzburg, rol extraordinar, care se încheie cu teribila arie *D'Oreste, d'Ajace*. Teribilă prin chemarea dezastrului cosmic de către eroina trădată în dragoste, teribilă prin dificultatea vocală pe care o implica. Nu-mi venea să cred, dar nu m-a oprit niciodată. « - Ai cântat rolul ăsta pe scenă? », m-a întrebat. « - Nu, dar poate l-am cântat într-o viață anterioară », i-am răspuns râzând. « - Sunt convinsă », a zis ea. Iar când am întrebat-o cine a fost o mare Elettra, mi-a spus: « - Nu-mi amintesc dacă Elisabeth Grummer a cântat sau nu rolul Elettei ». Și a adăugat spre uluirea mea și a celor de față: « - Dacă nu, vei fi prima ». Nu știu nici azi cine a fost sau este "cea mai mare" Elettra. Și nici n-are importanță. Eu căutam pur și simplu un model. Știu însă că la Salzburg spectacolul de închidere a Festivalului a intrat în istorie. Intunericul cuprinsese *Felsenreitschulle*, sala cu acoperiș mobil creată de Karajan în coasta muntelui. Singură în scenă, cu o halebardă în mână, chem sfârșitul universului pentru a mă răzbuna. Dar aud, contrariată, bubuiri teribile care mă fac să clocotesc de furie, neînțelegând de unde vin și crezând că-mi denaturează cântul. Luciri rapide apăreau pe chipurile din sală. Ce se întâmplase? Pe prima mea notă, ca prin magie, se declanșase în văzduh o asemenea furtună, cu tunete și fulgere, de parcă natura ar fi răspuns apelului meu, ceea ce publicul, spre deosebire de mine, vedea prin zona lăsată liberă de acoperișul amovibil. Și, culmea, acea impresionantă descătușare celestă înceta opt minute mai târziu, pe ultima mea notă.

Comentariul lui Elisabeth la acest episod salzburghez și la delirul pe care l-a declanșat în rândul publicului a fost cât se poate de simplu: « - Nici nu mă așteptam la altceva! »

Eram la Milano, unde tocmai terminasem, într-o primăvară, o serie de spectacole la Teatrul alla Scala, când maestrul Wolfgang Sawallisch mă ruga într-o vineri să-l salvez, intrând în premiera operei *Don Giovanni* care avea loc la München duminică seara. Urma să debutez la faimosul său Festival în rolul Donnei Elvira chiar în acea vară, iar acum ce puteam face decât să dau curs invitației lui Sawallisch, care nu găsise o interpretă în măsură să cânte la nivelul dorit, în special dificilissima arie *Mi tradi*.

Luni după-amiază, după premiera care a fost un triumf pentru Sawallisch și pentru întreaga companie de canto, cu Thomas Allen, Giudita Gruberova, Gösta Winberg, Teo Adam, mari artiști care repetaseră timp de peste o lună de zile, îi telefonez lui Elisabeth Schwarzkopf. « - Stai să-mi iau un scaun, zice, să nu leșin. Vrei să-mi spui că ai intrat în scenă într-un rol ca acesta, fără repetiții de orchestră, cu un dirijor ca Sawallisch, într-un teatru de un asemenea prestigiu, și cu un public infernal ca acela de la München?! Ești cu adevărat ne bună. Dar să știi că așa fi făcut la fel ca tine! »

Cât despre rivalitatea dintre Maria Callas - Săgetătoare și ea - și Elisabeth Schwarzkopf, despre care s-a scris zilele acestea, e o pură aberație. Din generații diferite, abordând repertoriul total diferite, ele erau prietene și reprezentau cele două mari direcții și forțe care au făcut din EMI o formidabilă casă de discuri: soprana de temperament tragic, belcantistă și verdiană, *Anna Bolena* de Donizetti, *Violetta* în *La Traviata* de Verdi, și soprana desăvârșitei linii mozartiene, interpreta Donnei Elvira din *Don Giovanni*, incomparabila Marschallin din *Rosenkavalier* de Richard Strauss.

Lecția supremă a uneia și a celeilalte o transmiteam săptămâna trecută celor 76 de tineri artiști din mai multe țări, veniți la Cursurile de Măiestrie Artistică, *Master Classes*, de la Brăila, fără să știu că tocmai atunci Elisabeth Schwarzkopf intra, la 90 de ani, în lumea celor drepti. În *Anul Internațional Mozart*.

Mariana NICOLESCO

arte

Cu toate că prin vârsta biologică și prin contextul în care s-a format **Panaite Chifu** poate fi încadrat în generația '80, prin relația cu forma și cu materia, dar, mai ales, prin înțelegerea artei ca pe o ieșire din cotidian, din accidental și din tranzitoriu, opțiunea sa poate fi asociată mai degrabă unei conștiințe clasice. Interesat cu predilecție de materialele consacrate, piatra și bronzul în special, însoțite de tehnicile corespunzătoare - cioplirea și modelajul -, sculptorul și-a propus implicit păstrarea unui echilibru stabil între datele intrinseci ale materiei și personalizarea intențiilor formale. Și, din această pricină, mai evidentă decât voința imperativă de a constrânge substanța să accepte o anumită înfățișare este efortul îndelung și meticolos al artistului de a extrage din blocul neutru sau din lutul amorf ceea ce ele conțin ca virtualitate, ca structură embrionară gata oricând să se dezvolte sub impactul unei gândiri fecundatoare. Iar formele astfel născute își păstrează mai departe, ca pe o amprentă a memoriei lor genetice, dar și ca semn peremptoriu al ieșirii din vag, un caracter ambiguu de natură frustă și de idee încorporată. Fie că sînt bronzuri sau forme cioplite, integrate ambientului natural ori gândite la scara unor spații interioare, lucrările sale refac traseul unor procese formative naturale. Materia genuină, accidentală și impură, desfășurată orizontal sau fișnită brusc în spațiu ca un germene vegetal în căutarea luminii, se coagulează insesizabil și conservă toate stările și tensiunile evoluției sale către forma finală.

Arta lui **Alexandru Chira** nu se naște din efuziune, ci din calculul rece al unui geometru. Figură solitară în arta noastră de astăzi, pictor și sculptor deopotrivă, el nu elaborează lucrări, nu construiește cicluri și nici măcar nu premeditează expoziții, ci visează mari amenajări spațiale și revărsări ale geometriei într-o lume care și-a pierdut inocența și rigoarea. Fascinat de ideea proiectului continuu, de eterna potențialitate a unor lumi deschise, Chira nici nu s-a grăbit să-și fixeze forma sa optimă de exprimare. El stăpînește la fel de sigur spațiul bidimensional, obiectul, ansamblul și instalația cu cu aspirații ritualo-cosmogonice. După importanța sa expoziție din 1993, deschisă la București și mai apoi itinerată prin mai multe țări central-europene, el a început, în 1994, realizarea unei ambițioase instalații - care este, simultan, și o intervenție în peisaj -, la Tăușeni, județul Cluj, intitulată **Desemne spre cer, pentru ploaie și curcubeu**. În același an finalizează prima etapă, care înseamnă construcția a nouă elemente, numită **Sfîrșitul începutului**. Proiect deschis, practic inepuizabil, instalația lui Alexandru Chira urmărește strictamente intrarea într-un rol magico-simbolic, însușirea unei funcții spirituale cu un impact nemijlocit în chiar viața comunității sătești. Elementele fixe și cele mobile, geometria care se revărsă în natură, natura însăși căreia i se dezvăluie geometria secretă, ritualurile magico-poetice, modificările optice și sonore în funcție de regimul astronomic și meteorologic, iată doar cîteva dintre coordonatele acestei ambițioase instalații. Care nu e doar opera unui artist, ci și utopia unui raționalist fantast care mai crede în forța exorcizatoare a artei, în semnul apotropaic și în **locul bun**.

Lucrare de Panaite Chifu

Pavel Șușară

CRONICA PLASTICĂ

Sculptori de astăzi (schițe de portret)

Dinu Câmpeanu a reușit să atingă performanța de a suspenda materialului, cu predilecție lemnului, orice speranță de autoexprimare. Asociat, în multe dintre lucrările sale, cu bronzul patinat sau lustruit, lemnul își pierde nu numai relevanța, ci și identitatea. Acoperit cu foiță de aur sau doar integrat în structuri calofile și aseptice, el se topește cu desăvîrșire în concepte plastice și își uită definitiv natura. Din material activ, cu o viață autonomă și cu o normă predispoziție pentru așezarea autoritară în formă, el devine simplu suport pentru expresii grațioase și pentru proiecții ornamentale. Dacă în alte viziuni artistice el este forma însăși sau, oricum, indispensabil în procesul demonstrației, pentru Câmpeanu lemnul nici măcar nu mai este cu adevărat util. La rigoare, el poate fi înlocuit cu orice alt material fără ca expresia și semnificația lucrării să aibă cîtuiș de puțin de suferit.

Lipsit complet de prejudecăți, dar și de inhibiții în fața diverselor mituri pe care genurile artistice le-au tot perpetuat, sculptorul **Maxim Dumitraș** trece de la o expresie la alta, de la un limbaj la altul și de la un tip de reprezentare la altul cu o mare ușurință și cu o surprinzătoare prosepțime. Evadat din captivitatea genurilor, el s-a eliberat de monotonia tehnicilor și de obsesia temelor. Memoria culturală și ancestrala abilitate artizanală se învecinează permanent, atunci cînd nu se întîlnesc pur și simplu, cu tehnicile de ultimă oră și cu un irepresibil elan experimental. Chipurile arhaice din pictura sa mai veche, impersonală și atemporală asemenea celei populare, s-au dezagregat în ultimii ani și s-au topit în construcții cromatice de o remarcabilă vitalitate și cu un impact vizual la fel de puternic. Sculptura urmează și ea un traseu oarecum similar: lemnul, piatra, lutul, nuiielele și bronzul, singure sau asociate, brute ori prelucrate pînă la iluzia transparenței, comentează modele deja stocate în inventarul

etnografic sau construiesc forme cu o preexistență doar în lumea imaginară. Posesor al unei manualități ieșite din comun, al unei mari forțe de intuiție și al unei curiozități intelectuale neobosite, el îmbrățișează cu o egală naturalețe și formulele artistice alternative, de la intervenția în peisaj și pînă la performance. Însă și în aceste acțiuni artistul se păstrează în spațiul unei viziuni arhaice, fie prin resemnificarea unor materiale tradiționale, fie prin reactualizarea culturală a unor ceremonialuri domestice intrate demult în stereotipia cotidiană. Formele care se nasc din aceste premise, fără utilitate nemijlocită și fără legături directe cu vreun model explicit, devin eficiente în plan simbolic tocmai prin ambiguitatea lor întreținută cu o neobosită subtilitate. Și ceea ce ar părea, la o privire sumară, un comentariu obedient, lesne de integrat într-o mitologie previzibilă, se transformă subit în glosă ironică pe marginea unor poncife obosite. Dacă din punct de vedere plastic aceste compoziții sînt o sursă imensă de voluptăți senzoriale, moral ele oscilează între seriozitate și denunț, între tentația metafizică și scepticismul ghidus al unei conștiințe postmoderne.

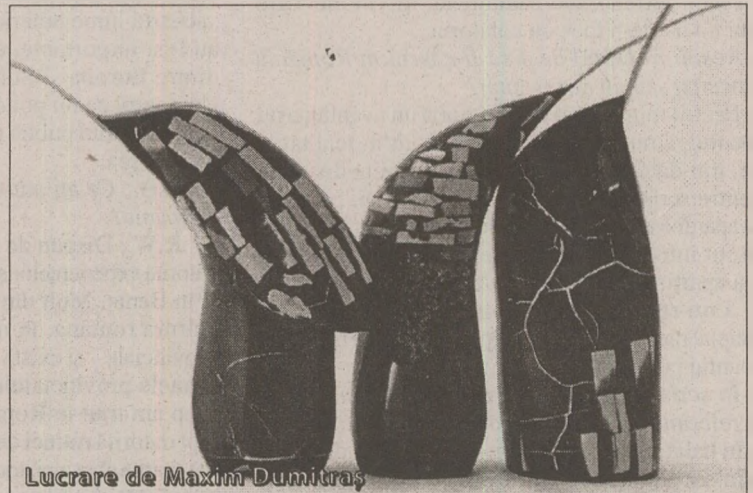
De dimensiuni mici și medii, lăsate în voia gravitației sau lansate în spațiu, gracile ca niște săgeți, modelate subtil sau proiectate într-un decorativism hieratic, patinate greu sau polisate pînă la transparență, lucrările de sculptură ale lui **Dumitru Radu** urmăresc cu acuratețe și cu rigoare un proiect plastic și un program mental. Evitînd atît crispările metafizice, cît și expresivitățile grotesci, sculptorul le împacă oarecum pe amîndouă prin aducerea în prim-planul percepției a unei umanități sumare, tragice și diforme. De cele mai multe ori bronzul este asociat cu alte materiale, în special piatra și marmura, care îmbogățesc ansamblul imaginii cu expresii noi și creează, totodată, surse imprezvizibile de tensiune și de dialog.

Ceea ce, în mod obișnuit, ar trece drept soclu este realizat cu o grijă specială și se înscrie într-un larg registru de preluclări; de la severitatea și acuratețea geometrică și pînă la diversele variante ale amorfului.

Și chiar dacă în preocupările sculptorului nu intră formele exterioare de experiment, întrega sa investigație este un experiment continuu. Care implică, însă, fondul gândirii și nu simpla administrare a mijloacelor. ■

P.S. În dimineața zilei de 5 august 2006, s-a stins din viață, la sanatoriul din Zătreni, jud. Vâlcea, după o lungă suferință și doar la vârsta de 66 ani, pictorul Constantin Cerăceanu. Unul dintre cei mai viguroși artiști români din ultimii cincizeci de ani, elev al lui Corneliu Baba, el nu a reușit să se impună în spațiul public în timpul vieții, lăsînd totul în seama unei premature posterități. Asupra personalității și a operei lui Cerăceanu, vom reveni într-unul din numerele viitoare.

P.P.S. Tot în data de 5 august 2006, ne-a părăsit și distinsul critic și istoric de artă Horia Horșia, cunoscut cititorilor mai ales din paginile revistei „Arta”, așa cum apărea ea înainte de 1990. Personaj discret și intelectual rafinat, el a plecat dintre cei vii după ce, mai întîi, s-a retras din lume într-o singurăătate resemnată și tăcută. Dumnezeu să-i odihnească pe amîndoi, pe artistul impetuos și dramatic și pe criticul suav și introvertit! (P.Ș.)

Lucrare de Maxim Dumitraș

m e r i d i a n e

Ideea de a scotoci în bagajul literar al unui scriitor - în prezența și cu ajutorul posesorului care a călătorit prin lume și pe cont propriu, dar în special la invitația unor instituții culturale precum DAAD, Institutul Goethe sau alte fundații culturale, a animat redactorii culturali ai postului de radio „Deutsche Welle” în realizarea unui „pachet” de interviuri cu renumiți scriitori germani contemporani, indiferent unde au văzut ei lumina zilei, în Ungaria, Bulgaria, România sau în vreun alt colț al lumii și care vor fi difuzate, publicate și editate inclusiv pe suport electronic - este profitabilă de ambele părți și de cel mai mare folos cititorilor.

Richard Wagner, născut în România, emigrat în 1987 în Germania după ce autoritățile comuniste i-au interzis să mai publice, trăiește la Berlin. Autorul a peste 30 de volume (eseuri, romane, poezii, proză scurtă) este posesorul unui masiv „bagaj” literar, al câtorva prestigioase premii și al unui voluminos dosar de publicistică. Simpla enumerare a unor titluri de carte indică traseele călătoriilor pe care Richard Wagner le-a făcut: *Ausreiseantrag* (Cerere de plecare din țară); *Sonderweg Rumänien* (România - o cale de excepție); *Begrüßungsgeld* (Primă de sosire); *Der Himmel von New York im Museum von Amsterdam* (Cerul din New York în Muzeul din Amsterdam); *Giancarlo Koffer* (Valiza lui Giancarlo), *Mit Madonna in der Stadt* (Cu Madonna prin oraș); *Der Leere Himmel - Reise in das Innere des Balkans* (Cerul gol - călătorie în interstițiile Balcanilor); *Habseligkeiten* (Catrafuse). Ultimul volum apărut, *Der deutsche Horizont*, este o culegere de eseuri, multe dintre ele acide, despre Germania zilelor noastre. În prezent Richard Wagner lucrează la un nou roman. Dialogul pe care l-am transcris și tradus pentru cititorii României literare, l-am înregistrat la Berlin, în cadrul proiectului comun al postului de radio „Deutsche Welle”, în colaborare cu Institutul Goethe.

R.B.: O să încep cu un exemplu mai puțin obișnuit. Cebrul alpinist Reinhold Messner care a escaladat toate vîrfurile de peste 8000 de metri ale Himalayei a declarat că expedițiile l-au ajutat să ajungă la sine. Unde vrea să ajungă un scriitor atunci cînd călătorește?

R.W.: Atunci cînd pornește la drum, un scriitor caută și ocazia de a face unele reflecții. Dacă stai prea mult într-un singur loc, dacă rămâi acasă prea mult timp îți vin prea puține idei. Cei rămași acasă înțeleg mai puțin din ceea ce se întîmplă în jur. Cu scriitorii sedentari lucrurile nu stau cu mult altfel. Cînd călătorești, îți vin idei care de fapt nici nu ai de-a face cu călătoria...

R.B.: Resumiți faptul de a vă fi născut în România drept un avantaj sau un dezavantaj?

R.W.: Pentru mine a fost mai degrabă un avantaj; a nu fi de-al locului, a nu fi cufundat pînă în gît în realitățile autohtone, îmi dă ocazia să păstrez o anumită distanță, ceea ce pentru scris reprezintă un mare avantaj... Apoi și faptul de a aparține unei minorități are de-a face cu literatura. M-am născut într-o minoritate etnică, am fost de aceea obișnuit să aparțin unei minorități chiar și prin felul de a gândi, de a nu reprezenta niciodată majoritatea. De altfel, principial nici nu aș dori s-o reprezint. Iar a fi minoritar este un avantaj pentru un scriitor...

R.B.: În scrierile dumneavoastră România este un sistem de referință. Nu este însă deloc singurul...

R.W.: În Italia am petrecut un an - la începutul ultimului deceniu din secolul trecut. Am fost la Villa Massimo, o adresă binecunoscută scriitorilor germani. Pentru mine a fost o primă mare experiență: eram de abia de patru ani în Occident, am plecat din România în 1987. A fost

prima mare experiență ne-germana. Pe de altă parte, relația mea cu Italia a fost cu totul diferită de cea a colegilor mei vest-germani care reproduceau așa-numitele fantezii aflate în circulație din timpul lui Goethe. Recunoșteam în Italia cîte ceva din acel sud al Europei și anume - nonșalanța și o dezordine pe care mi-a fost dat să le trăiesc în Banatul românesc. Italia a avut pentru mine efectul unui déjà vu, ceea ce se datora desigur și limbii, pe de-o parte și mentalității pe de alta. Venind din România nu puteam fi tocmai un naiv în Italia...

R.B.: După cîte știu această călătorie în Italia a avut urmări „literare”...

R.W.: Da, am publicat atunci un volum de proză intitulat *Geamantanul lui Giancarlo*, povestiri imbricate una în cealaltă conform principiului valizei; într-o valiză se află totdeauna multe, uneori chiar foarte multe lucruri. În carte există trei direcții spațio-temporale: Italia, trecutul românesc - era momentul sfîrșitului dictaturii cu toate convulsiile și rătăcirile din 1990 - și Berlinul, Germania, în care am emigrat. În Italia s-a mai născut un ciclu de poezii sub titlul *Heisse Maroni* (Castane fierbinți), un motiv într-o anumită măsură de proveniență sud-europeană...

R.B.: Ați scris și un volum de proză scurtă cu un titlu aproape turistic: *Der Himmel von New York im Museum von Amsterdam* (Cerul din New York în Muzeul din Amsterdam). Cum s-a născut această carte?

R.W.: Am fost de mai multe ori la Amsterdam, era pe-atunci pentru mine un oraș foarte interesant prin caracterul său pronunțat internațional. Berlinul, unde m-am stabilit după plecarea din România, are și el o anumită internaționalitate, una europeană... Amsterdam este însă internațional într-un mod extra-european. Mă simțeam acolo ca și cum aș fi cutreierat lumea din Indonezia pînă în Caraibe. Pe atunci, înaintea experiențelor pe care le-am făcut în ultima vreme, am perceput foarte naiv această multiculturalitate, era ceva „pozitiv”. Totuși acest prim contact favorabil pe care l-am avut cu fenomenul multiculturalității la Amsterdam m-a ajutat mai tîrziu, atunci cînd conflictele s-au accentuat, să-mi explic unele lucruri.

R.B.: Sunt experiențe care au alimentat și filonul politic al multora din textele dumneavoastră incluse în ultimul volum de eseuri *Der Deutsche Horizont* (Orizontul german). Dar să rămînem deocamdată la tema călătoriei... dintre țările în care ați voiaj, una tot trebuie să vă fi rămas la suflet...

R.W.: Dacă mă gîndesc... în unele țări am stat mai mult, în altele mai puțin... Cel mai mult am poposit în cele din urmă în Italia și în Statele Unite. Dar cele mai importante experiențe le-am făcut în America poate și fiindcă în cercurile intelectuale din Europa se vorbește în termeni preponderent negativi despre această țară, se creează adevărate nevroze! De aceea mi s-a părut foarte important să fac o experiență reală, uneori pe o durată mai lungă, nu neapărat în marile orașe, ci în campusurile unor mici universități sau „colleges”, în Ohio, Pennsylvania... ceea ce este deja cu totul altceva. Am văzut cum funcționează „această lume americană”. Popasurile mele în America au fost importante, ele m-au făcut să înțeleg diferența dintre Europa și Statele Unite, dar și legăturile dintre ele, faptul că nu pot exista una fără cealaltă, lucruri care aici, în spațiul public intelectual din Occident, sunt trecute cu vederea.

R.B.: Ce ați adus cu dumneavoastră „în bagaj” din România?

R.W.: Dispun de anumite premize de natură mentală datorită experiențelor și cunoștințelor acumulate în România și în Banat. Mult din ceea ce am cunoscut și învățat din cultura română, în măsura în care elementele nu sunt provinciale - și există chiar foarte multe care transgresează limitele provincialului - se datorează unor scriitori. Cît timp am trăit în România nu am fost conștient de acest fapt datorită rutinei de zi cu zi. Dar de toate acestea mi-am dat seama abia aici, tocmai prin caracterul diferit al opiniilor și judecăților pe care le aveam în cadrul unor anumite dezbateri intelectuale. Cît despre Banat, el mi-a oferit experiența unei regiuni locuită de diverse etnii care nu

Interviurile României literare

Richard Wagner

Vămuiala unui „geamantan literar”

s-au îmbrățișat dar care s-au respectat. Am cîștigat experiența conviețuirii multietnice, dar trebuie să precizez că mi-am dat seama și de altceva: ceea ce co-există trebuie să se întemeieze pe un consens minim, de principiu, nu se pot amesteca toate de-a valma pentru a declara apoi că acesta este un „multikulti party”, o conviețuire care nu se reduce în ultimă instanță decît la gastronomie. Prin cultura românească și prin anii petrecuți în Banat am aflat și foarte multe despre Balcani, cunoștințe care mi-au fost de mare folos aici în dezbaterile despre Iugoslavia și în eseurile pe care le-am scris despre această regiune a Europei, *Der leere Himmel-Reise in das Innere des Balkans* (Cerul gol - o călătorie în interiorul Balcanilor)... Cultura românească a fost pentru mine și o punte spre culturile romanice în general. Mult din ceea ce știu despre cultura italiană, franceză sau spaniolă se întemeiază pînă azi pe acest rol intermediar pe care l-a deținut pentru mine cultura română, prin studiul limbii și literaturii române la Universitate.

R.B.: Mai există o punte, cea a călătoriei între doi poli: România comunistă pe care ați părăsit-o și America pe care ați vizitat-o de mai multe ori. În ultimul dumneavoastră roman *Habseligkeiten* (Catrafuse), recent tradus și publicat la editura Polirom, componentele acestei punți se regăsesc sub forma unui mozaic. Cum l-ați „lucrat”?

R.W.: Este greu de explicat pe scurt, fiindcă există foarte multe detalii. Sunt totuși un scriitor german și am avut, dintotdeauna, în sensul cel mai autentic, o strînsă legătură cu cultura și literatura germană în baza identității mele etice, „minoritare”. Ceea ce am urmărit în *Habseligkeiten* a fost descrierea acestei neliniști (*Ruhelosigkeit*) de care suferă emigranții aflați în căutarea a ceva greu de descris, a ceva ce le lipsea sau credeau că le lipsește. Am observat că acest soi de oameni nu-și găsesc niciodată liniștea. Compatrioții mei - șvabii bănățeni - (ceea ce și descriu în roman) sunt într-un neîncetat du-te vino. Au emigrat mai tîrziu în secolul XVIII din Baden-Württemberg în Banat, apoi în secolul XIX unii pleacă în America, rămîn acolo, alții revin „acasă”... După cel de-al doilea război mondial nu puțini s-au reintors în Germania, dar dintre

meridiane

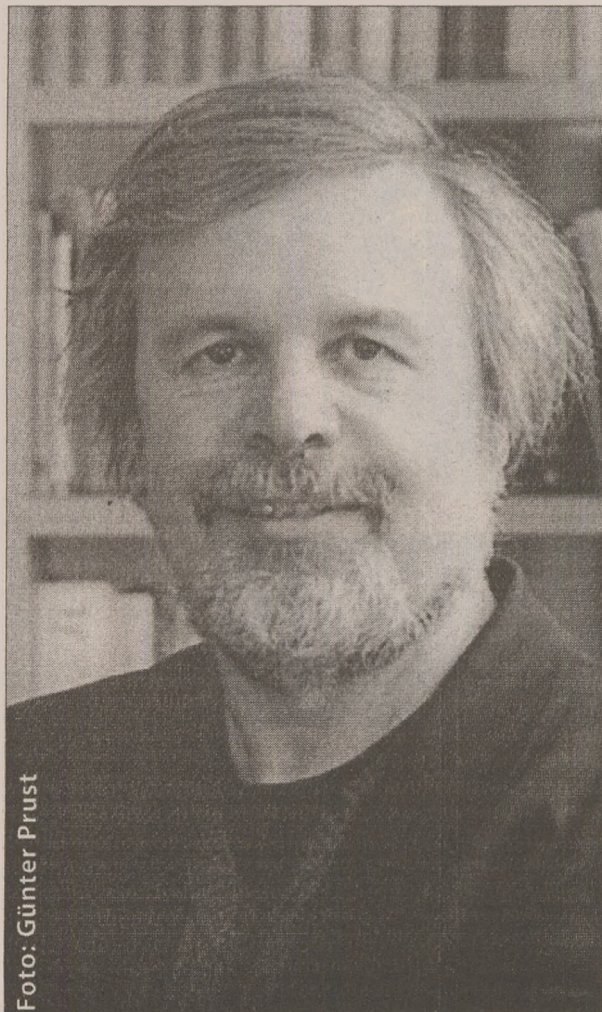

Foto: Günter Prust

aceștia nu toți au rămas aici și, după scurtă vreme, o iau din nou la drum spre alte țări și continente, în America Latină... înclin să cred că atunci când ceva s-a pus în mișcare, nu se mai oprește. După ce ai plecat nu-ți mai rămâne decât să te stabilești acolo unde ai ajuns. Dacă nu reușești să rămii acolo unde ești – probabil nu vei mai putea rămâne niciunde definitiv...

R.B.: *Cred că între emigrație (Auswanderung) și călătorie, plimbare (Reise, Wanderung) pot fi stabilite unele asociații semantice dar și câteva disocieri relevante... Ce este un scriitor aparținând minorității germane din România atunci când emigrează: un Reisender (drumeț, călător), un Auswanderer (emigrant), un Einwanderer (imigrant), un Aussiedler (strămutat), sau toate laolaltă?*

R.W.: M-da, devii ușor un *Auswanderer*. Problema începe atunci când, fiind emigrant, te stabilești în noua țară - atunci devii un imigrant (un *Einwanderer*). Or, aici începe dificultatea, fiindcă intri într-o relație de confruntare cu localnicii, cu autohtonii, care te definesc drept imigrant. În realitate, a pleca din ținutul natal, fără a te fixa undeva, este o opțiune cu caracter subiectiv, individual. Ca imigrant însă devii un „obiect”, trebuie să te comporți corespunzător, și se dă un sertar în care trebuie să intri. Localnicii pretind că vor să-l înțeleagă pe imigrant, dar a-l înțelege echivalează cu a-l defini pornind de la diferența dintre ei și cel nou venit.

În Germania această tendință este foarte apăsător exprimată de vocabula *Ausländer**). Aici, oricine nu este recunoscut ca autohton este un străin. De aceea mi se pare absurdă intenția de a modifica legislația cetățeniei. Fiindcă cetățenia nu are de-a face cu pașaportul: poți avea 50 de pașapoarte germane, dar pentru localnicii rămii tot un străin... este o problemă ce nu se lasă aproape deloc rezolvată. Situația trebuie acceptată așa cum este și în calitate de scriitor trebuie să continui să faci ceea ce vrei, ce ți-ai propus în plan literar, în pofida tuturor reticențelor și modelelor care vin peste noi...

R.B.: *Și ce-i de făcut cu călătorul? Dispune el de un capital sporit de simpatie din partea localnicilor?*

R.W.: Da, desigur – călătorul este binevenit cât timp

călătorește, cât timp este pe drum... el vine și pleacă, iar pentru oamenii locului faptul că un călător este doar în trecere (*ride*) – este confortabil, nu atât pentru că nu te deranjează, cât pentru că nu trebuie să te ocupi de el. Situația este puțin alta în țările clasice de imigrație. În America mi-am dat seama că o țară de imigrație este cu totul diferită de oricare dintre țările europene și de aceea mi se pare cu totul absurdă pretenția de a crea în Europa așa numite țări de imigrație... sau faptul că în clasa politică se emit indemnuri de felul „trebuie să învățăm de la Canada sau de la Australia”! Așa ceva nu merge și poate nu aș fi fost convins de aceasta dacă nu aș fi călătorit în America. Acolo sunt toți imigranții. American poate deveni oricine. Dar cum poți deveni francez sau german sadea? Fiindcă aici conotația este cu totul alta. Ești etnic german, poți deveni cetățean german, dar nu poți fi german în sensul în care ești canadian sau american. A fi german nu are de-a face cu teritoriul ci cu limba și cultura. A fi american are de-a face cu teritoriul.

R.B.: *Ați observat că opiniile dumneavoastră, mă refer și la beletristică și la eseistică, irită uneor?*

R.W.: Da, și într-un caz și în celălalt, din pricina întimplărilor povestite, a temelor și motivelor pe de-o parte, dar și din cauza registrelor discursive pe de alta: ironia, sarcasmul sunt adesea fals înțelese în Germania, respectiv prost înțelese sau mai degrabă neînțelese. Foarte repede oamenii se simt vexați. Dar mai există o atitudine pe care o găsesc foarte superficială: când interlocutorul sau cititorul recurge la formula *Ich kann damit nichts anfangen* (Nu înțeleg, nu am de unde s-o apuc)... Deci, cele spuse sau scrise nu ar face prea multe paralele. Altădată, după câte știu eu cel puțin, când nu înțelegeai ceva poate era vina ta, trebuia să încerci să devii mai luminat. Aici situația este inversă și cred că este un mare dezavantaj. Cei care nu pot să „citească” sunt convinși că nici nu este necesar să învețe să o facă. Da, am făcut acest gen de experiențe...

R.B.: *Nu v-a fost din când în când dor și de unele situații, împrejurări sau locuri pe care le-ați trăit, pe unde ați călătorit sau unde ați dori să călătoriți? Care au fost acestea?*

R.W.: Sigur, au fost destule locuri în care mi-ar fi făcut plăcere să mă întorc... fiindcă în România am fost închis, nu aveam pașaport și nu puteam călători și eram stăpinit de dorința banală de a pleca. Mi-am dorit să călătoresc la Budapesta (*ride*) sau la Viena. Am ajuns și acolo curînd după ce am plecat din România. Budapesta și Viena joacă un rol important în scrierile mele și este foarte logic să fie așa, fiindcă ele erau centrele culturale ale Imperiului Habsburgic de care Banatul era legat. Un loc care era un fel de topos al fanteziei, un topos literar înainte de toate, și unde după aceea am călătorit de mai multe ori este orașul Trieste. Am citit foarte mult despre Trieste, în anii '90... Prin cărțile lui Claudio Magris am ajuns la așa-numita literatură triestină - există o carte pe care el a realizat-o cu mai mulți autori despre acele zone literare ale orașului... Am mai călătorit la Trieste pe urmele lui Italo Svevo, și ale celorlalți care au trăit acolo și mă interesa acel sentiment „habsburgic” al existenței, așa cum era el redat în literatură și cum mi-a fost dat să-l descopăr și în Banat, sentimentul unei Mittel Europa...

R.B.: *Se pare că și experiențele literare v-au orientat spre aceste ținuturi ale nostalgiei... Dar nu cumva atunci când călătorești într-un anumit loc vrei să descoperi și o realitate presimțită sau poate chiar trăită? Drumurile la Trieste par a pleda în favoarea acestei ipoteze...*

R.W.: În ceea ce mă privește, eu sunt un eurocentrist... și tot ce are de-a face cu cultura central-europeană definește pentru mine un rol esențial, ceea ce este valabil și în cazul acelor locuri care mă atrag și mă interesează; de pildă evoluția istorică și culturală a Europei, dar și transformările petrecute în ultimii ani. În rest,

urmez acele trasee care, în cazul meu, definesc un anumit spațiu cultural. Devine limpede că fac călătoriile în acele locuri despre care prin forța împrejurărilor, am o imagine formată - tocmai pentru a ma confrunta cu realitățile „autohtone”. Acesta a fost și motivul majorității călătoriilor pe care le-am făcut în Statele Unite, Canada, Mexic... A existat și un fundal politic al acestor călătorii: legăturile dintre Europa și Lumea Nouă, relația transatlantică. Am vrut să fac experiența acestei relații, pe viu. Apoi am fost foarte des în țările din centrul și estul Europei, am călătorit cât mi-au permis posibilitățile, de la Trieste până la Tallin.

R.B.: *Este România pentru dvs. acum doar o țară turistică sau și un fel de acasă? Întrebarea mea vizează în aceeași măsură și Germania.*

R.W.: România este țara de care mă leagă primii 35 de ani din viață, este o țară despre care știu foarte multe, care mă interesează și, într-o anumită măsură, ma și simt „acasă” acolo. O cunosc atât de bine încît pot urmări și înțelege evoluția ei, ea face parte în fond din mine. Cu Germania este cam tot la fel, fiindcă în cei 35 de ani cît am trăit în România am trăit nu ca român ci ca german. Ceea ce înseamnă că am avut mereu privirea îndreptată spre Germania. De altfel Germania, cultura germană, au constituit pentru mine dintotdeauna o „dimensiune”. Cînd am ajuns aici, am ajuns într-un loc pe care-l cunoșteam deja într-un anumit fel fără a fi pus pînă atunci piciorul acolo. Și ea este țara mea. Ca scriitor german sunt implicat în dezbaterile legate de Germania, în problemele ei, iar pe de altă parte am cîștigat o anumită relație cu locurile de aici, dar o relație de alt fel decît cea cu ținuturile din România, unde m-am născut, unde mi-am petrecut copilăria... unde simți totul, și mirosurile, altfel decît acolo unde ți-a fost dat mai tîrziu să te simți acasă. Atunci cînd ploaia și cînd ploaia are un miros, este cel al ploii din satul copilăriei mele din Banat. În minte, asocierea se face cu ceva de acolo și nu de aici...

Prezentare și interviu de Rodica BINDER

*) Pentru a înțelege mai bine sensul cuvintului *Ausländer* poate fi utilă trimiterea la opoziția dintre despămintenit/impămintenit (în germană *land* = țară, ținut). În limbajul curent un *Ausländer* este însă un străin (straniero, étranger), fiind prin aceasta deja „altfel” adică - străniu, neobișnuit...

Editura AULA

Roman		
<i>Ovidiu Verdes</i>	Muzici și faze	384 p. 199.000 (19,9) lei
<i>Ioan Grosșan</i>		
	O sută de ani de zile la Porțile Orientului	240 p. 109.000 (10,9) lei
	Epopoea spațială 2084*Planeta mediocrilor	144 p. 89.000 (8,9) lei
	Județul Vaslui în N.A.T.O.	160 p. 89.000 (8,9) lei
<i>Daniel Vighi</i>	Aventuri cu Jimi Hendrix	160 p. 89.000 (8,9) lei
<i>Oana Tănase</i>	Filo, meserie!	208 p. 99.000 (9,9) lei
<i>Alexandru Vakulovski</i>	Pizdeț	128 p. 79.000 (7,9) lei
<i>Ștefan Baștovoi</i>	Iepurii nu mor	160 p. 89.000 (8,9) lei
<i>Melania Bancea</i>	Hiatus	208 p. 110.000 (11,0) lei
<i>Szilagyfi Katalin</i>	Ancuța de la parter	112 p. 79.000 (7,9) lei
<i>Mihaela Bija</i>	Alin și Alice	96 p. 69.000 (6,9) lei
<i>Mihail Tomulescu</i>	Bolovanii	80 p. 69.000 (6,9) lei
<i>Ina Crudu</i>	Ziua eclipsei	112 p. 79.000 (7,9) lei
<i>Cătălina Fuc</i>	Ecoul	160 p. 89.000 (8,9) lei
Teatru. Eseu. Proză. Poezie		
<i>Matei Vișniec</i>	Istoria comunismului...	176 p. 129.000 (12,9) lei
<i>Alexandru Mușina</i>	Sinapse	224 p. 119.000 (11,9) lei
<i>Anca Andriescu</i>	Țigări, electrice & alte...	80 p. 69.000 (6,9) lei
<i>Mihaela Murariu</i>	Ochi de pisică	96 p. 69.000 (6,9) lei
<i>Ovidiu Simion</i>	Eu și Albertina	64 p. 40.000 (4) lei

Cărțile pot fi comandate la:
Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro
Editura AULA O.P. 11 C.P. 962 Brașov 500610

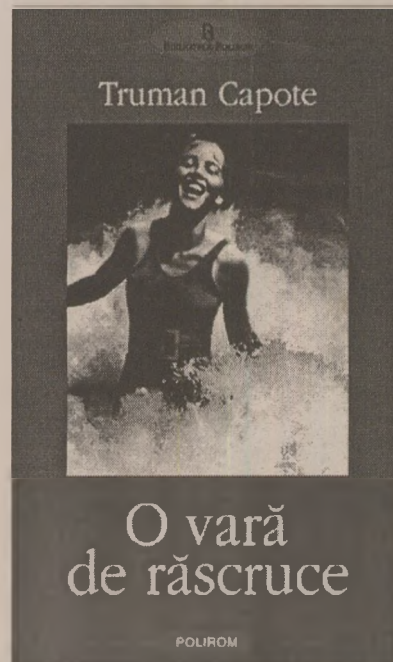

m e r i d i a n e

Cronica traducerilor

Frivolitatea bine temperată

Capote, film lansat în 2005, în regia lui Bennett Miller, avându-l ca protagonist pe multpremiatul Philip Seymour Hoffman, deși păcătuiește printr-un oarecare statism și printr-o monocromie care ar putea fi percepută pozitiv drept coerență a viziunii regizorale (sic!), îi face un bine lui Truman Capote. Fiindcă reușește să prindă ceva din imaginea scriitorului, un fel de emblemă americană, aproape în genul lui Marilyn Monroe, *mutatis mutandis*. Puțini mai știu astăzi că, pentru contemporanii lui, Capote a fost un personaj și înțelegerea scrierilor lui e legată de cunoașterea acestui personaj – cabotin, excentric, perfect disecabil psihanalitic, gay declarat într-o societate încă puritană, sculptor și pedant, un Wilde care a sărit din epoca victoriană direct în cascada tumultuoasă a societății americane postbelice. Un peste gras pentru un biograf, pentru un regizor și chiar pentru un romancier, unul jucăuș-jemanfișist-postmodern ori – de ce nu? – un Bellow ca cel din *Ravelstein* sau un Philip Roth ironic și critic. Figura imberbă, blond-spălăcită, ochelarii de baga, garderoba ciudată și vocea subțire, gesturile efeminate și aerul teatral au existat cu adevărat. Spre deosebire de Scott Fitzgerald cu care mi s-a părut că seamănă în această zonă a popularității și a atracției pentru blitzuri, reflectoare, zgomot și mondenități, Capote a lansat o „marcă”, un look aparte: intelectualul extravagant, cu obraz subțire, care se dedă, fără aere elitiste, la coborâri în haznaua luxului și a jocului de societate și se înhăitează cu VIP-uri, delectându-i cu spirite prea fine pentru urechile lor. În termeni actuali, se poate spune că scriitorul își făcea un PR de calitate: era vizibil, fără să fie poet de curte, era o figură publică, fără să-și piardă contururile proprii personalități.

Majoritatea cititorilor îl percep pe Truman Capote aproape exclusiv ca autor al *best-seller*-ului *In Cold Blood* (*Cu sânge rece*). „Romanul non-ficțional” (termen inventat de Capote însuși), care înregistrează rece-obiectiv uciderea bestială a unei familii din Kansas, e însă doar una dintre ipostazele prozatorului – așa zice nici cea mai spectaculoasă, nici cea mai valoroasă, însă în mod cert cea mai vandabilă. Romanului i s-a făcut, de altfel, o reclamă agresivă în *progress*, pe măsură ce era scris, deci înainte de apariția propriu-zisă pe piață; autorul era celebru, cartea se anunța a fi o capodoperă, riscurile de eșec erau practic minime. Cartea a apărut în cele din urmă, a avut succes, dar cei șase ani de documentare și de scriere l-au epuizat pe Capote care n-a mai fost capabil să termine vreo carte pînă la moarte. Acest amănunt apare și în pelicula lui Miller, dar cu sugestia că elaborarea romanului, pe care mulți critici îl includ cu nepăsare în categoria „istorie” sau „parajurnalism”, ar fi fost cea care l-ar fi consumat pe Capote, prea legat empatic de „personajele” sale: a început să bea, să se drogheze și să facă din această boemă negativă un stil de viață după ce a avut *feedback*-uri neîncurajatoare la romanul proustian la care lucra și din care publicase deja câteva mostre, *Answered Prayers*. Romanul a rămas neterminat.

Revenind la imaginea-poncif a prozatorului, trebuie spus că cele două romane publicate de Editura Polirom, *Alte glasuri, alte încăperi* (o traducere minunată de Mircea Ivănescu, reeditată după 30 de ani) și ineditul *O vară de răscruce* (în traducerea, la fel de prestigioasă, a Antoanetei Ralian) sînt un rețuș binevenit adus acestei imagini, pentru mulți încheșată sau incompletă. Ambele romane ilustrează o direcție de forță a prozei americane de după război scrise de sudiști (Flanner O'Connor, Tennessee Williams sau Carson McCullers). Spiritul sudist, cu poezie, atmosferă și tot restul, a dat câteva cărți mari, condamnate la un minorat inexplicabil în favoarea monumentalului Mailer, a prodigioșilor Bellow sau Updike ș.a.m.d.

Debutul lui Capote, *Alte glasuri, alte încăperi* (straniu e că sînt lansate simultan debutul „real” și cel „de sertar”, într-o variantă neterminată și nefinisată) e un roman care îmbină decorurile unui gotic *soft* cu un lirism bine ținut în frîie. „Teza” cărții e aceea a copilăriei scufundate într-un decor imoral, decadent. Putrescența unei vieți risipite între perdelele înșelătoare ale unui hedonism à la Oscar Wilde amenință, fără succes, limbul subțire al inocenței infantile. După moartea mamei, Joel Knox, un băiețel „prea drăgălaș, prea delicat și cu tenul prea deschis la culoare”, e trimis să locuiască cu tatăl lui – pe care nu-l cunoșcuse pînă atunci – la conacul acestuia din Alabama. Încă nevindecat de trauma pierderii suferite, copilul se trezește într-un film cu accente *horror*: conacul e o „casă a spiritelor”, locuitorii ei – niște estropiați ciudați, tatăl – o legumă fără discernămint. Descrierile abundă în poezie, conflictul e simbolic, destinele eroilor sînt karma trecutului lor mlaștin, aburul de mister și fantastic plutește nestingherit peste întreg romanul. Un roman cu destule atingeri de proza fantastică romantică, cu pasta groasă a notației senzoriale întinsă peste toată fața cărții, cu un estetism exacerbat, dezlipit însă de principiul „artă pentru artă” (scrisul avînd, în cazul lui Capote, o dimensiune moral(izatoare)-publică); pagini întregi ar merita citate pentru frumusețea lor. Nu e nimic dezlinat, cu toate acestea, pulsul patetismului e controlat atent, lirismul nu e incontinent și episoadele, deși comprimate epic de dragul „expozeului” descriptiv, sînt excelent scrise, cu o inteligență care ar putea oricînd presta giumbușlucuri și tumbe tehnice. Dar n-o face, mulțumindu-se să rămînă la stilizarea atentă a textului căruia îi croiește o tramă destul de schematică; nimic rău în asta, din moment ce romanul e excelent și *intentio auctoris* a terminat la timp, frunțas, cursa. Splendidă e povestea cercului, cu domnișoara Wisteria, o pitică ce îl așteaptă pe fat-frumosul pitic sortit; episodul ar trebui extras spre analiză și comparat cu Cartărescu, eventual.

Pentru că analiza la firul ierbii ar dura la nesfîrșit, mai insist pe un singur aspect: relația ambiguă dintre Randolph – un Dorian Gray sudist, interpretînd partituri feminine-hiperestezice, estetic, pedant, artificial – și tînărul Joel, respectiv sugestia homosexualității. Spun sugestia

deoarece, contrar opiniilor unor critici care au detectat tușe naturaliste în carte, sugestia fină e mișcarea din încheietură favorită a lui Capote, nu decupajul brutal-realist. Aspectul nu i-a epatat, ci chiar i-a scandalizat pe burghezi, chiar dacă a fost tratat aluziv; dezbateră despre moralitatea în artă era la ordinea zilei și atunci. Rezistența copilului la paradisurile artificiale, grele de miresme, întunecate, baroce e un pariu cîștigat: tăvălugul maturității – cu tentații, abisuri, inițieri, probe – se apropie amenințător, încercînd să șteargă lumi(ni)le calde și atmosfera de *fantasy* a copilăriei. Joel nu se molipsește de aerul bolnav al mediului în care trăiește, o lume tarată, cu paienjenisuri de secrete, ci sare la timp din nava asediată a imoralității și delincvenței, pornind înspre o explorare a lumii pe picioarele sale. Una peste alta, romanul e o capodoperă și reeditarea traducerii lui e un eveniment care merita toată atenția.

O vară de răscruce e debutul neoficial al lui Capote, recuperat din sertarul prozatorului și publicat în 2004, carte neterminată, fără revizuirii și corecturi, deci, pînă la urmă, un bruion. Perfectionistul Capote e în umbra aici, însă cu greu se poate spune că romanul ar avea aerul nesigur al unei prime încercări în materie de producții nuvelistice. Grady e o tînără din patura aristocrată, un fel de Paris Hilton a interbelicului, care alege însă un destin distinct de cel pe care i-l asigură sîngele albastru. E o marginală într-o lume cu fașoane și sclipiri diamantine (o lume perfect portretizată în romanul *Breakfast at Tiffany's*, care a beneficiat și de o ecranizare celebră, cu Audrey Hepburn în rolul principal), o ființă cu emoții și aspirații naturale, departe de suficiența unei odrasle de bani gata. Supratema cărții e împlinirea prin iubire, singura șansă de desăvîrșire a unei femei căreia doar aparent nu-i mai lipsește nimic pentru a fi fericită. Îl iubește pe Clyde, un bărbat sub condiția ei socială, dar non-conformismul ei nu de aici vine, ci din atitudinea pe care și-o asumă față de toate lucrurile, refuzînd să preia de-a gata ideile-șablon ale lumii glamorose în care a ajuns prin jocul destinului. E iubită și de Clyde, despre care află că e logodit cu o altă femeie (prilej de a introduce câteva tușe social-realiste cu totul izolate: o familie evreiască, dominată de regulile unei caste etc.), dar și de prietenul ei cel mai bun, Peter, pentru că – nu-i așa? – nu există prietenie adevărată între un bărbat și o femeie, nelegați amoros. Romanul e o paradă somptuoasă de simț analitic, abundă în pasaje excelente, de o finețe greu de egalat: „(...) fără să admită conștient, în miezul sentimentelor ei avusese întotdeauna o premoniție a vremelniceii, a efemerității, știuse că el nu putea fi împletit în urzeala, în materialul viitorului ei: și, într-adevăr, aceasta fusese pricina pentru care alesese să-l iubească: el avea să fie sau avea să fi fost focul de anul trecut reflectat în zăpezile ce urmau să cadă”. E un final pe care nu simt nevoia să-l mai încarc cu vreun comentariu.

Florina PÎRJOL

m e r i d i a n e

Bref

Un succes neașteptat

• Totul a început – scrie „Le Figaro littéraire” – cu o tabletă a lui Pierre Assouline despre o broșură în engleză intitulată *Cind veți fi în Franța* și tipărită acum 62 de ani: niște instrucțiuni pentru soldații britanici ce se pregăteau pentru debarcarea din iunie 1944. O mică editură înființată în urmă cu trei ani, „Les Quatre chemins” (care nu a scos pînă acum decît 13 cărți) a publicat în ediție bilingvă manualul militar și acesta a devenit un fenomen editorial, ajungînd pe lista celor mai vîndute cărți din Franța, publicată de „Livres Hebdo”. Departea de a fi o înșiruire de sfaturi practice scrise în stil telegrafic, manualul s-a dovedit un document major, redactat într-un moment crucial din istoria Europei, și în același timp o bijuterie literară. Scrisă de un corespondent de război (care și-a terminat cariera ca director literar la „Daily Telegraph”), broșura i-a sedus pe cititori în primul rînd prin bunăvoința și respectul cu care englezii priveau Franța ocupată, prin fina cunoaștere a psihologiei poporului francez, prin generozitatea acestor instrucțiuni militare.

Orange Prize

• Deși e expresia unei discriminări (pozitive, dar tot discriminare), Orange Prize, în valoare de 30.000 de lire, și-a cîștigat un prestigiu care sporește considerabil tirajele și atrage atenția pieței mondiale a cărții. Decernat de femei-cititoare (după statistici, mai numeroase) unei scriitoare, Orange Prize-2006 a revenit tinerei romanciere britanice Zadie Smith pentru cartea *On Beauty*.

Picasso și clasicii

• Cu ocazia împlinirii a 125 de ani de la nașterea lui Pablo Picasso (1881-1973), cele doua muzee naționale din Madrid, Prado și Reina Sofia și-au unit forțele pentru a aduna o sută de pinze picassiene din mari colecții publice și private, pentru a le confrunta cu operele măștrilor de care au fost influențate. Ansamblul a fost asigurat pentru o valoare de cîteva miliarde de euro (jumătate din sumă a fost acoperită de statul spaniol). Conceput de comisarii Francisco Calvo Seraller și Carmen Gimenez, coplesitorul dialog al lui Picasso cu marii clasici – El Greco, Velázquez, Goya, Veronese, Delacroix, Poussin, Manet ș.a. – poate fi văzut pînă în septembrie. Expunerea, de o mare simplitate în rigoarea ei cronologică și selecția exigentă a tablourilor, își propune și reușește să demonstreze cum și-a construit Picasso identitatea artistică, pomînd de la studierea tradiției picturale, în mod special a Școlii spaniole. Compunerea pe simeze a acestui dialog vizual are în vedere accesul publicului la procesul creator picassian pe care-l luminează și prin explicații la căști, în limbi de circulație. Expoziția se bucură de o mare afluență de vizitatori. În imagine, Picasso în atelierul de la Bateau Lavoir în 1908.

Katarina Frostenson, Mircea Cărtărescu, Gabriela Melinescu, 2004

Corespondență din Stockholm

Numai Tu ești Tu

Anul 2006 este un an special. Prieteni dragi din lumea literaturii au fost sărbătoriți pentru aniversări rotunde: Gabriel (Dimisianu), 70 de ani, Adriana (Bittel), 60 de ani, și Mircea (Cărtărescu), 50 de ani.

Eu nu m-am mirat niciodată ipocrit (à la Baudelaire: „Hypocrite lecteur, mon semblable – mon frère!”) întrebându-mă cum a fost posibil ca acești colegi să împlinească atîția ani. Pentru mine nu are nici o importanță dacă un coleg s-a născut înaintea mea sau după mine. Prietenii sunt eterni, locuind în mine atîta timp cît memoria nu se umple de ceață.

N-aș scrie aceste rînduri dacă intrarea lui Mircea (Cărtărescu) în categoria „seniorilor” nu s-ar fi făcut și la Stockholm prin apariția celui de al doilea volum din trilogia *Orbitor*. Și dacă nu aș fi discutat, timp de un an, pe o linie telefonică fierbinte, Stockholm-Lund, cu traducătoarea acestui roman în suedeza, prietena mea, Inger (Johansson). Am considerat acest eveniment drept magic: asta pentru că în munca lui Inger cu materia mișcătoare a romanului s-au țesut subtil și conversațiile noastre, împreună cu evenimentele profunde trăite de Inger și familia ei. Ficțiunea și viața s-au întrepătruns și unirea dintre autor și traducător prin text a dat naștere unei arhitecturi lingvistice pline de proaspete vibrații.

Ca și la romanele precedente (*Nostalgia* și *Orbitor I*), critica a scos în evidență „intensitatea orbitoare”, „stilul care taie respirația lectorului” numind romanul „o meditație despre relația dintre realitate, ficțiune și artă”. Totodată s-a remarcat arta traducătoarei care a re-creat „arhitectura labirintelor lingvistice”.

Până acum, cel mai interesant comentariu al cărților lui Mircea Cărtărescu mi s-a părut eseul tânărului critic Malte Persson, el însuși romancier. El merge direct cu o întrebare esențială: „Cum se poate defini imaginea lumii din *Orbitor*? Este vorba de un mesianism solipsist, toată istoria indicînd mai departe pe creatorul-scriitor, renașterea copilului Mircea”. Datoria impulsului creator fiind tocmai recrearea, într-o lume traumatizantă, a creatorului angajat în actul creației, subiect al nașterilor și distrugerilor multiple. A crea înseamnă a improspăta cu iluzia de a înființa ceea ce n-a mai fost niciodată. Un

impuls specific uman, numit imposibilitate. A face posibil imposibilul – e mereu un eroism tragic al creatorilor și traducătorilor ajutați mereu de geniul limbilor, româna și suedeza care se apropie, ajutându-se reciproc. Acest act de încercare eroică are multe dimensiuni în seriile infinite de nașteri și morți creatoare.

Sigur că lumea nu se lasă niciodată „citită”, adică elucidată. Asta e chiar concluzia la care ajunge subtil Malte Persson în finalul textului său, el însuși preferînd să fie „orbit” odată intrat în labirinturile *Orbitorului*, labirinturi care trebuie să rămîna neelucidate, ca toate lumile, ca fiecare lume în parte, „lumea mea, lumea ta”.

Portretul făcut de Malte Persson lui Mircea Cărtărescu e profund și complet, incluzînd în el persoana fizică, socială, morală și spirituală a autorului. Îl recunosc pe Mircea, cel din toate cărțile lui pe care nici criticul și nici traducătoarea lui nu le-au citit încă. Îl recunosc chiar pe Mircea din scrisorile lui pentru mine, din timpul cînd încă nu ne întîlnisem. Atunci cînd am văzut clar virtuțile lui morale, estetice și general umane: bunătatea, modestia, calmul suveran, puterea de concentrare neobișnuită, umorul rafinat, căldura și grațitudinea spontană. Mi-a plăcut implicarea lui instinctivă în esențial, marea lui seriozitate chiar la vârsta primei tinereți cînd a luat pe umeri „jugurile” existenței, considerînd ca valoare maximă chiar crearea unei familii cu copii: Ionuța (prima născută), Gabriel și soția, poeta Ioana Nicolae. Toate astea adunate într-o persoană care a trăit o jumătate de secol fără să abdice de la angajarea mare în literatură. La mulți ani, Mircea! Și ce „suprem elogiul ar putea fi mai bogat decît că: „Numai Tu ești Tu”? („Who is it that says most, which can say more/ than this rich praise, that you alone are you”)), Shakespeare, sonetul 84.

Din fotografiile împreună cu Mircea, am ales una dăruită de Katarina Frostenson, amintind de o bucurie dionisiacă, din ziua în care au fost lansate cărțile noastre, la Casa scriitorilor din București, 2004. La sfîrșit, Mircea a venit la noi, plin de prietenie, ca să oprim împreună o clipă din tezaurul timpului

Gabriela MELINESCU

literatură

Vara s-a dovedit și în 2006 a fi un anotimp mai sărac în corespondență decât celelalte. De regulă, vara se-ntâmplă o subțiere neliniștitoare a valorii textelor pe care le primim. Este mult prea fierbinte totul în jur, muzele se topesc, aerul devine mortal și smogul asasin. E o aventură plină de risc să umbli cu soarele-n creștet și să nu te deprime lumea cuprinsă, de nervozitate și agresivitate, ca de flăcări. Ce om cu scaun la cap găsește timp să se extazieze de sine, noaptea măcar, când se răcoresc marginile mesei de scris? Stingi lampa, abajurul oftează scăpat de fierbințeală, pisica se-ntinde pe cimentul balconului, o ciuvică într-un copac părjolit își face lucrul ei silabisindu-și mesajele rău prevestitoare. Valuri de greieri tâlăzuiesc prin ierburile fără nădejde că dimineața le va înviora roua. Ce mai este, oare, roua, în timpurile noastre uscate? Stingi lampa ca să derutezi tântarii, ajunși la maturitate mai hotărâți ca oricând să facă și dintr-un poet fără inspirație o victimă, o pradă ușoară. Câteva ceasuri încerci zadarnic să-ți vii în fire, înfășurat în masa de întuneric fără adiere, prea puțin improspătat de duhul de zinc al lunii pline, înrămată în toate ferestrele degeaba lăsate larg deschise. Vara caniculară a devenit un coșmar nu numai la noi. Și nu este zăduful singurul inconvenient prin care ne-am putea explica neputința poezilor de toate calibrele de a plonja cu folos în ei înșiși ca într-un refugiu, de unde să revină cu revelații și descoperiri demne de poezie. Vara este în schimb anotimpul veleitarilor și al adolescenților timizi, la prima lor îndrăgostire, și care profită de vacanță și de disconfortul generalizat spre a-și reinnoi nădejile de atâtea ori reprimare, ca să-și transcrie versurile și să le expedieze în lume, pe adresa revistelor. Acum e momentul prielnic, vigilența redactorilor scăzută. Tone de manuscrise, cu ilustrații și chenare de norișori și ingerași, cu prețioase buchețele presate de floare de colți ori trifoi cu patru-cinci foi, între zecile de foi acoperite de opere defuncte și ele dintru început. Vara se-ntâmplă un adevărat exod al acestei categorii a refuzaților de vocație care visează să intre în literatură măcar cu un singur text inodor într-o revistă de prestigiu. Text de care să facă apoi caz, la următoarea trimitere, în vara viitoare, când vigilența... Chinul din amor, la adolescenți, și evocările dintr-o copilărie trandafirică la veleitarii în vârstă, ca să nu mai vorbim de literatura lor de sertar, pe care nu și-au putut-o valorifica în totalitarism. Măcar de-ar fi, aceasta, de soi, și nu s-ar reduce la versificații monotone, în zeci de strofe de nivel de cronică rimată de cea mai modestă speță. Vară disperantă,

Constanța Buzea

POST-RESTANT

infinită vară, când te-apucă o milă de tine însuși, călător printre eșuați de tot soiul, eșuat tu însuși ore întregi într-o grădină cu bere rece, la o tacla fără nici un gust cu te miri cine, sau cu capul sprijinit de marginile fierbinți ale mesei de scris... Nici nu știm dacă e bine să ne ducem până la capăt gândul. A încropi, într-o colecție de ziceri aiuristice, imaginea de vară a situației în care ne aflăm – ar fi o faptă dintre cele mai urâte. Cei mai serioși autori ai sezonului, inși cu alură de filozofi, performerii ai inocenței, își fac din limba în care scriu un teren al invențiilor celor mai năstrușnice, punând, cum am citit de curând într-un manuscris: „punând la pândă inelele privirii” și observând în acest fel „și embriunii și elipsele întinderilor și micimilor”. Și ne este dat să descoperim „atâtea felurități (s.n.) care încă nu au nume și le zărim cu aparatele”. „Pentru a devoala enigmele le creăm modele, le găsim reprezentarea, în ciuda neregularităților”. (!) Pentru că avem „forța de a găsi căutatul”. „Expresia celui ce vrea să cuprindă tainele este însoțită de oglinda nerăbdărilor”. „A început omul de știință să-și ascute chipul semănând în totalitate a cerebralitate. Savantul nostru nu lucrează singur, iar această din urmă dezvăluire nu schimbă caracterele individualității; ceilalți i se apropie până la congruență. El sau ceilalți își descoperă îmbujorarea ori paloarea – când probează între spuse și real fidelitatea. Există și un anume loc „presărat cu perseverență”, și există „atâtea mănășițe tăiate din analogii și opoziții și cine mai știe câte mănunchiuri subtile în dispariție, în floare”. „Există pricini ale întrepătrunderilor ce nu se dau bătute.

Mai ne joacă în față și hăul la care nu-i găsim suportul. Spiritul nu se lasă, lucrarea-i însemnată și mai desprinde importantul. Fiindcă firul vieții îi cere să arate bogăția și rațiunea fapturii noastre, absorbite în demolări și zidiri”. „Mai rău ce se poate? Să fie o notă stridentă, să șocheze, care să umple mai mult paharul urâtului neexpresiv ce ne înconjoară și căruia nu i-am găsit evitare”. Pentru spirit a rămas „obolul umplerii cercului cunoașterii, nu mai mic decât Universul, cu globulețele ce reprezintă esențele”, în vreme ce „Esența stă într-un mănunchi cu importantul și unicitatea”. „Dar iată că sunt și homosapienși care-și întorc dosul la oficiali”. În fine, „Sunt eterne cercurile și patratele, nesfârșitele rotungimi și construcții dreptunghiulare, liniile și posibilitățile lor nelimitate de a închide cuprinsuri și (a) deschide vieți. Neclintit rămâne și gândul că prin aceste liniare schițe se va vorbi și despre conținuturi. Vrem cercul pentru utilități, ca să ne învărtim în jurul lui”. Leșinat cititorul, probabil, și nu numai din pricina caniculei, merită pentru sacrificiul de a fi parcurs cu ochii împăienjeniti de somn colecția de ziceri abracadabrante, ale unui corespondent pe care-l credeam serios până acuma. Merită cititorul scuzele noastre, dar ne-am simțit apăsați de-atâtea singurătate, și am vrut să-l avem martor la ce ni se întâmplă. Ne-am întors cu căciula-n mână, cum se zice în popor, la grațioasa noastră corespondență Adriana Weimer din Banat (Lugoș), care ne-a răsfațat cu două variante ale unuia și aceluiași calendar pe 2006, ilustrat cu cărți și intitulat simplu ca o respirație proaspătă: *Sufletul Timpului este Cartea*, lucru pentru care îi mulțumim, și cum altfel decât transcriind în acest chenar modest un text ori mai multe. „Atât de prinși/ în mrejele vieții/ în mrejele timpului/ timp negăsit;/ atât de pierduți/ pe cărările lumii/ pe cărările sufletului/ suflet pierdut. (Nelinisti); „Mi-e sufletul greu ca o piatră de moară/ Și-atâtea gânduri se macină-n van./ Coboară tu putere stelară,/ Și spune-mi câtă lumină mai am?” (Lumina stelară); „Simple comori/ în cuvânt,/ în culoare,/ în sunet:/ în priviri dăruire,/ în suflet cărări/ în spirit nemurire”. (Artă); „Bucuria de a scrie./ de-a vedea în cuvânt/ și suflet și gând;/ bucuria de-a vedea/ cu ochii din nou/ cuvântul-altoi;/ și încă lumină/ deschisă spre cer:/ cuvântul-mister”. (Cuvântul); „Plec./ dincolo de mine/ e lumina mea:/ e tot ce mi-a rămas neumbrit. (Plec). Și așa mai fi transcris și poemul scurt, intitulat *Mai presus*, dacă nu m-ar fi oprit o dublă cacofonie în penultimul vers. Poate altă dată, când autoarea va fi refăcut acel vers. (Adriana Weimer, Lugoș) ■

voci din public

Drama intelectualului

S-au spus multe cuvinte aspre despre bacalaureatul de anul acesta, unele pe bună dreptate, pentru fapte care trebuiau sancționate public.

Dar, ca persoană din interiorul sistemului, vreau să afirm că nu toate sunt adevărate, că răul nu este generalizat, că întâlnim destul de multe licee, în care profesori și elevi chiar fac în mod serios carte.

Altceva însă m-a uimit, m-a contrariat și m-a determinat să vă scriu: *drama intelectualului în lumea contemporană*. Ideea că intelectualii nu au fost niciodată pe deplin fericiți poate fi desprinsă din istoria întregii culturi. Un om cu o gândire complexă, bazată pe o largă documentare, care își pune multe întrebări, trăiește neliniști creator și nu poate fi cu totul mulțumit de împlinirile sale... Tendința spre perfecțiune este ea însăși generatoare de nefericire – iar drama începe din momentul conștientizării acestui adevăr.

Dar iată cum *drama intelectualului*, pe care o considerăm o suferință nobilă, demnă de admirat, devine acum un fapt vulgar, într-o mare proporție dată de toți acei absolvenți de liceu din țara noastră care nu înțeleg noțiunea de intelectual, nu o pot identifica în scrierile autorilor studiați.

Ce au făcut colegii mei la clasă, predând *Cel mai iubit dintre pământeni* de Marin Preda, *Pădurea spânzuraților*

de Liviu Rebreanu sau *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* de Camil Petrescu, dacă nu au reușit să argumenteze elevilor nici măcar ideea că personajele lor principale sunt intelectuali?

Mai dramatic este că, la nivel socio-cultural, ideea de intelectual pare la fel de confuză ca și în rândurile absolvenților liceeni!

Atunci cum să mai vorbim despre respectul ce li s-ar cuveni adevăraților intelectuali?

Prof. Ioan C. Ștefan,

Colegiul Național „Matei Basarab”, București

*

*

*

Programe ICR

În numărul 6 din 2004 al **României literare** ați publicat în cadrul rubricii „Voci din public” scrisoarea pe care v-am trimis-o și-n care îmi exprimam amărăciunea cu privire la slabele rezultate înregistrate de Ministerul Culturii în promovarea pe piața internațională a literaturii noastre. Spuneam atunci: „Ar fi foarte interesant dacă anual ar fi transmisă presei o listă cu toate cărțile din literatura română apărute în străinătate cu sprijinul statului român. Probabil că numărul lor ar fi infim și, chiar și așa, nu toate îndeajuns de valoroase pentru a fi justificată traducerea lor”. Acum simt nevoia să intervin și la bine. Așa mi se pare cinstit. Dar nu este vorba despre Ministerul Culturii (am renunțat să mai urmăresc activitatea acestuia), ci despre Institutul Cultural Român. E foarte simplu să afli care sînt proiectele acestui institut. E suficient să accesezi site-ul www.icr.ro. Astfel poți citi, pentru a mă

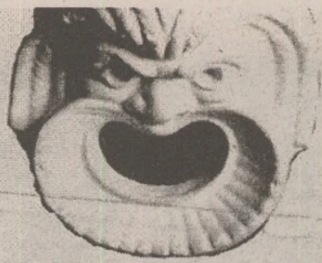
referi direct la chestiunea care mă doare cel mai tare (nu că altele ar fi mai puțin importante), despre „Programul de finanțare a editorilor străini pentru traducerea autorilor români” (TPS – Translation and Publication Support Programme).[...]

În urma primei sesiuni de jurizare, care a avut loc în data de 11 mai a.c. (din juriu au făcut parte: Judith Oriol, Lidia Vianu, Simona Kessler, Silciu Lupescu și Mircea Vasilescu), au fost acordate unui număr de 5 edituri (din Cehia, Polonia și Franța) subvenții în valoare totală de 10.664 euro. Autorii ceruți de aceste edituri sînt: Petru Cimpoșu, Camil Petrescu, Mircea Cărtărescu, Mircea Eliade și Mihail Sebastian. Iată, așadar, lucruri concrete, lipsite de „meandrele” cu care alții ne-au aburit atîta amar de vreme.

Desigur, activitatea ICR cuprinde și alte lucruri la fel de importante, cum ar fi Programul „Cantemir” („Programul CANTEMIR este constituit ca un program pilot de finanțare al Institutului Cultural Român pentru proiecte culturale românești derulate în mediul internațional în anul 2006. El se înscrie în strategia generală a Institutului Cultural Român care și-a propus ca, în perioada 2005-2008, să-și asume rolul de interfață între cultura română și străinătate, urmărind creșterea vizibilității valorilor culturale românești.” – www.icr.ro), ori Bursele „Constantin Brâncuși” și „George Enescu” în perioada aprilie-iunie 2007 și octombrie-decembrie 2007), al căror scop este introducerea artiștilor români în circuitul valorilor europene, oferindu-le astfel ocazia de a lucra într-un mediu artistic internațional.

Prin urmare, se poate. Felicitări ICR!

Ciprian Măceșaru
București

actualitatea

Cristian Teodorescu

LA MICROSCOP

Ce soartă vor avea informatorii din presă ?

Să nu ne prefacem că am uitat. Să nu vopsim trecutul în roz. Să nu facem pe generoșii în cazuri care nu ne privesc. Să nu ne prefacem că am uitat atmosfera de suspiciune din România pînă în 1989. Să ne amintim de sentimentul de rușine și de culpabilitate pe care l-am avut foarte mulți dintre noi, fiindcă una spuneam și alta gîndeam. Să nu uităm că aceia dintre noi care aveau curajul să protesteze împotriva regimului, mulți dintre ei niște necunoscuți, au ajuns în închisori, în balamuciri sau au dispărut. Cum era cînd după ce spuneai cuiva ceva împotriva lui Ceaușescu, te întreba dacă nu cumva era securist? Cît de plăcut era să te îndoiști de prieteni, despre care alții îți șopteau că sunt informatori? (Și uneori aveau dreptate.)

Să nu vopsim trecutul în roz, ca și cum ar fi proprietatea noastră personală. Securiștii, ei în primul rînd, ne-au stresat, au încercat să ne intimideze, iar informatorii lor nu ne-au turnat „de bine“, cum încearcă să o întoarcă azi din condei. În primul rînd ne-au turnat!

În așa-numitul caz Carol Sebastian, dacă e adevărat că el le-a spus adio securiștilor înainte de căderea regimului, acesta e un act de curaj pe care nu și l-au permis mulți informatori. Nu scuză turnătoria, dar refuzul de a persista în această îndeletnicire înseamnă o încercare de a trăi o a doua viață. De astă dată. Știind că vei intra pe listele negre ale Securității, fiindcă ai rupt o relație care prin angajament, nu admitea demisia. Carol Sebastian nu poate fi cautionsat pentru trecutul său de informator decît de cei pe care i-a turnat. Demisia lui din relația cu Securitatea însă mie mi se pare admirabilă, cu atît mai mult cu cît n-a slăbit baza de mase a informatorilor Securității. Dacă după 1989 Carol Sebastian a ales să devină o instanță morală intransigentă, probabil că s-a socotit îndreptățit de ruptura lui cu Securitatea. Totuși, atunci cînd faci asta, firesc e să-ți prezinți bilanțul, nu să te lași ajuns din urmă de un trecut pe care îl credeai îngropat.

Am auzit în lumea presei tot felul de interpretări despre Carol Sebastian. Cele mai multe în alb și în negru: Eroul victimizat sau ticălosul impostor. Cred că nici una dintre aceste ipostazieri nu e corectă. Dar aflu, mai nou, că CNSAS vrea ca ziaristii care au fost informatori să plece din presă. Și că treaba asta ar avea valoare de lege. Dar de cînd își permite CNSAS să dea legi pe afaceri private? Mi se pare chiar un abuz chiar și faptul că își permite să legitimizeze demiterea din funcții ale mass media publice ale foștilor informatori. CNSAS poate în cel mai bun caz emite recomandări pentru jurnaliștii angajați la stat, dar nu le poate interzice acestora să-și exercite profesiunea. Chiar și în mass media care aparțin de stat. Că acestor oameni li se poate cere demisia de onoare, asta e altceva. Dar profesional e o gravă încălcare a drepturilor omului să împiedici pe cineva să-și facă meseria fiindcă a fost informator. E vorba de chestiuni diferite. Dacă o persoană face rău prin felul în care își exercită meseria, asta e una. În cazul de față, dacă un informator și-a folosit meseria pentru a turna, atunci am mai putea sta de vorbă. Iau însă un exemplu la întîmplare – un ceasornicar turnător nu mai poate fi ceasornicar pentru că i-a turnat pe cei care veneau în prăvălia lui?

Despre ziaristii turnători am aproximativ aceeași părere. Dacă se dovedește că au făcut porcării, în această calitate, nu le poți interzice decît eventual moral să-și facă meseria de ziaristi. Pentru că nici unul dintre ei n-a semnat vreo declarație în care au afirmat că n-au făcut poliție politică, spre deosebire de politicieni și de funcționarii de stat.

După părerea mea, un ziarist dat în vileag că a fost informator se trezește în fața riscului de a-și pierde credibilitatea. Dacă rămîne fără ea, oricum dispăre din presă. Dacă nu, asta e viața.

CNSAS nu-și poate băga ucuzurile pe unde i se năzarește vreun interes sau altul. Fiindcă dacă, de la politicieni și alții care au semnat că n-au fost informatori, pentru că așa le cerea fișa postului, încercăm să diluăm subiectul, agățîndu-ne de ziaristi, producem o uriașă confuzie, de n-o să mai știe nimeni ce să facem cu turnătorii care au semnat că n-au fost, dar au făcut-o. ■

Multa vreme prietenul Haralampy a crezut, dar acum, în urma unor psiho-socio-investigații ample, este convins că mulți co-naționali au murit revoltător de tineri fiind răpuși de-o boală necunoscută care se manifesta prin apariția în mintea lor a unor televedenii bizare proiectate pe niște ecrane uriașe, halucinant-virtuale. Acestea (televedeniile), semănau izbitor fie cu grimasa disperat-uimită a ministrului Sebastian Vlădescu² constatînd erorile propriului *Cod fiscal*, fie cu Domnul Președinte Băsescu înfocat la un „Cazacioc” pe Terasa „Ciresica”, riscîndu-și astfel sănătatea, poate chiar viața, sau în timpul vizitei la Casa Alba, cînd Președintele Bush îi uitase funcția (pierdută undeva pe AXA București-Londra-Washington?)... Ba, cu oarece îndoieli, fiindcă imaginile erau cam voalate, s-ar mai fi putut adăuga și emisiunea „Zece fix” (de fiecare vineri seara) de pe postul Realitatea Tv, unde Stelian Tănase și Mircea Dinescu, vorbind în același timp, nu prea mai înțeleg ce își spun. Evident, cu atît mai puțin telespectatorii... Inșă, cel mai mult apărea în prim-plan un ecran de televizor cu imaginea ministrului Eugen Nicolaescu, pârtaș moral și aplaudînd corespunzător de satisfăcut pasiunea pensionarilor de a sta la coadă la farmacie (v. imagini *teve*), pentru a leșina, a face infarct sau chiar a... Adică, atît, fiindcă în satisfacție nu era prevăzut și capitolul „Deces” – vorba lui Haralampy.

Sigur că toată povestea ar fi degenerat într-o flecăreală fermecătoare, pe placul soacră-si, care-i spusese cîndva prietenului:

- Tari mult în plăci (cu accentul pe „i”, bineînțeles!) cînd *vorghiești di* leacuri, dragu' lu' mami... Dragălaşeniile mincinos-verbale ar fi continuat, dacă fiu-meu, Jerome, nu ar fi urlat cu disperare din sufragerie:

- Mami-mami, hai repede să-l vezi pe nenea Roman la televizor!...

Aha!, m-am cutremurat simțînd cum viermele geloziei îmi sfredelea inima cu un burghiu de 16 înroșit în focul Gheenei: așadar, doamna mea, Coryntinaaaa... Aha! Din păcate, singurul obiect cu care i-aș fi putut otînji nevesti-mii vreo doua, era cratița cu cartofii-pai scaldați în mujdei de usturoi (meniul nostru zilnic după mulțimea de majorări de costuri, anunțate la *teve*, care ne vor umple camarile de fericire după 1 ianuarie 2007), însă ar fi fost pagubele mult prea mari, astfel că am renunțat. Dar nici nu puteam să fac pe nizmăniul... În consecință, m-am prezentat cu vitejie de familist încomorat la locul suplicului, respectiv în fața *Megavijăului*...

Era în ziua de 5 august a.c., între orele 11.30 și 12.00, iar pe TVR1 se transmitea emisiunea „Mari români. Documentar”, unde tocmai vorbea Horia Roman Patapievici. Uraaaa! Am îmbrățișat-o pe Coryntina cu dragoste, sinceritate și relaxare totală fiind gata-gata să-i smulg urechile juniorului de fericire că nu era vorba despre Petre Roman pe care-l știam, dintr-o imagine de telegazetă, ocupat cu polul stîng³ stînd în dreapta lui Ion Iliescu.

În concluzie, cu toată responsabilitatea unor telespectatori implicați adînc în spectaculosul *vodvil* național, cu apucături de halimă, „Mari români”, ne-am așezat cu toții în fața *Megavijăului*. Era o emisiune din acelea pe care, vizionînd-o, trebuie să ai o anumită distincție în ținuta vestimentară, să fii proaspăt întors de la spovedanie trecînd în drum spre casă și pe la medicul de familie pentru a ști că nu din cauza unui eventual puseu de febră te bîntuie halucinațiile.... Așadar, acolo, în platoul televiziunii naționale (nu una de cartier), reproducînd la scară potrivită suprafața României, simpatica Mihaela Crăciun moderă cu un fel de veselie calmă o conversație la care participau (în ordine alfabetică, nu-i așa?): Adrian Cioroianu, Rose Marie Mociornița, Tudor Octavian, Horia Roman Patapievici, Dan Pavel, Sandra Pralong (- Cine-i doamna?, mă întreabă Haralampy în șoaptă, enervîndu-ma...) și Liviu Mihaiu – participantul din urmă fiind, conform nestrămutatului precept

cronica tv

Cartofi pai cu mujdei de usturoi

biblic, primul (la publicația „Academia Cațavencu”!)... Din nefericire, și suportînd orice oprobriu public, din cauza situației atmosferice (plus 37 de grade Celsius în sufragerie), niciunul dintre noi nu a priceput mare lucru din rostul emisiunii, toate intervențiile distinșilor participanți fiind, după credința soacrei lui Haralampy, un fel de adaosuri la un ghiveci deja mirosind a ars...

- Sau a PNL, zice Haralampy răutăcios, cînd unii dintre membrii săi declară televizat:

„- Stolojan, la Cotroceni, se prezintă pe sine nu PNL-ul...” (Adrian Iorgulescu, 23 iulie);

„- Valeriu Stoica a colaborat cu PSD...” (Bogdan Olteanu);

„- Gruparea Patriciu-Tăriceanu-Olteanu este o adevărată „Coloana a cincea” a PSD și PRM, care a acționat și acționează pentru discreditarea PNL” (Valeriu Stoica, fost președinte liberal);

„- Îi spuneam lui Stoica „Valerica fără frica...” (Dimu Patriciu).

...Dar și a Alianță cu aromă de pîrjolit. cînd se spune, tot la televiziune:

„- Cu tot respectul pentru funcția prezidențială, domnul Traian Băsescu este un nepriceput” (Dan Voiculescu, Focus, Prima Tv, 25.07).

ȘI ALTE ZICERII LA TELEVIZOR, comentate de Haralampy

Ion Cristoiu, pe postul TV Antena 3:

„- Băsescu este ca lelița de la piață care scapă câte-o vorbă nepotrivită și își duce repede mîna la gură”

Haralampy:

- Bine că nu în altă parte...

Anca Boagiu, ministrul Integrării:

„- Liberații sunt niște tovarăși căzuți din cer...”

Întrebarea lui Haralampy:

- În cap, doamnă?

ȘTIRE DE SENZAȚIE LA TELEJURNALE

O reporteriță importantă și fericită, comentînd pe imagini:

- Bună ziua, doamnelor și domnilor! Președintele

Traian Băsescu, aflat pe litoral, s-a așezat la o masă de pe Terasă împreună cu soția, și a comandat o apă minerală și o cafea...

Într-adevăr, telespectatorii, așteptaseră încordați să afle dacă Președintele comandase și cafea sau numai apă. Acum se simte o adiere de relaxare în toată țara.

- Și de ridicol, zice Haralampy sorbindu-și trîscăul.

Ce om indolent!

Dumitru HURUBĂ

„Din studiul haralampyan rezultă că imaginea ministrului Vlădescu semăna, de fapt, cu a unui om trezit într-o noapte cu tunete și fulgere cu propriul craniu pe pernă, pe care se afla inscripționat: „Codul lui Da Vinci”, „Codul lui Hamurabi” și, evident, „Codul lui Vlădescu”, ediție princeps...”

„Prietenul Haralampy cercetează în prezent dacă domnul Mircea Geoană, cînd a spus în ziua de 23 iulie, la telegazeta: „A venit clipa să spargem acest buboi care durează de ani de zile.”, făcea referire la furunculul bicefal Ion Iliescu-Petre Roman...”

actualitatea

Telefonul fără fir

Fost consilier prezidențial dna Renate Weber a acordat un interviu *ACADEMIEI CAJAVENCU* (nr. 30). La o întrebare a lui Eugen Istodor, dna Weber povestește o întâmplare de pe vremea când era la Cotroceni care-ți dă fiori pe șira spinării: „Eram la o ședință în care se discutau Legile Siguranței Naționale. Deși aveam mobilul închis, acesta a transmis un mesaj din acea întâlnire. Acum vreo doi ani. Trageți dv. o concluzie. Eu am ascultat acel mesaj. Sigur, cred și în fenomene paranormale, dar nu despre ele este vorba, în condițiile în care telefonul era închis. Nu aveam nimic în *Sent messages* și cu toate acestea mesajul a ajuns la cineva. Poate cineva de la servicii a apăsat greșit un buton.“ Cronicarul își permite să nu considere deloc paranormale astfel de mesaje care pleacă de la sine spre un andrisant necunoscut, vorba lui Caragiale. Din contra, ele încep să i se pară tot mai normale și andrisanul tot mai cunoscut. Cineva, acolo sus, ar trebui să ia taurul de coarne și să treacă *serviciile* (ce termen!) prin ciur și prin dirmon. Pină la ultimul om. Fără să uite de primul.

Mai bine mai târziu...

Un necrolog nu este neapărat cel mai potrivit pentru a denunța o impostură. Dar când paginile unor gazete sînt pline de omagii postume nemeritate, e bine că se găsește cineva să încalce uzanța și să scrie adevărul. E vorba de un articol al d-ului Michael Shafir din revista 22 (1-7 august) prilejuit de moartea lui Raoul Șorban. Temeinic informat, articolul arată :ă întreaga carieră (inclusiv didactică) și toată reputația (a unui *Drept între Popoare*, cum l-a declarat în 1987 *Institutul Memoria Yad Vashem* din Ierusalim) lui Șorban s-au bazat pe fals creat cu bună știință. Șorban n-a făcut parte din rețeaua Ministerului de Externe al României care a facilitat tranzitul din Ungaria în România a unor evrei maghiari în perioada hortystă, n-a salvat el însuși viața nici unui evreu, nici măcar, cum a pretins, pe a logodnicei sale Eva Semlyén (Pamfil). În dosarul Blaga-Bugnariu, apare ca informator al Securității. Michael Shafir dezvăluie și alte lucruri urite. Citiți 22 și le veți afla! Mai bine mai târziu decît niciodată, adevărul se cuvîne rostii.

Cuvinte cu P

În *DILEMA VECHE* (nr.132, dedicat *Autismului*), Dragoș Bucurenci scrie un articol (*Obscenități absorbante*) despre problema limbajului erotic autohton în traduceri din literaturile străine, care au, cum se știe, un vocabular literar-erotic mai firesc, mai dezvoltat, mai rafinat. Nu e prima dată că se discută chestiunea asta la noi, iar **România literară** i-a dedicat de mai multe ori în anii '90 editoriale și articole, explicînd și cauzele acestei stări de fapt. Între timp însă, limbajul cu pricina din traduceri, ca să nu mai vorbim de literatura autohtonă tînăra, s-a dezinhbat și

s-a diversificat. Traducători ca Radu Paraschivescu sau Antoaneta Ralian, ca să nu dăm decît primele două nume care ne vin în minte, găsesc tonul și vocabularul perfect pentru traduceri dintre cele mai dificile, argotic-erotice sau cum or fi. Tocmai de aceea ni se pare că revolta lui Dragoș Bucurenci împotriva traducătorilor *in corpore* și acuzele lui generalizatoare sînt întîrziate și

nedrepte. D.B. scrie, simplificator, că în traduceri ar trebui spuse numai cuvintele cu *p...* și nu substitute. Îl deranjează în special cuvîntul „fofoloancă” (D.B. nu pare să știe că acesta a fost impus în literatură de un maestru al limbajului erotic, Emil Brumaru, iar preluarea lui înseamnă tocmai diversificarea limbajului erotic de care avem nevoie și a cărui lipsă o deplîngea Crohmălniceanu într-o prefață la romanul erotic al lui Apollinaire.). Și sfatul autorului, cam de sus: „Exasperat, aș vrea să le spun acestor traducători-trădători o vorbă din *Povestea poveștilor* (de ce nu *Povestea p...*, domnule Bucurenci, dacă tot vrem cuvinte fruste și nu edulcorăm originalul? n.Cronicar)”. Urmează citat un schimb de replici cucoană-țaran, în care cucoana evită cuvîntul, iar țaranul îl spune și apoi concluzia lui D.B.: „Așadar, *p...* vreți să ziceți, dragii mei traducători, nu fofoloancă sau ștromeleag și nici altă găselniță-inoartea-pasiunii, și *p...* vă rog frumos să scrieți de-acum înainte că mult ne mai place s-o purtăm prin cea gură”. Nu, domnule Bucurenci, e taman pe dos: dacă vrem literatura erotică, e nevoie de un vocabular mai bogat decît cuvîntul țaranului lui Creangă sau decît cel auzit la colțul străzii și scris prin closețele ecologice! Dar, *de gustibus...*

Alte căi, mai încurcate

În nr. 5-6 (iulie-august 2006), revista focșăneană *PRO SAECULUM* își continuă, nonșalant, în linie dreaptă, excursul prin fragmentele de jurnal ale lui Eugen Barbu. Selecții minimale din frazele lungi și resentimentare ale autorului romanului *Groapa*, cumlând frustrări inimaginabile, denunțuri de necitit sau prietenii tulburi de necreditat; bucăți antologate (în redacție?) cu o minuție care ne da frisoane și cu o consecvență de tabloid. Ajunși aici, Cronicarul mărturisește că iubitele fotbalistilor constituie, totuși, un subiect și mai agreabil, și mai citadin decît aceste pagini 8/9 ... care par să nu se mai termine.

Tot acolo, un articol al lui Petre Ursache – *Imaginar mioritic în Baltagul lui Sadoveanu*, slalom exemplar printre surse, argumente și concluzii. Toate acestea scapă, rînd pe rînd, neatinse. Iată câteva mostre: „Romanul este o variantă în proză a cântecului folcloric; iar lucrurile nu stau departe de adevăr. Se pare că în această privință s-a și ajuns la un consens unanim.” Apoi: „Se bucura [Sadoveanu – n.n. Jde avantajul, aproape unic, de-a fi trăit multă vreme printre oieri, în sate și la stîni ca simplu muritor într-o vreme când păstoritul conserva încă forme de viață și de organizare moștenite din străvechime. De aceea, Sadoveanu gîndea, simțea și se exprima ca unul «de-al lor».” Mai departe: „Cu siguranță că Nechifor Lipan ar fi ascultat povața oitei năzdvane. Și invers: să ni-l imaginăm pe baciul moldovean în ipostaza lui Nechifor sau al lui Gheorghiu”.

Să ne imaginăm și noi că scriitorul eseu al lui Alexandru Paleologu (*Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu*) n-ar fi apărut acum aproape 30 de ani și să-i citim măcar această a treia, proaspătă, ediție. Ca să vedem cât de „unanim” (citește: *unilateral*) este sus-amintitul consens. Și să ne investim mai eficient fantezia.

Cronicar

Revista România Literară

Data de apariție: în fiecare vineri a săptămîinii

Date tehnice de contact:

Revista editată de S.C Satiricon SRL
CUI: R18006758 - J40/16647/2005

Abonamente:
1 an: 113 RON
1/2 an: 57 RON
1/4 an: 29 RON

Cont RON RO08BRDE445SV50236294450
BRD-SUC. DOROBANȚI

Pentru instituții bugetare
RO41TREZ7015069XXX006155
TREZORERIE SECTOR 1

Abonamente în străinătate:
1 an: 100 EUR

Pentru abonamente în străinătate:
Cont EUR : RO93BRDE445SV50236534450
BRD - SUC. DOROBANȚI

DIFUZARE: Adrian Bucur tel.0747.497.950
e-mail: adrian.bucur@satiricon.ro
PUBLICITATE: Laura Rădulescu
tel.0747.497.943,
e-mail: laura.radulescu@satiricon.ro

Preț: 2,5 lei